

אספקלריא לקלריא

אספקלריא לפרשת בהעלותך תשפ"ב

חינוך

חידות

אספקלריא לדף היומי

סיפור

ניתן להגיש תגובות לכל המאמרים, בכתובת המערכת:

9797@okmail.co.il

המערכת אינה אחראית לתוכן המאמרים וסגנונם

אסור להדפיס ולפרסם את החיבור או חלקו למטרת מסחר בלא רשות מפורשת בכתב מהמו"ל (ישראל אברהם קלאר)

תוכן העניינים (מהווה גם קישוריות למאמרים, בלחיצה):

אספקלריא לפרשת בהעלותך תשפ"ב..... 1

1 אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר 1
"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן

הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"..... 1

ח אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים ... ח
בענין הנוני"ן הפוכים בפרשת "ויהי בנסוע הארון"..... 1

י הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר', קרית ספר י
יציאת הארון למלחמות..... 1

יג הערות בפרשה / הרב שלום פולק, ירושלים יג
הלומד תורה צריך להפסיד גם מצוות חשובות..... 1

הלומד תורה צריך להתנתק מהעולם כליל, והדרך לזה הוא לשבור פעם
אחת ולעולם..... 1

טז השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'. טז
פניני עיון בפרשת בהעלותך..... 1

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד,
 מח"ס 'ויאמר שמואל' וש"א"ס כ

מעמד הקהל כמעמד הר סיני- באימה ויראה..... 1

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון
 מרוגוטשוב כב

זכרנו את הדגה וגו' למה הזכירו דוקא את המאכלים הללו?..... 1
מי היא "האשה הכושית אשר לקח"..... 1

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן
 מלכים וש"א"ס כה

הכיצד זיהו הרשעים את המן שירד להם, אם ירד רחוק?..... 1

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דעת
 סופרים כט

מתנאי מנהיג בישראל "על מנת שיהיו סוקלים אתכם", והוא גם זה
מהרחמים על ישראל וסובל עמם בעת צרתם..... 1

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מח"ס 'נר איש וביתו'
 ו'שמועה טובה' לג

ויחננו במדבר סיני (ז) מתי היתה עליית משה להר ביום קבלת התורה..... לג

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב.....לה
והאיש משה עניו.....לה

מאור שעשועי - תפילה לעני / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך'
 לט.....
"לזעוק ולהריע" | "זועקין בתפלות".....לט

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות
 "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד.....מא
שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף.....מא

מעלת התורה / אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקווד.....מט
בענין עמילות בתורה.....מט

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית.....נב
חיבור - שלמות.....נב

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח
 החדשות', מודיעין עילית.....נט
כיון דהדלקה לאו עבודה היא אמאי כתיב בה כהן.....נט
גדר פסול זקנה בכהנים.....ס

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן
 הגר"ש רוזובסקי זצ"ל.....סא
לכל אדם ישנן שאיפות - השאלה רק, למה?.....סא
ואחר ישתה הנזיר יין.....סב

פניני פז / הרב אברהם נח זלצמן, מח"ס 'אדני פז' על סוגיות הש"ס.....סד
מדוע משה רבינו נתקשה לעשות את המנורה מקשה אחת, ובצלאל הצליח.....סד

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפריר ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמןסו
פניני תרגום יונתן פרשת בהעלותך.....סו

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורה מרדכי.....עד
הגבהות והגאות - גדולות מן העוונות.....עד

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט
 מישראל', מאנשעסטער.....עח
החידוש הגדול שילפינן מקרבנות הנשיאים.....עח

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מח"ס
 'ומשחרי ימצאונני' במעלת עשרה הראשונים פג
האם מרים ואהרן דיברו לשון הרע ממש ח"ו על משה רבנו או רק אבק
לשון הרע..... פג

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי
 ניו יורק פו
נשא את ראש בני גרשון..... פו

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבר,
 מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד צד
שאיפות או מנוחות? | ביאור שורשי: נסע, חנה, דגל..... צד

חינוך..... צח

חינוך בפרשה / הרב יחיאל מיכל מונדרוביץ', מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי
 צח
כמתאוננים..... צח

חידות..... ק

חידות - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס
 לקוטי רש"י וליל משוררים על הגש"פ ק
שאלות לפרשת בהעלותך..... ק
חידותא דאפטרטא בהעלותך (זכריה ב-ד)..... ק
תשובות לפרשת במדבר..... ק
חידותא דאפטרטא במדבר (הושע ב)..... קב
תשובות לפרשת נשא..... קב
חידותא דאפטרטא נשא (שופטים יג)..... קד
חידותא לחג השבועות..... קה
חידותא דאפטרטא לחג השבועות (יחזקאל א)..... קה

אספקלריא לדף היומי..... קז

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת קז
הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים..... קז
הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב..... קט

סיפור..... קיב

“מתוך ההפיכה” - סיפור היסטורי מפעים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים
וינשטוק קיב
פרק קי"א "מי יותר מצווה על ואהבת לרעך כמוך?"..... קיב
סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ קיח
סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (7) - נרשם בשנת תש"פ
קיח

אספקלריא לפרשת בהעלותך תשפ"ב

אשרי האיש - פנינים והארות מכל הדורות / ישראל אברהם קלאר

אשרי האיש גו'. רבי יודן אומר: המזמור הזה משובח מכל המזמורים (מד' שוח"ט)

"יומם ולילה" - "אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום"

במדרש שוחר טוב נאמר: "אמר ר' ברכיה, אף אבותינו הראשונים קבעו את המשנה, שהיו יושבין ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום".

למה הכוונה?

חלק מהמפרשים (מהרי"כ, רמ"ג, ועוד) נוקטים:

שהכוונה לקיץ וחורף. כשהיה לילה ארוך או יום ארוך הם נצלו אותו ללימוד.

יש שציינו בזה למה שהמדרש אומר (במזמור י"ט) שמתקופת ניסן עד תקופת תמוז היום "לווה מן הלילה", ומתקופת תשרי עד תקופת טבת הלילה "לווה מן היום".

ואולי אפשר לקשר זאת עם מה שנאמר בעירובין (סה.), שאחר הדיון אם הלילה נברא לשינה או לגירסא, אומרת הגמרא: "רב אחא בר יעקב יזיף ופרע", ומפרש רש"י: "היה קובע לו לשנות כך וכך פרקים ביום, והיה רגיל לעסוק ביום, ופעמים שהיה טרוד במזונותיו ביום ופורע קביעות עתו בלילה".

*

והרא"מ כתב פירוש אחר לדברי המדרש:

שהכוונה שקבעו ללמוד בהתחלת היום קודם שיאיר היום, וכן בהתחלת הלילה מעט קודם הלילה.

לפי דבריו יש כאן מקור מדרשי לעניין הקבלי הנשגב לחבר יום ולילה בלימוד התורה - ואכן כך מפרש רבי חיים פאלאג'י זצ"ל בספרו "חיים טובים", שעניינו על פי הזוהר הקדוש לקשר מדת יום בלילה ומדת לילה ביום.

ראה בזוהר הקדוש פרשת בשלח, דף מו ע"א.

*

אם נתבונן בלשון המדרש נראה שדברי רבי ברכיה פותחים ב"אף", דהיינו - דבריו באים להוסיף על מה שנאמר במדרש קודם לכן.

נביט אפוא בדברי המדרש שקדמו למאמר זה, והנה נאמרו שם דברי בר קפרא "כל מי שהוא קורא שני פרקים שחרית וערבית קיים ובתורתו יהגה יומם ולילה". פירוש זה מוציא

”יומם ולילה” - ”אבות הראשונים ... שהיו יושבים ביום שהוא נוטל מן הלילה ובלילה שהוא נוטל מן היום”

מכלל ההבנה הרווחת ש'יומם ולילה' פירושו 'כל היום וכל הלילה', וקובע פירוש חדש: שההקפדה היא ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, מבלי להתייחס למשך הזמן.

מעתה נראה, שכוונת רבי ברכיה לומר, שגם אבותינו הראשונים היו מקפידים ללמוד 'גם' ביום ו'גם' בלילה, ולכן כאשר קבעו את משנתם בשעות היום - היו דואגים להתחיל בעוד לילה, וכאשר קבעו את משנתם בשעות הלילה - היו דואגים להתחיל בעוד יום.

*

אגב, יצויין שבעצם הלשון 'קבעו את המשנה', יש שפירשו שהכוונה לומר: אבותינו הראשונים שחיברו את ששת סדרי המשניות.

אבניה ברזל / הרב יהודה אייזנשטיין, מח"ס 'אהל מועד', ישיבת מיר ירושלים

בענין הנוני"ן הפוכים בפרשת "ויהי בנסוע הארון"

וְיִהְיֶה בְּנִסְעַת הָאָרוֹן וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה קוּמָה ה' וַיִּפְצוּ אֵיבֶיךָ וַיִּנְסוּ מִשְׁנֵאֶיךָ מִפְּנֶיךָ. וּבִנְחָה יֹאמֶר שׁוֹבָה ה' רַבְבוֹת אֱלֹפֵי יִשְׂרָאֵל (י, לה-לו)

א] בגמ' בשבת (קטו, ב) מובא שפרשה זו עשה לה הקב"ה סימניות לפניה ולאחריה להורות שאין זה מקומה, ומקומה היה ראוי להיות בדגלים בפרשת במדבר. ועתידה פרשה זו שתיעקר מכאן ותיכתב במקומה, ולמה נכתבה כאן? כדי להפסיק בין פורענות ראשונה ("ויסעו מהר ה'" שסרו מאחרי ה') לפורענות שניה ("ויהי העם כמתאוננים").

הסימניות שיש בספר תורה זה סימנים של אות נו"ן הפוכה.

והטעם לכך על פי הפשט מבאר בעל הטורים: כי פרשה זו מקומה 50 פרשיות אחורה. ועל זה מרמז הנו"ן (שהיא בגימט' 50) ההפוכה.

והבן איש חי (בניהו שבת קטז, ב) מבאר: כי מתחילת חומש במדבר עד סוף פרשת הדגלים יש 15 פרשיות פתוחות (הסתומות לא במנין כיון שהם סתומות), וא"כ פרשה זו היתה אמורה ליכתב אחרי פרשת הדגלים ותהיה פרשה ה'16.

והנה אות נו"ן היא האות ה'16 בסדר האותיות (אבג"ד הוז"ח טיכ"ך למ"ם). ולכן עשה הקב"ה את אות נו"ן לסימן לרמוז שהפרשה הזו היתה צריכה להיות הפרשה הנו"ן.

ועשה את הנו"ן הפוכה שפניה לפרשה הקודמת, לרמוז שראויה היתה להיות בפרשיות הקודמות לה שבספר במדבר, ולא בפרשיות הבאות אחריה.

ב] אולם מצינו דברים נוראים במדרש (ילקוט ראובני בשם מדרש הנעלם) בענין הנוני"ן. שכך אמרו שם: תא חזי דאלו ב' נוני"ן הם כבודו של הקב"ה ממש והם עיקרו של עולם, לכך בראות יעקב כן בירך את בניו "וידגו לרוב" ותרגומו "וכנוני ימא יסגון". והקב"ה הוציא העכו"ם מכלל אותם השני נוני"ן כו'. ועתיד הקב"ה להחזיר הנוני"ן למקומם וכו'. ועל אלו הנוני"ן מבקשים העכו"ם תמיד עלילות על ישראל ומתאנחים ודואגים שאין להם חלק בהם שנאמר (תהלים עד, ח) "אמרו בלבם נינם יחד". ובאלו הנוני"ן עתיד הקב"ה למיפרק להו לישראל על ידי משיח שנאמר (שם עז, יז) "לפני שמש ינון שמו".

ומבאר הג"ר אייזיק חבר בדרשות "שיח יצחק": שב' נוני"ן הם ב' חצאי עיגולים שפונים זה מול זה כזה [ממש, וזה מסמל אותו הבחינה של הכרובים שפניהם היו איש אל אחיו, רק כאשר ישראל עושיין רצונו של מקום (עי' ב"ב צט, א).

ומוסיף מה שאחז"ל (שבת קד, א): "אות מ"ם וסמ"ך שבלוחות בנס היו עומדים", שזה בא להורות לנו איך שהתורה והמצות מחברים אותנו חיבור חזק ואמיץ לקב"ה, ואז שני הנוני"ן נדבקים זה בזה ונעשים סתומה וצורת ס ממש.

וזהו שאמרו חז"ל (ברכות ד, בא) שהטעם שלא נאמר פסוק של נו"ן ב"אשרי", מפני שיש בה מפלתן של שונאי ישראל דכתיב "נפלה לא תוסיף קום בתולת ישראל", ואעפ"כ חזר דוד וסמכן ברוח הקודש שנאמר "סומך ה' לכל הנפלים" - כי האות סמ"ך מורה חיבור ב' הנוני"ן יחד. וזה מורה שגם בעת שחוטאים ישראל, הגם שאין ההנהגה של פניהם איש אל אחיו גלויה, מ"מ בסתר גם בגלות נשאר הדביקות הזו של ישראל והקב"ה.

וזהו הענין של ב' הנוני"ן של "ויהי בנסוע הארון" שארו"ל שהיה להפסיק בין פורענות לפורענות, כי הנו"ן הפוכה מורה על פורענות ח"ו, כי היא סימן על חזרת פנים המאירים שפעו יתברך על האדם הישראלי, שעיי"ז ממילא אין לו קיום.

ולכן לא נסתלק הנון לגמרי רק החזיר פניו כאב הרוצה להסתלק מבנו והפך פניו לאחוריו ומראה לו שרוצה לחזור, ובבקשתו של הבן נשאר על עמדו והחזיר לו פניו, ולכן נשאר הנו"ן רק שהיא הפוכה. וכמו שאמרו בזוהר בפרשת השבוע (קנה, א): תא חזי חביבותא דקודשא ב"ה לגבייהו דישראל, דהא אע"ג דאינון סטאן מארח מישר (הגם שישראל סטו מדרך הישר) קודשא ב"ה לא בעי לשבקא לון (הקב"ה לא רוצה לעזובם) ובכל זמנא אהדר אנפוי לקבלייהו (ובכל זמן מחזור פניו לקבלם) דאי לאו הכי לא יקומון בעלמא.

ולכן באשרי שרומז על גלותא דישראל לא נכתב אות נו"ן, לפי שלא מתגלה עליהם רק בהסתר פנים, ולא נשאר רק בסמיכה בעלמא במה שסמכם ברוה"ק אח"כ באות סמ"ך.

לתגובות: 5322906@gmail.com

להאזנה לשיעורים: 0733-718134

* ובזוהר בפרשת השבוע (קנה, א) מביא מאמר זה בנוגע לנו"ן ההפוכה.

הכי איתמר / הרב איתמר טעפ, מח"ס 'הכי איתמר',

קרית ספר

יציאת הארון למלחמות

וְאֶרֶון בְּרִית ה' נִסַּע לִפְנֵיהֶם דֶּרֶךְ שְׁלֹשֶׁת יָמִים לְתוֹר לָהֶם מְנוּחָה (י, לג)

בהא דהוציאו את הארון למלחמות מציינים לספרי וירושלמי רפ"ו דשקלים, שפשוט להם כן מקרא הנ"ל, והנה בפסוק זה לא משמע מלחמה רק הצורך ב"מנוחה", דממילא כנראה גם במלחמה זה הטעם שהוציאוהו. וכן להלן שם (יד מד) כשרצו לעלות לארץ ישראל בכח ומשה רבינו מנעם, אמר הכתוב "ויעפילו לעלות אל ראש ההר וארון ברית ה' ומשה לא משו מקרב המחנה", הרי שמתנאי המלחמה הוא שהארון יוצא. וכן במלחמת מדין (שם לא ו) שיצאו למלחמה "וכלי הקודש בידם", פרש"י עפ"י המדרשות שם (רבה כב ד, תנחומא מטות ג, פסיקתא זוטרותא מטות דף קלט). דהיינו הארון והציץ. וכן חזינן בנביאים ביהושע ודוד שהוציאו הארון. ומובן בזה הכתוב (שם י לה) "ויהי בנסוע הארון ויאמר משה קומה ה' ויפצו אויביך וינסו משנאיך מפניך", היינו דהארון יוצא למלחמות לכן צריך לבקש בקשה זו.

ופשוט שיש להבין טובא הטעם והסברא שהארון יצא למלחמות מקודש הקדשים, דמה שייכותו ומה עניינו לזה.

וכולי האי נימא דמהפסוק "כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך להצילך ולתת אויבך לפניך" וגו', ומהפסוק "כי ה' ילחם לכם" וגו', וקרא ד"ה' איש מלחמה" שלמדו מזה (ע"ז ב:; תנחומא שופטים ט) על הקב"ה "מלחמות אני עשיתי", עולה דהקב"ה חפץ ללחום בעצמו מלחמות ישראל ולהינקם הוא בעצמו מאויביהם, אם מאהבתו לנו ואם מהיות הקמים עלינו קמים עליו, רק שאינם יכולים לו ונלחמים בבניו. ולפ"ז לאו היינו שצריך ל"ארון" במלחמה אלא כביכול לקב"ה ודרגת השראת שכינתו היותר גדולה בעולם התחתון היא בארון, לכן אותו הוא דמוציאים למלחמה. וכשהוציאוהו למלחמה אמר משה "קומה ה' ויפוצו אויבך" וגו', שאינה רק תפילה על כל צרה שלא תבוא אלא מעצם רצון ה' יתברך לצאת בעצמו למלחמת בניו.

ב.

והנה לשאלת אורים ותומים צריך לבישת ח' בגדים, ובמלחמת אבשלום שאלו מחוץ לירושלים, ומקשים בשם הגר"ח (חי' על הש"ס, יומא עג. זבחים יז:;) איך זה יתכן הא לא

^ב ולגבי הציץ פרש"י (במדבר שם) "שהיה בלעם עמהם ומפריח מלכי מדין בכשפים, והוא עצמו פורח עמהם. הראה להם את הציץ, שהשם חקוק בו, והם נופלים", וא"כ אינו ענין לכל מלחמה, או לשאלה באורים ותומים, הגם שאולי הוא מחוייב להיות על הכהן מדין כל הח' בגדים. וקצת צ"ע האמור בחידושי הגר"ח על הש"ס (יומא עג.) "ורש"י דמפרש במלחמת מדין דזה הציץ, יפרש הך דכלפי שכינה בגמ' דהוא כלפי הציץ, והוא משמש במקום ארון ששם המפורש נתון בתוכו".

שייך לבישת בגדי כהונה בחוץ, וגם כלי שרת אינו מקדש אלא בפנים. וביאר דכיון שהתחדש לבישת בגדים לשאילה באורים ותומים נכלל בזה שיש לה דין לבישת בגדים אף כשהוא בחוץ. ובחידושי הגרי"ז לסוטה (מב:) מביאים כן בשם הגרי"ז, ואולי אמר זאת בשם אביו, דלבישת משוח מלחמה לשאלת אורים ותומים הוי גדר לבישה בפנ"ע לאורים ותומים ולא כשאר דין לבישה, ולכך אמרו בירושלמי פ"ק דיומא דנשאל בחוץ.

והנה רש"י והרמב"ם נחלקו מהו שואל "כלפי השכינה" האמור באורים ותומים (יומא עג.), דלרש"י הוא "כלפי אורים ותומים ושם המפורש שבתוך החושן", ולרמב"ם (כלי המקדש פ"י הי"א) "עומד הכהן ופניו לפני הארון", ומעתה אם לפי הרמב"ם "מקום" השאלה הוא כלפי הארון ו"מקום" הארון הוא במלחמה, הרי ש"מקום השאלה" אינו במקדש וא"ש דלא חשיב "חוץ", ואי"צ היתר של לבישת בגדים בחוץ, ולא היתר שיקדשו הכלי שרת בחוץ. ונלפ"ז אולי אסור לשאול במקדש כשהארון אינו בתוכו, אם בגלל שאז אינו "מקומו" ואם בגלל שאינו "כלפי שכינה".^ד

וגם א"ש על נכון הא דשואלים באורים ותומים בעיקר על מלחמות, וכ"ש לפי הרמב"ם שהוא כלפי הארון, ששניהם מאותו ענין של רצונו יתעלה ללחום מלחמותינו נומקרא ד"מלחמות אני עשיתי" משמע שכל מלחמות העולם כך הוא. וכן מה שאומר משה למעפילים "כי אין ה' בקרבכם", דלאו היינו רק רמז לארון אלא הוא העיקר הנצרך שה' יתהלך בקרב המחנה בשעת המלחמה. ומכאן גם ב' המצוות הנוספות במלחמה, "ויד תהיה לך מחוץ למחנה" ו"יתד תהיה לך על אונך" (דברים כג יג-יד), דכיון דהיות ה' בקרבנו מעכב למלחמה, צריך שיהיה המקום ראוי לכך.^ה

ג.

והנה הרמב"ם (עשה לד) והחינוך (מצוה שעט) וספר הבתים (עשה לג) מנו מצות נשיאת הארון בכתף, והבה"ג וסיעתו לא מנו, והמנ"ח ומרגניתא טבא (שורש ג' סק"ו) הקשו על

^ד ובזבחים יז: דקדק כן מהראב"ד (כלאים פ"י ה"ב, כלי המקדש פ"ח הי"ב) דבחוץ למקדש אסור ללבוש משום כלאים, אף שבמקדש התירו גם שלא בשעת העבודה, הרי דהמתיר הוא דין לבישת בגדים וחוץ למקדש אסור משום דאין שייך לבישת בגדים בחוץ. וקצת צ"ע שמא חולקים על הראב"ד, הגם שאליבא דהראב"ד גופי' צ"ע מה יענה על שאלה באורים ותומים בחוץ. ולעצם הדבר אם בגדי כהונה נחשבים כלי שרת, יעויין בתוס' וראשונים קידושין נד ע"א.

^ה ואמנם גם לרש"י הוא מובן, דאם "כלפי שכינה" היינו או"ת אזי מקום השאלה בהם הוא בכל מקום שנמצאים, אבל לרמב"ם א"ש עם שיטתו שצריך ארון. וע"ע לרש"י במסכת שבועות (טו.) בהא דצריך או"ת בהוספה על העזרות ובימי משה דהוא מלך ונביא ואחיו כהן גדול ואורים ותומים ושבעים זקנים, ומקשים עליו שבמשנה שם כהן גדול מאן דכר שמיא, ברם לשיטתו ש"לפני שכינה" הוא או"ת מובן שאם צריך או"ת ממילא הכה"ג שם, לא מפני שצריך לו אלא מפני שצריך לאו"ת. ולרמב"ם א"ש שלא הוזכר כה"ג, דאכן גם בשביל האו"ת לא עמד שם אלא לפני הארון. ובגבורת יצחק מדייק עוד מרש"י בשמואל (א יד יח) על הפסוק "הגישה אלי את ארון האלוקים", ד"ארון האלוקים" היינו אורים ותומים "שעשו ישראל ארון להוליך בו האפוד עם אורים ותומים כדי לשאול בהן", שנראה דגם בזה רש"י לטעמיה דליכא דין לשאול לפני הארון.

^ו ועפ"ז אפשר ליישב הא דהחינוך וס' הבתים ביארו שדוקא הכהנים נושאים הארון, דהם נושאי התורה, וצ"ע מאי שייטיא דתורה לנשיאה במלחמה. ולהנ"ל נאמר דעיקר השראת השכינה היא הארון, ועיקר השראת השכינה בארון היא בגלל התורה שבה, ואם צורך הארון במלחמה הוא השראת השכינה, לכך נשיאת הארון והתורה והשכינה שעי"ז צריכה להיות בבעלי התורה.

הרמב"ם למה מנה רק נשיאת הארון ולא כל הכלים שהיו להם בדים, דמאי שנא וכולם נאמרו באותו פסוק.

ולאנ"ל אולי נימא דס"ל לרמב"ם דכלפי הארון יש חיוב להוציאו למלחמה וכדומה, ואז אין מקומו בקודש הקדשים, משא"כ שאר כלים אפילו נמצא גווני שמוציאים אותם ממקומם (משנה סוף חגיגה), אינו חיוב להוציא אלא צורך לטהרם או לתקנם, ואף גם כמדומה שלא נאמרו דינים והלכות הוצאתם, הרי שלא רק שלא נמנו כמצוה אלא אף גם הלכות לא נאמרו.

י' וא"ש טפי להמהר"ל שהביא באבני נזר (חו"מ עו) שכשהם בטומאה פוקעת מהם קדושתם, וא"כ אינם אז "כלי שרת" ולא שייך בהם דינים והלכות מכבוד הקדושה שבהם. וצ"ע מה דינם כשנשברו ולא כשנטמאו. וגם שכמדומה טהרת או תיקון הכלים נעשה במקדש ואין מוציאים אותם "ממקום למקום", ולמה שנקטו המונים הלשון לגבי ארון שמוציאים אותו "ממקום למקום" א"כ בתוך המקדש ליכא למצות נשיאה בכתף. אלא שבפשוטו כשמוציאים הארון למלחמה מחוייבין בכתף מקודש הקדשים.

הערות בפרשה / הרב שלום פולק, ירושלים

הלומד תורה צריך להפסיד גם מצוות חשובות

דָּבַר אֶל אֶהֱרֵן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֶעֱלִיתָךְ אֶת הַנֵּרֶת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּרָה וְאִירוּ שְׂבַעַת הַנְּרוֹת
 (ח, ב)

וכתב רש"י, "למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים, לפי שכשראה אהרן חנוכת הנשיאים חלשה דעתו, שלא היה עמהם בחנוכה, לא הוא ולא שבטו, אמר לו הקדוש ברוך הוא חייך, שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות".

וכבר עמדו רבים וטובים, מהראשונים (עיין רמב"ן על פסוק זה) והאחרונים (עיין אור החיים על פסוק זה), מה היה חלישת דעתו של אהרן, ומה היה התשובה, אם הדברים כפשוטם, היו צריכים לומר לאהרן אתה מקטיר קטורת פעמים ביום, מקריב לכולם בפועל את הקרבנות, נכנס לקודש הקדשים במעשי יוה"כ, היחיד שקיבל מתנה זו להכנס לקודש הקדשים להקטיר קטורות, ומה מיוחד בהדלקת הנרות שניחמו בו בזה.

ונראה הביאור בדיוק הלשון שכתב רש"י, "ולא שבטו", והמדייק בלשון המקור במדרש תנחומא יראה שהעיקר זה ה"שבטו". וז"ל המדרש תנחומא אות ה [בדילוגים, רק מה שנצרך לראיה שהבעיה ב"שבטו" שהוא שלוחם], "ושבט לוי לא הקריב ושבט אפרים וכל הנשיאים הקריבו חוץ מנשיאו של לוי, ומי היה נשיא לוי זה אהרן שנאמר (במדבר יז) ואת שם אהרן תכתב על מטה לוי, ואהרן לא הקריב עם הנשיאים והיה אומר **אוי לי שמא בשבילי אינו מקובל שבט לוי**, א"ל הקדוש ברוך הוא למשה לך אמור לאהרן אל תתירא לגדולה מזו אתה מתוקן לכך נאמר דבר אל אהרן ואמרת אליו בהעלותך, הקרבנות כל זמן שבהמ"ק קיים הן נוהגין אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם".

מבואר כאן שהפחד הגדול של אהרן היה "אוי לי שמא בשבילי אינו מקובל שבט לוי", כלומר, שמא בגלל עוונותי נענשו שבט לוי, ובכלל זה העון ש לא מיחה בהם, וכדברי הגמרא על הריש גלותא, וה"ה הנשיא של השבט (שבת דף נד עמוד ב) "כל מי שאפשר למחות לאנשי ביתו ולא מיחה - נתפס על אנשי ביתו, באנשי עירו - נתפס על אנשי עירו, בכל העולם כולו - נתפס על כל העולם כולו. אמר רב פפא: והני דבי ריש גלותא נתפסו על כולי עלמא. כי הא דאמר רבי חנינא: מאי דכתיב ה' במשפט יבא עם זקני עמו ושריו, אם שרים חטאו - זקנים מה חטאו? אלא, אימא: על זקנים שלא מיחו בשרים". יש תביעה על הנשיא למה לא מיחה, וא"כ זה שלא הקטיר אהרן זה בעונו שלא מיחה בשבטו.

ולפ"ז מובן מאוד למה היה מייצר אפילו שהוא מקריב כל יום קטורות פעמיים, וכן שאר כל הקרבנות, ונכנס לקודש הקדשים ביוה"כ, כ"ז אינו מניח דעתו מפני זה שכל שבטו אשמים על עוונותיו.

ולפ"ז תמוה מה התשובה שאתה מדליק הנרות, הלא אין לתירוץ זה שום קשר למה שדאג.

ונראה לבאר, שהכוונה במה שאמר משה לאהרן "שלך גדולה משלהם, שאתה מדליק ומטיב את הנרות", הכוונה ששבטך לומד תורה, שע"ז מרמז המנורה, וכמו שאמרו בגמרא בבבא בתרא דף כה עמוד ב "אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפין, וסימניך: שלחן בצפון ומנורה בדרום". ובודאי אין הכוונה בסימן סתם שהשלחן בצפון ומנורה בדרום, שא"כ שיאמרו וסימנך גליל בצפון ויבנה בדרום, וודאי הכוונה שמנורה מסמל את התורה, ולכן ידרים ויחכים בתורה. ורואים שהמנורה מסמל את התורה. וא"כ הכוונה בשלך גדולה משלהם הוא ששבט לוי הוא מעביר התורה, וכפי שכתוב בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, י) "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל". וכדברי רבא ביומא דף כו עמוד א "אמר רבא: לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי - דכתיב יורו משפטיך ליעקב". הם מעבירי ומלמדי התורה, ובודאי שלך גדולה משלהם, ואין לך להצר שהשבט לא מספיק ראוי שתקריב בשבילם, ולא היית צריך למחות בהם, הם הכי חשובים, הם מעבירים התורה.

ובזה יובן כוונת המדרש "הקרבות כל זמן שבהמ"ק קיים הן נוהגין אבל הנרות לעולם אל מול פני המנורה וכל הברכות שנתתי לך לברך את בני אינן בטלין לעולם". אם כוונת המדרש על הברכת כהנים, א"כ מה הם קשורים לנרות, שיאמר לו ברכת כהנים. אלא לפי הנ"ל יתבאר, שבאמת הכוונה על הנרות - התורה שלא בטל לעולם, וכן מזה גם הברכות לא בטלים בעולם, ולא שעיקר הלא בטלים הולך על הברכות. (לפי הרמב"ן שהכוונה על נרות חנוכה באמת הם לא בטלים בזמן הגלות, אבל לפי דבריו ג"כ צ"ל שהכוונה על הנרות ולא הברכות).

אבל לפ"ז, צ"ב למה באמת לא הקריב אהרן כשאר כל השבטים.

ונראה לבאר, שכאן לימדנו התורה יסוד גדול במי שרוצה להקדיש את חייו לתורה (כידוע דברי הרמב"ם, ששבט לוי הכוונה לכל אחד שיקדיש את חייו לתורה, ולא דוקא שבט לוי), והוא, שמי שמקדיש חייו לתורה צריך להפסיד גם מרוחניות קצת, כלומר, הוא צריך להפסיד קצת גם משאר מצוות. ידוע מאמרי חז"ל בגודל גמילת חסדים, וכן עוד הרבה מצוות שכתוב עליהם הרבה בחז"ל הפלגות גדולות, וכאן למדנו הפסוק, לא, הקדשת חייך לתורה, לא תוכל באמת לעשות כל המצוות האלו [כמובן כשאפשר לעשותו ע"י אחרים וכדומה שאין חיוב על האדם לבטל מתלמודו, ואין הכוונה כשצריך לבטל תלמודו, שאז מראה שלומד שלא לשמה, וצריך ללמוד ע"מ לעשות, אבל יש הרבה אופנים שאפשר לעשות ע"י אחרים], אבל תדע לך "שלך גדולה משלהם", כך אמר משה לאהרן, נכון שלא הקרב קרבן ואתה מיצר ע"ז אולי עוונך גרם וכו', אבל תדע לך לא הסיבה הוא בגלל ששבטך הם מחזיקי התורה, ומונח כאן הוראה להם לכל הדורות של "שלך גדולה משלהם".

*

הלומד תורה צריך להתנתק מהעולם כליל, והדרך לזה הוא לשבור פעם אחת ולעולם

וְכֹה תַעֲשֶׂה לָהֶם לְטִהָרָם הַזֶּה עֲלֵיהֶם מִי חֲטָאת וְהֶעֱבִירוּ תַעַר עַל כָּל בְּשָׂרָם וְכִבְּסוּ בְּגָדֵיהֶם וְהִטְהָרוּ (ח, ז)

נדמיין את עצמו חיים בתקופה ההוא, אחד מידידינו שהוא גם הרב של כל הסביבה, [הלוויים היו המורים ככתוב "יורו משפטיך ליעקב ותורתך לישראל"], אבי משפחה ענקית, זקן לבן ארוך כזקן אהרן שירד על פי מדותיו, יום אחד מקהילים את כל העדה ומגלחים אותם לגמרי לגמרי כתינוק בן יומו, ואח"כ מרימים אותם, בקיצור דבר די מבייש... כך עשו ללוויים.

ונשאלת השאלה, למה? ברור שזה מצוה ולא שואלים למה, אבל זה שמצוה חד פעמית נכתבה בתורה ברור שבא ללמדנו לדורות, ולכן אנו שואלים מה המסר שמונח כאן.

ובאמת קרח הוא הראשון שטען טענה זה, כמבואר בפסיקתא זוטריתא (לקח טוב) במדבר דף קכ עמוד א "אמר קרח לא דיי שהוציאני מכלל הכהונה והמתנות אלא שגילחו את ראשו ועשאו סבל".

ונראה לבאר, הלוויים הם סמל של מלמדי התורה וכמובן העוסקים בתורה, וככתוב בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, י) "יורו מִשְׁפָּטֶיךָ לְיַעֲקֹב וְתוֹרַתְךָ לְיִשְׂרָאֵל". וכדברי רבא ביומא דף כו עמוד א "אמר רבא: לא משכחת צורבא מרבנן דמורי אלא דאתי משבט לוי או משבט יששכר, לוי - דכתיב יורו משפטיך ליעקב". המעשה שנעשו בעת הכרתת הלוויים לתפקידים החשוב, הוא ההדרכה לעולם ועד, לכל מי שרוצה לבוא בשערי התורה.

הרבה מניעים מהתורה הוא מה שלא מקובל בחברה, דברים שלא מתאימים לעשות כ"כ ומפריע ללימוד, והלומד תורה צריך להתנתק מהם, אבל קשה שכל פעם יהיה מריבה חדשה איך להתגבר והאם בטוח שצריך לעשות כך וכו', הדרך לשבור את זה הוא, פעם אחד לעשות דבר שכולם יצחקו ממנו ומכאן והלאה הכל יהיה בסדר, כבר לא יהיו ספיקות האם צריך לעשות כך, ומה עם כבוד התורה וכדומה, ולכן בכניסת הלוויים לתפקיד הקב"ה ציוה לעשות להם כאלו בושות שמהיום והלאה הם כבר יהיו בתוך הלימוד בלי הפרעות ובלי שום בעיות.

השבת של מ"י / הרב יחיאל פישל רוזנר, מח"ס 'מנחת יחיאל' ו'השבת של מ"י'

פניני עיון בפרשת בהעלותך

ח, ד: וזה מעשה המנורה.

כתב רבינו אפרים [סוף הפרשה] בזה"ל דע כי המנורה רומזת לתורה, שכן תמצא שהיתה ז' קנים כנגד פסוק של בראשית שיש בו ז' תיבות, וי"א כפתורים כנגד פסוק ואלה שמות שיש בו י"א תיבות, וט' פרחים כנגד פסוק ויקרא שיש בו ט' תיבות, וגובה המנורה י"ח טפחים כנגד פסוק במדבר שיש בו י"ח תיבות, ולפי שהטפח הי"ח לא היה שלם לכך חסר הפסוק תיבה אחת, והגביעים כ"ב כנגד פסוק אלה דברים שיש בו כ"ב תיבות... וגובה המנורה מנין "וזה" יעלה י"ח כנגד י"ח טפחים שהיה גובה המנורה עכ"ד.

וכן בתורה שלימה [שמות כה אות רא] הביא לאחד הראשונים עה"ת דלכך המנורה בג' מקומות מלא וי"ו [שמות כה, לא: במדבר ח, ב: שם ח, ג: ובעשרים ואחד מקומות חסירה] לרמוז כי המנורה גובהה י"ח טפחים.

*

ח, ז: והעבירו תער על כל בשרם.

האחרונים תמהו דהרי יום זה שבת היה [שבת פז, ב] דאותו יום [של הקמת המשכן] נטל עשר עטרות, ראשון למעשה בראשית ואיתא בספרי דבאותו יום [ח' למילואים] כלו הקמותיו ור"ח ניסן היה, בשני נשרפה הפרה, בג' היזו הזיה ראשונה ובז' גילחו. נמצא שגילוח הלויים בשבת היה. וקשה איך דחתה מצות גילוח את השבת. ובחזו"א [או"ח קכה, ח] כתב נדחה להם יום השבת לגילוחן כנדחה לקרבנותיהן. וכוונתו דהוראת שעה היתה כנדחה יום השבת להקרבת קרבנות הנשיאים בהוראת שעה.

ובבית יצחק [יו"ד ח"ב במפתחות לסימן ל'] יישב דגילוחם ע"י שנים וקיי"ל [שבת צג, א] דשנים שעשו פטורים.

ובחת"ס כתב בתירוץ א' שגילחו בערב שבת עד כדי קריצת ציפורן ושוב אינו חייב על גילוחו בשבת, ובשבת קיימו מצות גילוח בשיר השערות שהיו כקריצת הציפורן. עוד תירץ דבאמת לא העבירו תער עד יום ראשון ונמצא שטבלו בשבת ולא העבירו תער עד יום ראשון עכ"ד.

והרב יוסף וולפין שליט"א העיר דיש ויכוח בין המפרשים ברש"י לעיל [שם] האם היה הזיה שניה של אפר חטאת על הלויים, או שהגילוח ביום השביעי היה להם במקום הזיה שניה עיין שם. ולפי צד האחרון מסתבר דגילוחו בשבת שהוא יום שביעי שלהן ולא ביום ראשון, תחת הזיה שניה שדינו בעלמא ביום השביעי דוקא.

*

ח, יט: ואתנה את הלויים וכו'.

פירש"י ה' פעמים נאמר "בני ישראל" במקרא זה להודיע חיבתן שנכפלו אזכרותיהן במקרא אחד כנגד ה' חמישה חומשי תורה, וכן ראיתי בבראשית רבה עכ"ל.

בויק"ר [ב, ד] הלשון א"ר יודן בוא וראה כמה חיבב הקב"ה את ישראל שמזכירין חמש פעמים במקום אחד. אמנם מה דהוי כנגד ה' חומשי תורה לא מצאתי שם ולא בבראשית רבה וצ"ע.

ובגור אריה כתב וקשה מה עניינו לכאן שמזכיר מעלתן של ישראל כאן, ויש לומר דזהו דברי ריזוי שאמר ללויים אשריכם שתזכו לכפר על בני ישראל מזכיר הכתוב שמותן חמש פעמים בכתוב אחד כנגד חמישה חומשי תורה להודיע שישראל וחמישה חומשי תורה שווים, שבשביל שניהם נברא העולם [כדפרש"י בראשית א, א].

ועוד יש לפרש שהכתוב בא להזהיר את הלויים שיהיו שומרים המקדש שלא יקרבו בני ישראל אל המשכן שלא יהיה קצף על בני ישראל וימותו, שהרי כל אחד מישראל חשוב כחמישה חומשי תורה, ואם מת הרי הוא כאילו נשרף ספר תורה כדאיתא בפרק הרואה [לפנינו שבת קה, ב מו"ק כו, א] העומד על יציאת נפש חייב לקרוע ומפרש שם הטעם דאדם כשמת כספר תורה שנשרף, ומפרש"י לפי שהיה יכול עוד ללמוד וכיון שמת הרי הוא כספר תורה שנשרף, ולכך הוי טעם שפיר ואתנה את הלויים וכו' ולא יהיה בבני ישראל קצף, רוצה לומר וכי תימא מאי אכפת אם יהיה קצף וימות, על זה אמר הרי אחד מישראל כחמישה חומשי תורה וכשמת נחשב כשריפת ספר תורה ולכך הקפדתי על תקנתן עכ"ל.

מה שכתב בגור אריה בשם רש"י דלכך אדם מישראל דומה לספר תורה שנשרף לפי שהיה יכול עוד ללמוד לא מצאתיו. אמנם ברש"י [שבת קה, ב ד"ה לס"ת שנשרף] כתב בזה"ל הרואה ס"ת שנשרף חייב לקרוע... אף נשמת ישראל הניטלת דומה לו שאין לך ריק בישראל שאין בו תורה ומצוות עכ"ד. ומשמע מצד התורה ומצוות שכבר למד ועשה, ולא מצד שהיה יכול עוד ללמוד בעתיד.

*

ט, ג: בארבעה עשר יום בחודש הזה בין הערביים תעשו אותו.

בסידור בית יעקב [להיעב"ץ שער היסוד סדר חודש אייר] כתב בזה"ל י"ד בו הוא יו"ט של דבריהם הוא נכיסת פיסחא זעירא [שחיטת פסח קטן] ראוי שלא לומר בו תחנון עכ"פ. וטעם פסח שני שהוקבע באייר [רצונו לומר הלא יכלו ליטהר מטומאת מת עוד קודם לכן] גילו לי מן השמים לפי שבו כלתה חררה שהוציאו ממצרים [לכן הלינו בט"ו שעדיין סעדו בו סעודה אחת ממנו בערב ובבוקר פסק] לפיכך עד כאן נמשך נס יציאת מצרים ואכילת מצה, ולכן בפסח שני מצה וחמץ עמו בבית כמו שהיה בפסח ראשון עכ"ל.

וצריך להבין למה הוצרך לטעם זה, תיפוק ליה דבפסח ראשון נעשה בי"ד בין הערביים ופסח שני גם כן בי"ד בין הערביים והוי מעין הראשון.

ומה שכתב עוד "דפסח שני הוא יו"ט קטן ואין ראוי לומר בו תחנון", עיין שו"ע ורמ"א סימן קל"א שלא הזכירו שלא לומר תחנון בי"ד באייר, משמע שאומרים. אולם במהדורת דרשו שם הביאו דיש אחרונים שכתבו שלא לאומרו.

*

ט, טו: וביום הקים את המשכן.

בשו"ת אוהל יהושע [בומבאך או"ח סימן נב] ביאר דהא דהקמת המשכן היתה ביום, הטעם בזה הוא משום דהמשכן היתה משיחתו ביום וכדפירש"י [פרשת נשא ז, פד ד"ה ביום] ושפיר לא אפשר בלילה, וא"כ ממילא גם גמר בניינו אסור בלילה דהרי בעי קידוש ומשיחה תיכף בגמר הבנין והקידוש לא אפשר בלילה, אבל תחילת הבנין שפיר יש לומר דמותר בלילה אלא דיש לומר דרבנן גזרו גם תחילתו משום סופו, אבל בבין השמשות לא גזרו דהא קיי"ל גם בשבת דלא גזרו על שבות בין השמשות לצורך מצוה וגם כאן צורך מצוה הוא ומותר דספק דרבנן לקולא.

ובזה ניחא דברמב"ם [פ"א מבית הבחירה הי"ב] פסק "אין בונין את המקדש בלילה שנאמר וביום הקים את המשכן, ביום מקימין ולא בלילה, ועוסקין בבנין מעלות השחר עד צאת הכוכבים", ולכאורה האיך שרי לעסוק בבנין בין השמשות הא הוי ספק לילה, אולם להנ"ל ניחא.

*

י, ב: עשה לך שתי חצוצרות כסף.

מה שלא עשו חצוצרות מזהב שהוא חשוב ומעולה טפי, כתב רבינו הרוקח "שלא להזכיר קול העם ברעה" הכוונה היא מעשה העגל שהיה מפני רוב זהב שהיה להם. ונראה להוסיף ולבאר דכיון דע"י החצוצרות שתוקעין בהן בשעת המלחמה כתיב "ונושעתם מאוייבכם", שפיר שייך ביה אין קטגור נעשה סנגור.

*

י, ג: עשה לך שתי חצוצרות כסף וגו': ותקעו בהן ונועדו אליך כל העדה.

כתב בפנים יפות נראה מכאן למדו חז"ל דאם תקעו [בשופר של ר"ה] שנים כאחד כל הסדר יצא כדאיתא ברמ"א [תקפח, ג], דהא אי אפשר לומר שתקעו בהן כאן בזה אחר זה, דאם כן אין צריך שתי חצוצרות הלא באחת סגיא, ובהכרח צריך לומר שתקעו שניהם כאחד ואגב דחביבי יהבי דעתייהו.

ובמשנה ברורה סקי"א כתב שאם תקעו ג' בני אדם בבת אחת כל אחד ג' קולות יש אומרים שיצא בשמיעתו משום ט' קולות כיון דתרי קלי משתמע גבי שופר, ויש אומרים דאפילו בשופר אין תרי קלי משתמע כדי לצאת בשתייהם ולא יצא בשום אחת מהן. ובביאור הלכה שם מסביר את צדדי הספק דמה שאחז"ל [ר"ה כז, א] דאידי דחביבי יהבי דעתייהו, האם הכוונה שהוא שומע את שניהם, או הכוונה שאין קול השני שאינו חפץ בו מפריעו מלשמוע, משא"כ בהיכי שצריך לב' קולות לא יצא בשום אחת מהן דאי אפשר

לשמוע היטב ב' קולות עיין שם. ובשערי אהרן [רוטר] כתב דלפי הצד דלא מהני בשופר על כרחך הכא שמעו החצוצרות בזה אחר זה.

אמנם במאיירי [בר"ה כז, א] כתב "דתרי קלי מתרי גברי בדבר החביב מתוך חיבובו מטה אוזן ונשמעים" ומשמע מדכתב "נשמעים" בלשון רבים שיכול לשמוע שניהם עכ"ד. וא"כ הכא נמי כדברי הפנים יפות איידי דחביבי ליה יכול לשמוע שניהם.

אמנם אחי הרב שמואל שליט"א טען דאפילו להחולקין גבי שופר, שאני התם שכך היא צורת המצוה לשמוע קול שופר בלא תערובת, לפיכך כשאינו שומע קול שניהם היטב לא יצא, אבל הכא בתקיעת החצוצרות במדבר כשתוקעין בשנים רצון הקב"ה שישמע קולות מעורבים ושפיר דמי. וכעין זה כתב ביום תרועה שם בביאור כוונת הכתוב בחצוצרות וקול שופר הריעו.

אמנם בהעמק דבר כתב "וניכרין היו כשתוקעין בשניהם שהיו קולות שניהן משונין זה מזה, או שהיו מאריכין באחד יותר מחבירו".

אמנם על קושיית הפנים יפות א"כ למה תוקעין בשתי חצוצרות, שיתקעו באחת בזה אחר זה, יש לומר באופן אחר, דמכל מקום יש כבוד בזה שתוקעין בשנים.

וכן רבינו בחיי כתב ובטעם הדבר נתן סימן לרבים בשתייהם מפני כבודם, ובאחת לנשיאים לפי שהם המיוחדין שבעם כלומר מלשון אחד העם שתרגומו דמיחד בעמא.

*

י, ה-ז: ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה... ובהקהיל את הקהל תתקעו ולא תריעו.

מבואר בפסוקים שבשעה שהיו תוקעין "כדי להקהיל את הקהל" היו תוקעין תקיעה בלא תרועה, אבל בשעה שהיו תוקעין בשעת מסע המחנות היו תוקעין בקול תרועה והיינו תקיעה תרועה תקיעה וכמו שפירש"י.

ואמר הגר"מ שטרנבוך שליט"א דנראה ליתן טעם ורמז בדבר, שהתרועה הוא קול בכי ויללה וכמו שתירגם אונקלוס כאן "ותתקעון יבבתא ויטלון משריתא", אבל התקיעה הוא קול פשוט והוא מרמז על שלימות ללא שום שבר, ולכן דוקא בשעה שהיו תוקעין "להקהיל את הקהל" שבזה היו מאחדים את כל הקהל להיות אחד, היו תוקעין קול תקיעה שאין בו שבר כנגד שעה שישראל באחדותם שהם שלמים ללא שום חיסרון, אבל בשעת מסע המחנות כיון שהיו תוקעין בנפרד לכל חלק בישראל וכדכתיב "ותקעתם תרועה ונסעו המחנות החונים קדמה ותקעתם תרועה שנית ונסעו המחנות החונים תימנה" היו תוקעים ב"תרועה" שהם שברי קולות המכוון כנגד חלקים נפרדים בישראל ולא כנגד כללות ישראל כאחד.

ויאמר שמואל / הרב שמואל ברוך גנוט, מראשי ישיבת משאת המלך - אלעד, מח"ס 'ויאמר שמואל'

ושא"ס

מעמד הקהל כמעמד הר סיני - באימה ויראה

וַיֵּרֶד ה' בְּעָנָן וַיְדַבֵּר אֵלָיו וַיֹּאמֶר מִן הַרוּחַ אֲשֶׁר עָלָיו (יא, כה)

כתב הרמב"ם חגיגה פ"ג ה"ו: "גרים שאינם מכירים חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שנתניה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה יתירה. ומי שאינו יכול לשמוע מכוון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הקל".

וכתב ברשימות שיעורים ברכות יא, ב: "נראה לומר דקרה"ת הוי מעין מעמד מתן תורה בהר סיני, וכן מוכח מן הירושלמי (מגילה פ"ד ה"א) ר' שמואל בר יצחק עאל לבי כנישתא חזי בר אינוש דקאי ומתרגם סמוך לעמודא א"ל אסור לך כשם שניתנה תורה באימה כך אנו צריכים לנהוג בה באימה וכן דין כשם שניתנה תורה ע"י סרסור וכו', ומבואר שדיני קרה"ת נלמדים ממעמד הר סיני, דקרה"ת הוי מעין מעמד הר סיני. וכן מבואר מדברי הרמב"ם (פ"ג מהל' חגיגה ה"ו) וז"ל וגרים שאינם מכירים חייבין להכין לבם ולהקשיב אזנם לשמוע באימה ויראה וגילה ברעדה כיום שנתניה בו בסיני. אפילו חכמים גדולים שיודעים כל התורה כולה חייבים לשמוע בכוונה גדולה יתירה. ומי שאינו יכול לשמוע מכוון לבו לקריאה זו שלא קבעה הכתוב אלא לחזק דת האמת, ויראה עצמו כאילו עתה נצטוה בה ומפי הגבורה שומעה, שהמלך שליח הוא להשמיע דברי הקל עכ"ל. ומבואר דקרה"ת שבהקהל הוי מעין מעמד הר סיני. ונראה דבאמת כל קרה"ת בציבור הוי מעין מעמד הר סיני, אלא דהחיוב מה"ת לעשות מעין מעמד הר סיני חל פעם בשבע שנים בהקהל, עכ"ל. וכע"ז האריך בספר עמק המלך, דמעמד הקהל הוא מחיוב זכירת מעמד הר סיני אחת לשבע שנים, ע"ש.

ויל"ע מהו מקור החיוב לעמוד בהקהל באימה וביראה וגילה ברעדה, וכן היכן מצינו חיוב כזה במעמד הר סיני. ואף דמצינו בקרא (שמות יט, טז) וַיִּחַרְדּוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחְנֵהוּ. אך היכן מצינו דהיה חיוב כזה, להיות באימה ויראה במעמד קבלת התורה.

ואכן מצינו ביומא ד, ב: "רבי נתן אומר: לא בא הכתוב אלא למרק אכילה ושתיה שבמעיו, לשומו כמלאכי השרת. רבי מתיא בן חרש אומר: לא בא הכתוב אלא לאיים עליו, כדי שתהא תורה ניתנת באימה, ברתת ובזיע, שנאמר עבדו את ה' ביראה וגילו ברעדה. מאי וגילו ברעדה? אמר רב אדא בר מתנה אמר רב: במקום גילה שם תהא רעדה". ופרש"י: "במקום גילה - מתן תורה של לוחות, דכתיב (תהלים יט) פקודי ה' ישרים משמחי לב".

ובאדר"נ פ"ו: "והוי מתאבק בעפר רגליהם כיצד בזמן שתלמיד חכם נכנס לעיר אל תאמר איני צריך לו אלא לך אצלו ואל תשב עמו לא על גב המטה ולא על הכסא ולא על הספסל אלא שב לפניו על הארץ וכל דבר שיצא מפיו קבלהו עליך באימה ביראה ברתת ובזיעה, כדרך שקבלו אבותיך מהר סיני באימה ביראה ברתת ובזיעה".

ובברכות כב, א: "דתניא: והודעתם לבניך ולבני בניך, וכתוב בתריה יום אשר עמדת לפני ה' אלקיך בחורב, מה להלן באימה וביראה וברתת ובזיעה אף כאן באימה וביראה וברתת ובזיעה; מכאן אמרו: הזבים והמצורעים ובאין על נדות - מותרים לקרות בתורה ובנביאים ובכתובים, לשנות במשנה וגמרא ובהלכות ובאגדות, אבל בעלי קריין אסורים". ועי' בפירוש הריב"א בשמות שם

ולכאוי' חובת אימה ויראה וגילה ברעדה היא דין בתלמוד תורה, אך נראה לחדש בזה שהוא דין משום מורא שכינה, שכשיש שכינה צריך להיות באימה ויראה, וכדכתב הרמב"ם סנהדרין ג, ז: "כל בית דין של ישראל שהוא הגון שכינה עמהם, לפיכך צריכין הדיינים לישב באימה ויראה". והרדב"ז ושאר מפרשים ציינו לדברי הגמרא בסנהדרין ז, א אמר ר' שמואל בר נחמני א"ר יונתן כל דין שדן דין אמת לאמיתו משרה שכינה בישראל שנאמר אלקים נצב בעדת אל בקרב אלקים ישפוט.

והרי גם הלומד תורה שכינה כנגדו, כמובא באבות פ"ג: "שנים שיושבין ויש ביניהם דברי תורה שכינה ביניהם וגו', אין לי אלא שנים מנין שאפילו אחד שיושב ועוסק בתורה שהקב"ה קובע לו שכר שנאמר (איכה ג') ישב בדד וידום כי נטל עליו". וכע"ז בברכות סג, א. וא"כ אפשר דחובת אימה ויראה וגילה ברעדה בשעת לימוד תורה, שאמרו באבות פ"ו מ"ו: "התורה נקנית בארבעים ושמונה דברים בתלמוד בשמיעת האוזן בעריכת שפתים בבינת הלב בשכלות הלב באימה ביראה", הוא משום מורא שכינה דאית ביה. (ודודי הגרא"ש מאיר שליט"א ציין לי בזה לדברי רש"י ביבמות מו, א: "באבותינו שמלו - כשיצאו ממצרים ויצאו מכלל בני נח לקבל התורה ולקבל פני השכינה").

וכן המתפלל צריך להיות באימה ויראה, מצינו בסנהדרין כב, א ש"המתפלל צריך שיראה עצמו כאילו שכינה כנגדו", וכן בק"ש ועוד מקומות. ויל"ע בזה.

ויברך דוד / הרב דוד אריה הילדסהיים, מח"ס 'ויברך דוד' ומעורכי ספרי הגאון מרוגוטשוב

זכרנו את הדגה וגו' למה הזכירו דוקא את המאכלים הללו?

זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם את הקשאים ואת האבטחים ואת החציר ואת
הבצלים ואת השומים (יא, ה)

כבר מבואר בחז"ל ובמפרשים טעמים למה הזכירו המתאים דוקא את המינים הללו, ועל
דרך הפשט נראה שהמינים הללו היו מצויים לרוב במצרים ורק אותם היו אוכלים בחינם,
וכמו שהעיד רבינו עובדיה מברטנורא באגרתו הידועה הנקראת 'דרכי ציון', וז"ל: "וישבנו
בבמקום ששמו פוא"ה שני ימים... והמקום ההוא גדול ויפה מאד והדגה בו חנם וכל מיני
ירקות, ונסענו משם ובאנו עד בולא"ק ראשית ארץ מצרים", ועוד כתב בהמשך האגרת:
"גם כי העצים ביוקר גדול בארץ מצרים... והבשר והפירות ביוקר גדול... לא ראיתי זול
במצרים זולת מדגת היאור ובצלים וחציר וקישואים ואבטיחים וירקות, והלחם בזול בשנות
השבע".

ונראה בס"ד עוד טעם נכון על דרך הפשט:

דהנה בפרשת חקת איתא שאמרו העם "ונפשנו קצה בלחם הקלקל", ופירש רש"י שם
"לפי שהמן נבלע באיברים קראוהו קלוקל, אמרו עתיד המן הזה שיתפח במעינו, כלום יש
ילוד אשה שמכניס ואינו מוציא", הרי שהמתלוננים חששו שיהיו חולי מעיים, ולפי"ז יש
לפרש שמטעם זה רצו דוקא את המאכלים הללו, כי מצאנו בחז"ל שכל הדברים האלו הם
טובים למעיים, כדלהלן:

דהנה דגה היינו דגים קטנים, כדתניא בנדרים נ"א ע"ב: "דגה שאני טועם אסור בקטנים
ומותר בגדולים", ואכן במצרים היו מצויים להם דגים קטנים, כדאיתא בסוטה י"א ע"ב:
"בשכר נשים צדקניות שהיו באותו הדור נגאלו ישראל ממצרים, בשעה שהולכות לשאוב
מים הקב"ה מזמן להם דגים קטנים בכדיהן, ושואבות מחצה מים ומחצה דגים, ובאות
ושופתות שתי קדירות אחת של חמין ואחת של דגים ומוליכות אצל בעליהן לשדה" וכו',
ודגים קטנים הם טובים למעיים כדאמרינן בברכות מ' ע"א: "הרגיל בדגים קטנים אינו בא
לידי חולי מעים".

וכן הקשואים טובים למעיים, כדאמרינן בע"ז י"א ע"א "קישות מרחיב מעיים", וברמב"ם
הלכות דעות פ"ד ה"ו כתב: "דברים המשלשלין את בני מעים כגון... ומיני הקשואים", וכן
האבטיחים טובים למעיים כמ"ש הרמב"ם שם.

וחציר פירש רש"י כרישין, וגם הם יפים למעיים, כדאמרינן בברכות מ"ד ע"ב: "כרישין
קשין לשינים ויפין לבני מעים".

וכן הבצלים טובים לחיטוי המעיים, כמ"ש בפרקא דרבינו הקדוש שער ששה: "ששה
דברים נאמרו בבצל כו' והורג שרצים שבתוך מעיו".

וכן השומים טובים מאוד לניקוי וחיטוי המעיים, כמ"ש בב"ק פ"ב ע"א "חמשה דברים נאמרו בשום וכו' והורג כנים שבבני מעיים", וכן ידוע שהשום משלשל וקוטל תולעים וחיידקים ונגיפים.

*

מי היא "האשה הכושית אשר לקח"

וּתְדַבֵּר מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשָּׁה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח פִּי אִשָּׁה כְּשִׁית לָקַח (יב, א)
ידוע מה שפירשו חז"ל שהוא לשון סגי נהור והכוונה לציפורה, ותלונתם היתה על כך שפרש ממנה, וכפי' התרגום אונקלוס ורש"י, וכן באבן עזרא כתב: "יש אומרים כי משה מלך על כוש ולקח כושית... והישר בעיני שזו הכושית היא צפורה... היתה שחורה ודומה לכושית", ולפי פירוש זה עיקר חסר מן הספר, שלא כתוב בתורה כלל איזה תלונה היתה להם על אודותיה, ומפשט הלשון משמע שהתלונה היתה על עצם זה שלקח אשה כושית. אמנם בפ"י הרשב"ם כאן כתב: "הכושית. שהיא ממשפחת חם. כי אשה כשית לקח. כדכתיב בדברי הימים דמשה רבינו מלך היה בארץ כוש ארבעים שנה ולקח מלכה אחת ולא שכב עמה כמ"ש שם. והם לא ידעו כשדברו בו שלא נזקק לה. זה"ו עיקר פשוט"ו. שאם בשביל צפורה דברו מה צורך לפרש כי אשה כושית לקח וכי עד עתה לא ידענו כי צפורה מדינית היא. ועוד תשובה כי לא היתה כושית כי כוש מבני חם הוא ומדין מבני קטורה אשר ילדה לאברהם". ומה שהביא מדברי הימים כוונתו לספר 'דברי הימים של משה' המועתק בילקוט שמעוני פ' שמות רמז קס"ח, שמסופר שם כל הענין בארוכה, וכן הוא בספר הישר.

ובדעת זקנים כאן כתב: "בדברי הימים דמשה משמע כושית ממש, שהיתה מלכה ומשה משל על כוש ארבעים שנה, ולכך אמרו אך במשה דבר ה' כלומר וכי בשביל שדבר עמו הקב"ה נתגאה שלא רצה ליקח אשה מבנות ישראל, הלא גם בנו דבר ולא נתגאינו בכך, ונראה שעל אותה מלכה שלקח היו אומרים כן, כי מצפורה בורח היה מפני פרעה ואנוס היה".

ובתרגום ארץ ישראל (המכונה 'תרגום יונתן'): "וְאִשְׁתֵּי מִרְיָם וְאַהֲרֹן בְּמִשָּׁה פְּתַגְמִין דְּלֹא מְהַגְנִין עַל עֵיסַק אֲתֵתָא פּוּשְׁיִיתָא דְּאִסְבוּהִי כּוּשְׁאֵי לְמִשָּׁה בְּמִיעֲרָקִיָּה מִן קְדָם פְּרַעָה וְרִיחְקָה, אַרוּם לְאִיתָא אִסְבוּהִי יֵת מְלִפְתָּא דְּכוּשׁ וְרַחֲקִי מִינָהּ. וְאִמְרוּ הֶלְחוּד בְּרָם עִם מִשָּׁה מְלִיל ה' דְּאִתְפָּרֵשׁ מִתְּשְׁמִישׁ דְּעָרִיס הֶלֵּא אוּף עִמְנָא מְלִיל", הנה הוא ג"כ פירש שאשה כושית הוא כפשוטו.

ואמנם אחר כך כתב הת"י "וְאִמְרוּ הֶלְחוּד בְּרָם עִם מִשָּׁה מְלִיל ה' דְּאִתְפָּרֵשׁ מִתְּשְׁמִישׁ דְּעָרִיס", דהיינו שתלונתם לא היתה על כך שלקח אותה אלא על כך שפרש ממנה, ונראה דלא ס"ל כמו שאמרו חז"ל שמשא פוש מצפורה, כי אם כן למה דיברו רק אודות מלכת כוש ולא אודות צפורה, אלא ודאי ס"ל שלא פרש מצפורה (ואין זה פלא כי מצינו הרבה מדרשים חלוקים).

אמנם לכאור' תמוה למה התלוננו על כך שמשה רחק ממלכת כוש, אדרבה היה להם לשבחו על כך שמיאן להתדבק בזרע חם, שאין ארור מתדבק בברוך, ואולי תלונתם היתה על כך שבכל אותם ארבעים שנה היה משה רבינו שרוי בלא אשה, והיה לו ללכת לארץ אחרת ולישא אשה ראויה לו, והבינו שטעמו היה שרצה להיות פרוש מהעוה"ז שנים רבות כדי שיזדכך ויזכה לקבל נבואה, ואמרו הנה אנחנו ג"כ זכינו לקבל נבואה בלי פרישות מרובה כזו.

ומה שמיאן האבן עזרא בפי' זה, הוא משום שלא האמין בספר דברי הימים של משה, כמו שכתב בפ' שמות (ד, כ) "ואל תסמוך על דברי הימים של משה כי הבל כל הכתוב בו", אמנם התרגום א"י והילקוט שמעוני והרשב"ם והדעת זקנים האמינו בדבריו, וכן במדרש תהילים מזמור צ' אות ט"ו איתא: "בר קפרא אמר ורהבם עמל... וכל אותם שמונים שנה שהיה משה בבית פרעה ובכוש ובמדין וחזר עוד למצרים היו בצרות ועמל", הרי להדיא שגם חז"ל האמינו בדברי הספר הזה, וכן רבינו האריז"ל האמין בסיפור זה, וביאר בו כמה סודות נפלאים, עי' בשער המצוות פ' שופטים ובספר הגלגולים פל"ג ובספר לימודי אצילות דט"ז ע"ב.

ויצבור יוסף / הרב יוסף צברי, רב ומו"צ בעיר אלעד, ומח"ס ויען יוסף, שלחן מלכים ושא"ס

הכיצד זיהו הרשעים את המן שירד להם, אם ירד רחוק?

שְׁטוּ הָעַם וְלָקְטוּ (יא, ח)

ביומא (ע"ה ע"א) איתא: כתיב: "וברדת הטל על המחנה לילה", וכתיב: "ויצא העם ולקטו", וכתיב "שטו העם ולקטו", הא כיצד, צדיקים ירד על פתח בתיהם, בינונים יצאו ולקטו, רשעים שטו ולקטו" ע"כ. מבואר כי הרשעים היו הולכים מרחק רב, כדי למצוא את המן שירד עבור ועבור בני משפחתם, והבינונים גם יצאו ולקטו את המן, אך לא במרחק כ"כ גדול.

אלא דבענין זה יש להבין, בשלמא הצדיקים ראו את המן יורד ממש על פתח בתיהם, וממילא לא היה להם כל ספק שזה המן המיועד עבורם. אך הבינונים, שהיו צריכים לצאת וללכת כדי ללקוט את המן שלהם, איך ידעו בדיוק לאן ללכת ומהיכן ללקוט את המן. ובכלל, כל חבילת מנות מן שמצאו, מאין להם לדעת האם זה מיועד עבורם, אולי זה מיועד עבור משפחת "בינונים" אחרת".

ובעיקר, מנין לאותם "בינונים" לדעת כי אכן "בינונים" הם, הרי סוף כל סוף ברור היה להם כי הם לא צדיקים, אך מנין להם לדעת כי מן השמים לא החמירו בדינם ובגדר "רשעים" הם ועליהם ללכת רחוק מאוד כדי לקבל את המן שירד עבורם.

וכל שאלות אלו יש לשאול ביותר אף על הרשעים. הלא כיון שרשעים הם, ויודעים הם כי כדי לקבל את המן המיועד עבורם עליהם ללכת רחוק ולשוטט כדי למצוא את המן של בני משפחתם, כיצד יכלו הם לזהות את המן המיועד עבורם, דילמא יתקלו הם בחבילת מן המיועדת עבור בני משפחה אחרת, שגם הם רשעים הם הנצרכים ללכת רחוק לקבל את מנתם.

ת. והנה בספר דגן שמים (אשר נתייחד על ענין ירידת המן, עמ' מ"ה) תירץ שאלות אלו, עפ"י דברי המדרש, המבאר כי למרות שהיה המן יורד במדבר סביבות מחנה ישראל והיה גלוי לכל, מכל מקום כאשר אומות העולם היו רואים אותו וניגשים אליו על מנת ליטול מן המן, לא היה עולה בידם דבר זה, כי למן היתה תכונה מיוחדת, שהוא לא היה נכנס בכלי של מי שאינו ראוי לו.

וזה לשון המדרש: (ילקו"ש האזינו רמז תתקמ"ג, וכ"ה בספרי דברים, האזינו פסקא שי"ג): "יבוננהו בשתי מתנות, מלמד שכשהיה אחד מן האומות פושט ידו לקמוץ מן לא היה עולה בידו כלום, למלאות מים מן הבאר, לא היו עולים בידו כלום" ע"כ. מבואר כי דרשו ממילת "יבוננהו", כי כביכול נתן הקב"ה בינה יתירה באותם ב' מתנות, המן והבאר, שהיו יודעים מעצמם להגיע רק לבני ישראל, ולהתחמק בכל מיני דרכים, מאומות העולם שלא היו ראויים להם.

ואפשר שנעשה הדבר ע"י החילוף בין מוצק לנוזל, דהיינו כאשר ראה הגוי את המן כמוצק ובא לקחתו באופו זה, היה המן הופך את עצמו לנוזל ומחליק ממנו לקרקע, וכאשר היה מנסה לשאוב אותו ולשומרו כנוזל, היה המן נהפך למוצק, וכך לא היו יכולים לקחתו, וזה המדוקדק בדברי חז"ל, כי: "לא היה עולה בידו כלום".

ועל דרך זה מבאר שם, שגם זיהוי המן לכל משפחה היה נעשה בצורה מענינת כזו, דכאשר הרשע היה יוצא מביתו לחפש את המן הראוי לו, אם היה מנסה למשל לקחת מן מנות הצדיקים העומדים וממתינים להם בפתח ביתם, לא היה עולה הדבר בידו, כי היה המן "מתחמק" ממנו. וכן אם היה ממשיך ומגלה כמה מנות מן העומדות רחוק מאוהל, היה מנסה ומתקרב אליהם, ורק לאחר שהמן לא היה "מתחמק" ממנו, היה מבין אותו רשע שזה המן המיועד עבורו ועבור בני משפחתו.

והשתא דאתינן להכי, להבין כי במן היתה בינה יתירה, והיתה לו יכולת להתהפך מנוזל למוצק, אפשר כי היתה לו תכונה נוספת, והיא שהיתה למן יכולת להתרחק ממי שאינו ראוי לו, וממילא למי שהיה ראוי לו היתה לו יכולת להתקרב או לרמוז לו באיזה דרך של תזוזה, כי חבילת מן זו מיועדת עבורו ועבור בני משפחתו. ואפשר שגם זה נכלל בתיבות: "פושט את ידו - לא היה עולה בידו כלום", כי היה המן מתרחק ממנו בעצמו.

נמצא כי גם הרשע וגם הבינוני, היו מזהים את המן המיועד עבורם ע"י ניסים מיוחדים שהיו טמונים במן, ונועדו לשמור אותו רק עבור בני ישראל מאידך, להתרחק ממי שאינו ראוי לו והתקרב למי שהוא ראוי לו.

וראה במדרש פתרון תורה (בהעלותך עמ' קמ"ו) דאיתא התם: "אמר ר' יהושע בן קרחה, כתוב אחד: "שטו העם וגו', וכתוב אחר אומר: "ויצא העם ולקטו", כאיזה צד היה, אלא כשרין שבהן יורד להן על איסקופותיהן והיו סוחטין אותן, ופושעים שבהן היו יוצאין לשדות ומחזרין עליו עד שמוציאין אותו, מלמד שניתקיים בהם בזעת אפך תאכל לחם" עכ"ל.

ב. אמנם נראה כי יש מקום לבאר את הדברים באופן נוסף, כי מדברי המדרשים נראה שהיה המן יורד מחוץ למחנה בכמות גדולה, ושם היתה עיקר ירידתו, וכדכתיב בפרשת בשלח "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו" (שמות, ט"ז, ד), ורק צדיקים ממש, זכו שירד על פתח ביתם.

וכן איתא במכילתא (דר"י, בשלח פ"ב): "ויצא העם ולקטו, שלא יהיו יוצאין לחצרות ומלקטין אלא יהיו יוצאין למדברות ומלקטין" ע"כ, וכן הובא נוסח זה במדרש תנחומא (ורשא, בשלח פ"ב), מדרש שכל טוב (בשלח פט"ז), ועוד. וכן הביא רבינו בחיי (בשלח שם) וז"ל: "ויצא העם ולקטו, שהיו יוצאים חוץ למחנה במדברות" עכ"ל, ומשמע דקאי על רוב העם.

וכן פירש האלשיך (פ' בשלח שם), וז"ל: "אפשר יתפרש גם פה, שמדבר הוא יתברך עם משה ואהרן ודומיהם, ואומר להם, הנני ממטיר לכם, כלומר אצליכם, אך להמון העם, ויצא

העם חוצה ולקטו" עכ"ל, הרי כי הזכות לקבל מן עד פתח הבית, היתה שמורה לצדיקים בודדים בלבד.

וראה עוד בדברי המדרש (ילקוט"ש בשלח רמז רנ"ח), את הכמות העצומה של המן שירד בכל יום סביבות המחנה, וז"ל: "כצפיחת בדבש, ואמר רבי יהודה הלוי בר רבי שלום, חשבון הוא שהיה המן יורד לישראל בכל יום מזון שני אלפים שנה, וגבהו ששים אמה, כתיב במבול: "ביום הזה נבקעו כל מעינות תהום רבה וארובות השמים נפתחו", וכתוב במן: "ויצו שחקים ממעל ודלתי שמים פתח" עכ"ל.

וכ"ה במדרש ילמדנו (המובא באוצר המדרשים אייזנשטיין): "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו, אמר רשב"י, מזון אלפים היה המן יורד להן לישראל בכל יום ויום, שנאמר: "דבר יום ביומו", ואומר: "כי אלף שנים בעיניך כיום אתמול" (תהלים צ' ד') ע"כ.

נמצא כי סביבות המחנה היה יורד מן בכמות עצומה, והיו כל שאר העם, בינונים ורשעים, יוצאים ולוקטים ממנו כדי צורכם (וכדי ליישב זאת עם דברי הגמ' י"ל שגם באותו מן היו ב' מקומות שהיה מתאסף סביב המחנה, לבינונים לחוד ולרשעים לחוד). וא"כ לפי זה גם לרשע לא היתה מחכה באיזה מקום כמות מדוייקת המיועדת רק לו ולבני משפחתו, אלא היה עליו ללקוט בעצמו מהררי המן הנאסף.

אלא שכאן עולה מאליה השאלה המתבקשת, אם אדם שהוא לא צדיק, עומד בפני שפע כ"כ גדול של מן הנאסף סביבות המחנה בגובה גדול, מנין לנו שהוא יתאפק ויתגבר לקחת רק את המן הנצרך לו ולבני משפחתו דבר יום ביומו, ולא יתפתה למלא את סליו בכמות אדירה של מן, מעבר לצרכיו היומיים? בפרט שיודע הוא כי בירידת כמויות אלה הוא גם לא יחסר דבר מחביריו.

ויש לתרץ כי אה"נ, אכן לא בטוח כלל שאותם בינונים ורשעים יכלו לעוד בפיתוי זה, ואפשר כי הם אכן מילאו את סליהם בהתלהבות מכמויות המן האדירות שהתגלו לנגד עיניהם, אלא שכאן קרה הנס במן באופן אחר, כי כאשר אותם אנשים היו מגיעים לביתם, היו הם מגלים כי לא נשאר באמתחתם אלא רק מן הנצרך להם ולבני ביתם דבר יום ביומו, ושאר המן שלקטו, נמס או "התאדה" בדרך.

וזה מה שנראה מלשון הרשב"ם (בשלח שם), וז"ל: "ויצא העם ולקטו דבר יום ביומו - אף אם יתכוונו ללקוט הרבה, לא ימצאו בבתים אלא דבר יום ביומו, כדכתיב: "וימודו בעומר וגו' איש לפי אכלו לקטו" עכ"ל.

ומאוד נראה שאותו מלקט, כאשר הבין לאחר כמה ימים שכמויות המן שהוא לוקט לא מועילות לו מאומה, רק מוכיחות לו כי הוא טורח לשוא, הפסיק ללקט את הכמויות ה"מתאדות", ונמצא כי המן היה "מחנך" אותו שגם אם רואים כמויות של שפע, אין לקחת אלא רק את הכמות הנצרכת דבר יום ביומו, ולא ולבני משפחתו.

ויש לדקדק ולהוכיח כמהלך זה מלשון הכתובים, שכן נאמר בפרשת בשלח ש: "איש לפי אכלו - לקטו", ולא נאמר ש"איש לפי אכלו - ירד המן לישראל". משמע כי המן אכן היה

יורד בכמות מרובה, ורק בעת הלקיטה הדגיש הכתוב שמעשה בני ישראל היה באופן ובכמות מדודה של "לפי אכלו".

ועוד יש להוכיח כן, שהרי מצינו כי הקב"ה מצוה את משה שיאמר לישראל על ענין לקיטת המן המדוייקת, שנאמר: "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה הֲנִי מְמַטֵּיר לָכֶם לֶחֶם מִן הַשָּׁמַיִם וַיֵּצֵא הָעָם וַלְקִטּוּ דְבַר יוֹם בְּיוֹמוֹ לְמַעַן אֲנִסְנוּ הַיֵּלֶךְ בְּתוֹרְתִי אִם לֹא". הרי כי הקב"ה ציוה שישראל ילקטו "דבר יום ביומו", וזה יהיה עבורם ניסיון: "למען אנסנו הילך בתורתך". ואם המן ירד בצורה מדוייקת ומדודה לכל ישראל, מה שייך לצוות על זה, בין כה ובין כה כל אחד מקבל את חבילתו המוכנה לו לפי מנות בני ביתו, ואיך שייך כאן "ציווי" על הלקיטה. אלא ודאי שהיה המן יורד בכמות, ולכן היה צריך לצוות שכאשר לוקטים מאותה כמות, יקחו רק "דבר יום ביומו" ולא יותר.

וכן יש להוסיף להוכיח כן, מלשון "למען אנסנו", שהרי אם היה יורד המן לכל אחד בכמות המדוייקת בלבד, איזה "ניסיון" יש כאן, לקבל בכל יום את הכמות המדוייקת, הרי זה בעצם מצב של "אין ברירה", וכי יכול האדם לשנות את החלטות הקב"ה וגרמי השמים. ויש כאן רק איזה מצב של "עינוי" במה שמשאירים את האדם במצב של חוסר ודאות למחר, ואולי לזה קראו "ניסיון", אבל ודאי שניסיון זה אינו קשור ללקיטה עצמה. אמנם לפי המבואר ניחא, כי היה זה ניסיון בעצם הלקיטה, לראות את הכמות הגדולה ולא לקחת ממנה אלא רק "כפי אכלו" - דבר יום ביומו".

וכדברינו נראה מלשון הרא"ם (בראשית פ"ב), שכתב: "אך קשה מנא להו לרבותינו ז"ל לומר שלא היה יורד המן בכל יום אלא עומר לגלגולת בלבד, ובשישי הוכפלה ברכתו והיה יורד לחם משנה, דילמא ירידתו ביום הששי שוה לשאר הימים היה, רק שבכל יום לא היו רשאים ללקוט רק עומר לגלגולת, ובששי היו לוקטים לחם משנה בעד יומו ויום מחרתו, שזהו הנראה מפשט המקראות. דדוחק הוא לפרש מלת "יורד" בעבור הנמצא להם במדידה שבכל יום היה הנמדד עומר אחד ובששי היה כפלים" עכ"ל, עי"ש מה שביאר בדברי חז"ל. עכ"פ נראה מדבריו שהבין כי מדברי הפסוקים מוכח כמהלך זה.

לסיכום: עלה בידינו ב' תשובות, כיצד הכיר הרשע את מנתו: א. שהיתה בינה במן להתרחק ממנו או להתקרב אליו, וכן לסמן לו שהוא שייך אליו. ב. ועוד י"ל שאכן המן לא היה מסומן במיוחד עבורו, אלא היו יוצאים ומלקטים מהכמויות שהיה סביב המחנה, ואם ליקטו יותר מהצורך היומי, היה המן נעלם להם, ונשאר רק לפי הכמות היומית של בני המשפחה.

חקירה בפרשה / הרב יהושפט שרגא רבינוביץ, מג"ש בישיבת מיר וראש מכון דע בינינו יים

מתנאי מנהיג בישראל "על מנת שיהיו סוקלים אתכם", והוא גם זה מהרחמים על ישראל וסובל עמם בעת צרתם

אחר תלונות בני ישראל, אומר משה לפני הקב"ה לא אוכל אנכי לבדי, אנכי הריתי, ופירש רש"י במדבר יא יב) שאתה אומר אלי שאהו בחיקך. והיכן אמר לו כן, לך נחה את העם (שמות לב לד), ואומר (שמות ו יג) ויצום אל בני ישראל,

ומבואר, שמתנאי המנהיג הוא שיוכל לסבול את העם אפילו עד כדי סקילה.

ועל כך ענה לו הקב"ה שהוא משה אינו יכול, שם פסוק טז, אספה לי שבעים איש - הרי תשובה לתלונתך שאמרת.

ובתנאים לבחירתם, כתב רש"י (במדבר יא טז) אשר ידעת כי הם וגו' - אותם שאתה מכיר שנתמנו עליהם שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם, שנאמר (שמות ה, יד) ויכו שוטרי בני ישראל, עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן:

אמנם עצם הדבר צריך עיון, שמבואר שעצם מינוי הזקנים עצמם היה החשבה של זקנים הללו, ולכך "יתמנו בגדלותן", והרי נתבאר שמינוי מנהיג הוא על אלו שיכולים לסבול אפילו שיסקלו אותם. ומאידך כאן אומר הקב"ה "יתמנו בגדולתן", החשבתם", וא"כ יש לשאול "החשבה" יש כאן או "סקילה" יש כאן.

ובגוף הדבר צריך להבין את הקשר "עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן".
מה הקשר בין כיון שנצטערו יתמנו בגדלותן.

והביאור בזה, שלעצם המינוי הזקנים לקחת אותם היות מנהיגים נאמר (פסוק טז) ולקחת אותם כתב רש"י-ולקחת אותם, קחם בדברים, אשריכם שנתמניתם פרנסים על בניו של מקום: וברש"י אחר כן והתיצבו שם עמך - כדי שיראו ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלה.

ושני דבורי רש"י סותרים זה לזה, שמחד צריכים לקחתם בדברים, והיינו שהם עצמם אינם רוצים וצריך לחזקם ולעודדם אשריכם שנתמנתם".

ומאידך אחר כן כתב רש"י כתב רש"י שהיה ענין שיהיה הדבר לעיני כל ישראל, כדי שאלו ינהגו בהם כבוד, ושוב יש כאן את ענין ההחשבה של הזקנים. ואם יש כאן החשבה מדוע היה ענין לקחתם בדברים, והרי טבע בני אדם להעריך החשבה וכבוד.

ואשר יראה בכל זה שבתכונות של מנהיג בישראל כמה דברים צריכים להיות נגד עיניו, מחד הוא צריך ליסר את העם להורות להם את הדרך אשר ילכו בה, לתת להם מוסר.

אמנם אין מנהיג יכול לתת מוסר ולחנך את העם אלא א"כ הוא אהב ומרגיש את המונהגים תחתיו.

ודבר זה הוא משתי סיבות האחד הוא דין במקבלי התוכחה אין דרך שומעי התוכחה לשמוע תוכחה מהמוכיחים אותם אלא אם כן, אם מרגישים הם שהמוכיחם הוא אהבם ורק אז הם יכולים לקבל את התוכחה, ולכך רק אם המנהיג אהב את אלו שתחתיו הוא יכול להוכיחם.

מלבד דין תוכחה יש עוד טעם למנהיג צריך שיאהב מאד את המונהגים תחתיו להבין את צרכיהם לדאוג להם בכל דבר וענין.

והוא המתבאר ברש"י שגדר המנהיג הוא "שאהו בחיקך". והוא בגדר אהבה וחיבה כמו לתינוק קטן, מחד הוא אהבה ללא גבול.

ומאידך מה שאמר לו הקב"ה על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם, שאהבה צריכה עד כדי אפילו אם סוקלים אתכם, והביאור בזה שמוכיחים את העם, והם נרגזים מעצם התוכחה.

הואיל וכן אמר לו הקב"ה הקב"ה שהואיל וצריך שיהיה אהבה למונהג, מעתה ענה לו הקב"ה למנות "שוטרים במצרים בעבודת פרך והיו מרחמים עליהם ומוכים על ידם, שנאמר (שמות ה, יד) ויכו שוטרי בני ישראל, עתה יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן":

איזה מנהיג יכול לאהב את העם הוא רק אלו שהיו מוכנים לסבול את צערם של ישראל במצרים.

מעתה הוא הביאור "יתמנו בגדולתן כדרך שנצטערו בצרתן", והביאור "בגדולתן", מינוי הנהגת הכלל הוא רק אלו שנצטערו בצערם.

ובהביאור על מנת שיהיו סוקלים אתכם ומחרפים אתכם, ומבואר שמתנאי ההנהגה הוא גם על מנת שיהיו סוקלים אתכם.

והביאור בזה הוא כדלעיל, שדרך מנהיג ליסר את שומעיו, וא"כ הוא יכול להגיע אף למצב של סוקלים אתכם. ומשום כן כדי להשאר ולהסכים ולהנהיג צריך שיהיה המנהיג אהב כל כך את העם גם באופן שרוצים לסוקלו.

וראה ברש"י שכתב בשעה שמונו הזקנים יא פסוק יז ונשאו אתך - התנה עמהם על מנת שיקבלו עליהם טורח בני, שהם טרחנים וסרבנים:

ולפי זה יבוארו היטב דברי רש"י שלעיל שלכאורה נראים סותרים זה לזה. שמחד צריך לקחתם בדברים כאמור לעיל. והביאור בזה, שהואיל שמתנאי המנהיג אפילו עד כדי סקילה, א"כ יש לומר שלא ירצו הזקנים להצטרף ולהנהיג, ומשום כן נאמר לו למשה "קחם בדברים", להבין גודל וחשיבות ענין הנהגת כלל ישראלף וזאת כדי להקל מעליהם את קבלת העול.

ומה שנאמר שם ברש"י שהזקנים צריכים להיות עם משה רבינו כתב רש"י "כדי שיראו
ישראל וינהגו בהם גדולה וכבוד ויאמרו חביבין אלה".

وهוא כמתבאר לעיל שהואיל והדין שצריכים ישראל לקבל את עול ההנהגה של הזקנים,
שוב צריכים הם להיות "מקבלים", ומשום כן צריכים לנהוג בהם גדולה וכבוד בזקנים בכדי
שיכלו לקבל מהם..

ובאמת הוא שיסוד עצם ההנהגה לסבול ולהרגיש בצערם בשעת גלות מצרים, ורק אלו
יכולים לסבול סקילה מצד אחד רק אלו האוהבים,

שמצינו אצל שמשה רבינו שמות ב וירא בסבלתם - נתן עיניו ולבו להיות מיצר עליהם:
וצ"ב מה החדוש בכך הרי היה נראה הסבל מול העינים לכולם ומה חידוש הוא אצל משה
רבינו.

אמנם עין במדרש פרשה א וז"ל וירא בסבלותם, מהו וירא שהיה רואה בסבלותם ובוכה
ואומר חבל לי עליכם מי יתן מותי עליכם, שאין לך מלאכה קשה ממלאכת הטיט, והיה
נותן כתיפיו ומסייע לכל אחד ואחד מהן. אמנם נראה דהיסוד היה שלא נשחק בו
ההתרגלות למראה הסבל שטבעו של אדם שעומד הרבה זמן במקום של סבל מתרגל לסבל
ואינו נחשב בעיניו, חושיו קהים,

אמנם זה הביאור נתן "עיניו ולבו", שגודל הסבל עומד לנגד עיניו, לא מש ממנו אינו תרגל
. והביאור בזה שמנהיג אמיתי לעולם לא מתרגל לסבל של עמו, כפי שאבא לא מתרגל
לעולם לסבל של בנו. וכך הוא מנהיג צריך להרגיש את עמו כל הזמן באהבה לעין שיעור

והוא היתה מעלת הזקנים שנבחרו לשבעים זקנים, אלו שסבלו עמהם במצרים שוב הם
ראויים להנהיגם, ליסר אותם מחד ולהסקל מאידך, ואת זה יכולים רק אלו האוהבים
ומרחמים לישראל.

והנה ברש"י (שמות ה יד) כתב ויכו שטרי בני ישראל - השוטרים ישראלים היו וחסים על
חבריהם מלדחקם, וכשהיו משלימים הלבנים לנוגשים שהם מצריים, והיה חסר מן הסכום,
היו מלקין אותם על שלא דחקו את עושי המלאכה, לפיכך זכו אותם שוטרים להיות
סנהדרין, ונאצל מן הרוח אשר על משה, והושם עליהם, שנאמר (במדבר יא טז) אספה לי
שבעים איש מזקני ישראל אשר ידעת, מאותן שידעת הטובה שעשו במצרים, כי הם זקני
העם ושוטריהם:

ומבואר שבכלל מה שזכו הזקנים זכו להיות סנהדרין, וזכו שנאצל מן הרוח של משה
רבינו מדרגתו של משה רבינו, וראה ברמב"ם שביאר בזה (סנהדרין פ"ד ה"א) וז"ל: אחד
בית דין הגדול ואחד סנהדרין קטנה או בית דין של שלשה צריך שיהיה אחד מהן סמוך
מפי הסמוך, ומשה רבינו סמוך יהושע ביד שנאמר ויסמוך את ידיו עליו ויצוהו, וכן השבעים
זקנים משה רבינו סמכם ושרתה עליהן שכינה.

ומבואר שזכו להשראת שכינה מכח מה שסבלו את ישראל במצרים.

מתנאי מנהיג בישראל "על מנת שיהיו סוקלים אתכם", והוא גם זה מהרחמים על ישראל וסובל עמם בעת צרתם

מה גדול כוחו של זה המוסר נפש עבור כלל לישראל ולבסוף הקב"ה משלם לו שכר גדול שזוכה להיות מן הסנהדרין וזוכה שתשרה עליו שכינה.

לתגובות: ys.rabin@gmail.com

יש מאין / הרב יצחק שלמה פייגנבוים, מו"צ בבני ברק, מה"ס 'ג' איש וביתו' ו'שמועה טובה'

ויחנו במדבר סיני (ז) מתי היתה עליית משה להר ביום קבלת

התורה

מקראי קדש דיום קבלת התורה

וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁלִישִׁי בְּהֵיטֵב הַבֶּקֶר וַיְהִי קֶלֶת וּבְרָקִים וְעָנָן כְּבֵד עַל הָהָר וְקַל שָׁפָר חֲזָק מְאֹד וַיִּחַרְדּוּ כָּל הָעָם אֲשֶׁר בְּמַחֲנֵה. וַיּוֹצֵא מֹשֶׁה אֶת הָעָם לְקִרְאֵת הָאֱלֹקִים מִן הַמַּחֲנֵה וַיִּתְיַצְּבוּ בַתְּחִמַּת הָהָר (שמות יט, טז יז).

וַיֵּרֶד ה' עַל הַר סִינַי אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיִּקְרָא ה' לְמֹשֶׁה אֶל רֹאשׁ הָהָר וַיַּעַל מֹשֶׁה (שם, כ). וַיֹּאמֶר אֱלֹהֵי ה' לְךָ רֵד וְעֲלִיתָ אִתָּהּ וְאַהֲרֹן עִמָּךְ וְהַפְּהֵנִים וְהָעָם אֶל יַהֲרֹסוּ לְעֵלְתָּ אֶל ה' פֶּן יִפְרָץ בָּם (שם, כד).

*

האם עליית משה להר ביום מתן תורה היה בהשכמה

א. בגמרא שבת פו. אמרינן דלשיטת רבי עקיבא דרשינן מהאי קרא לך רד ועלית מקיש עליה לירידה מה עלייה בהשכמה אף ירידה בהשכמה ע"כ.

והשפ"א שם תמה וז"ל הך השכמה דהכא לכאורה קשה הא כתיב מקודם ויהי ביום השלישי בהיות הבוקר [וכיון דכבר היה בוקר א"כ מתי היתה ההשכמה שעלה בה משה להר], ואולי דלשון בהיות הבוקר משמע שלא היה עדיין בוקר ממש אלא קודם לו, מיהו לפעמים מצינו בוקר קדים טובא כמו בהרמת הדשן דאמרינן תן בוקר לבקרו של לילה [כדאי' ביומא כ.], אכן בפרקי דרבי אליעזר (פמ"א) איתא וישנו ישראל עד ב' שעות ביום ששינת היום בעצרת עריבה ע"ש, א"כ ע"כ לא היה בהשכמה קודם היום] עכ"ל השפת אמת, והגהותיו חתנו הגרי"מ בידרמן זצ"ל.

היוצא מהדברים דלדעת גמרא דילן שייך לומר דהיתה עליית משה להר בהשכמה ומה דכתיב בהיות הבוקר קדים טובא לפני עלות השחר, אלא דבפרקי דרבי אליעזר מבואר דהאי עליה לא היתה בהשכמה.

*

יבאר דנחלקו תנאי אם העליה לקבלת התורה היתה בהשכמה

ב. ולאחר העיון נראה דאין להקשות מדברי הפרקי דרבי אליעזר אגמרא דידן, דסוגיין דאמרינן מה עליה בהשכמה אתי לשיטת רבי עקיבא דס"ל דבעינן ה' עונות וע"כ דהתחילה הפרישה בהשכמה, וכל ההכרח הוא משום דס"ל דבהשכמה עלה ובהשכמה ירד, והו"ה לכל העליות והירידות, וכן מוכרח לחכמים דס"ל דבעינן ו' עונות וכנ"ל.

אבל לדעת הפרקי דר"א י"ל דס"ל כרבי ישמעאל דלא בעינן עונות כי אם ימים, והגם דס"ל דיום אחד הוסיף משה מדעתו י"ל דס"ל כרבי ישמעאל דבעינן ד' ימים ולא תליא בעונות כלל, ולדידיה י"ל דלא היתה עליה זו בהשכמה, וכמו שכתבו התוס' שבת פו. דלשאר תנאי לית להו הא דבהשכמה עלה, וגם לרש"י דס"ל דכו"ע אית להו בהשכמה עלה י"ל כמוש"כ הגור אריה למהר"ל דכשהיה צורך היה עולה גם באמצע היום, וכי יש צורך גדול יותר מעליה לקבלת התורה.

נמצינו למדין דהא דמבואר בפרקי דרבי אליעזר דמצאן ישנים תליא באשלי ררבי ולגמרא דילן י"ל דהיה בהשכמה ויצא משה את העם לקראת האלקים בהשכמה היה.

*

יבאר דלגמרא דילן יתכן לא היו ישנים כלל בליל מתן תורה ופליג בזה על דברי הפרדר"א

ג. הנה הגמרא פו: מקשה והא טבולי יום נינהו, ומתרצינן וכו' ניתנה תורה לטבולי יום וכו', ניתנה קאמרת או ראוייה קאמרת, והקשה השפת אמת לכאורה הא בע"כ ראוייה ליתן לטבול יום הגם שילכו לטבילה ויהיו הללו הולכין כו' והללו הולכין לקבל את התורה, דאל"כ איזו עצה היה להם כשיארע קרי לאחד מהם ובע"כ יצטרך לטבול, אך י"ל דאה"נ שמרו את עצמם כל הלילה וניערו שלא יצטרכו לטבול בשחרית, הגם שמצינו במדרש [שה"ש בפס' עד שהמלך במסיבו, ובפרדר"א פ' מ"א] שהיו ישנים אז, מ"מ אין הכרח לומר כן, [די"ל כמו שכתב האבן עזרא בפירוש הפסוק והיו נכונים ליום השלישי שלא יהיו ישנים בלילה וכו' כדרך כהן גדול ביום הכיפורים ע"ש שלא היו מניחים אותו לישון ליל יוה"כ מטעם הנ"ל, ובאמת למסקנא דראוייה ליתן לטבול יום לא שייך הכא האי טעמא אבל לס"ד דגמרא הומ"ל הכין עכ"ל.

להתענג על ה' / הרב יעקב מנשה, מגיד מישרים בשכונת פסגת זאב

והאיש משה עניו

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עֲנוּי עָנְיוֹ מְאֹד מִפְּלֵ הָאָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאָדָמָה (יב, ג)

אמרו רבותינו (אבות דר"נ כג) 'איזהו עלוב שבעלובים'. זה שהוא עלוב כמשה רבינו שנאמר "והאיש משה עניו מאד". (במדבר יב, ג). ועד היכן הגיעה ענותנותו, אמרו (שם ט) שלשה מיני מוכי שחין נבראו בעולם, לח, יבש, בעל פוליפוס, והיתה נפשו של משה נמוכה מכולם. ופירש הבנין יהושוע שאנשים שיש להם שחין הם בוודאי נפשם שפלים ונבזים ונמוכי רוח עד מאד, ואפ"ה נפשו של משה היה נמוך מהם, ולפיכך אמרו חז"ל שהוא 'כעלוב שבעלובים'. (עלוב אחד, עלובים שנים) שאפילו מג' מוכי שחין אלו הוא יותר עלוב.

ובאגרא דכלה (פרשת ויקרא) כתב שקיבל מרבותיו שהפירוש למה שאמרו חז"ל (יבמות מט:): שכל הנביאים נסתכלו באספקלריא שאינה מאירה, ומשה רבינו נסתכל באספקלריא המאירה. כי מי שמסתכל באספקלריא שאינה מאירה רואה את עצמו, כי זכוכית שצד אחד ממנה חשוך, נעשית למראה, ואז אדם יכול לראות את עצמו, משא"כ בזכוכית מצוחצחת מב' הצדדים א"א לראות את עצמו, ומשה רבינו שראה באספקלריא מאירה לא ראה את עצמו, דהיינו שלא תפס מעצמו כלום, ולכך אמר "ונחנו מה". (שמות טז, ז). וכמו שאמרו חז"ל (ילקוט"ש בהעלותך תשל"ט) אמר הקב"ה הרי משה מופרש בענוה ואינו מבקש צרכו, כשם שבקש על כבודי "מי לה' אלי". (שמות לב, כו). אף אני מבקש כבודו. דהיינו שמשה היה כל כך שפל בעיניו, עד שאינו צריך כלום, וכל שכן שלא עלתה על דעתו לבקש צרכו בהיותו מופרש בענוה.

ואמנם יש להתבונן כיצד יכל משה רבינו להשפיל עצמו כל כך, לאחר שזכה למה שלא זכה ולא יזכה שום ילוד אשה לנצח, וכמו שהעיד הקב"ה בפרשתנו "לא כן עבדי משה בבל ביתי נאמן הוא". ובילקוט (שם) ביארו חז"ל: הראיתיו מה למעלה, מה למטה, מה לפני, מה לאחור, מה שהיה ומה עתיד להיות, משל למה הדבר דומה: למלך שהיו לו אפוטרופין הרבה, זה ממונה על חפץ זה, ואחד ממונה על כולן, כך יש מלאך ממונה על האש, וזה על הברד, וזה על הגובאי ומשה שלט בכולן, משל למה הדבר דומה לעשיר שקנה קרקעות וכותב אונאות לשם אחר, אמרו עכשיו הוא אומר שלו הם, אמר ליה נאמן הוא, כך הקב"ה ברא העולם מתוך התורה, וקראה לשמו של משה, שנאמר "זכרו תורת משה עבדי". (מלאכי ג, כב). אמרו לו עכשיו יהא אומר אף אני שותף בעולמו, אמר הקב"ה בכל ביתי נאמן הוא.

וביאר הקדושת לוי זיע"א (שה"ש) עה"פ "שחורה אני ונאווה בנות ירושלים כאהלי קדר כיריעות שלמה". (א, ה). שיש שני מיני ענווה, יש ענווה מצד שאדם יודע שפלות ומיעוט ערכו, ואמנם יש ענווה מחמת הבטחה בגדלותו של הקב"ה, וכמו שאמרו חז"ל (פסחים ח.). מאי דכתיב "ונגה כאור תהיה קרנים מידו לו ושם חביון עזו". (חבקוק ג, ד). למה צדיקים

דומין בפני שכינה כנר בפני האבוקה. כי שהנר בא בפני אבוקה, לא ניכר הארת הנר מחמת בהירות האבוקה.

ובזה יש לפרש את ענוות משה רבינו למרות שידע את גודל מעלתו, מ"מ מאחר שעלה לשמים וראה את כל העולמות העליונים ומלאכים ושרפים שעומדים לפני הקב"ה, ממילא אחזו ענווה עצומה, ובזה מתפרש הלשון "והאיש משה עניו מאד מכל האדם אשר על פני האדמה". כי בעוד שכל בני אדם נמצאים 'על פני האדמה' משה רבינו תמיד אחז בשכלו במקום עליון שאחרי שהיה בשמים וראה את כל העולמות אין סוף איך עומדים באימה וביראה, מזה בא למדרגת ענווה.

והוסיף שם בשם חכמי המחקר שאדם שמראה פניו לשמש, השמש משחירה פניו, ולכאורה הרי השמש היא לבנה ומדוע היא משחירה את מי שמסתכל בה, אמנם טעם הדבר שכיון שהשמש הוא השורש של כל האורות והבהירות, לכן מי שמסתכל באורה, אף שהוא בהיר כיון שהסתכל בשורש האור מתמעט אורו ולא ניכר בו כלל. וכמו כן כשאדם מסתכל בבהירות הבורא, חוזר הכל לשורש ונשכח עצמותו ומהותו ואינו יודע כלל מעצמותו. וזהו מדת ענווה המשובחת ביותר.

ובזה פירש הפסוק: "שחורה אני ונאווה בנות ירושלים כאהלי קדר". אל תראוני שאני שחרחרת שזופתני השמש". שמה שאמר 'שחורה אני'. שסיבת השחרות שלי היא מחמת מדריגת ענווה, ולא תאמר שחרותי באה מחמת שבאמת אני שפל ואני יודע מיעוט ערכי ומחמת זה באתי לענווה, זה אינו, רק 'ונאווה'. שאני נאה מאד במצות ובמעשים טובים. ואם תאמר מהיכן בא שחרות מדריגת ענווה שלי, על זה קאמר 'כאהלי קדר', פירוש כמו שאהלי קדר שחרותם הוא שהשמש משחיר אותם, מחמת כי הם מביטים בשורש הבהירות כנ"ל, כן שחרותי מחמת הסתכלות ברוב הבהירות וגדולת הבורא ברוך הוא ממילא נשכח עצמותי, ומזה הוא מדריגת ענווה שלי. ולזה הוסיף 'אל תראוני שאני שחרחרת שזופתני השמש', פירוש שכשתראוני שאני שחרחרת, היא מחמת הסתכלותי בגדולת הבורא ברוך הוא בבהירות גדול, ממילא נשכח עצמותי ואיכותי, וזהו מדריגת ענווה שלי.

ואמנם בזה ביארנו את מעלת הענווה של משה כלפי הקב"ה, אך ברור הדבר שגם כלפי שאר בנ"א משה רבינו נהג בענווה, אף שהם היו פחותים ממנו וכדברי המדרש שאפי' שאפילו מג' מוכי שחין אלו הוא יותר עלוב. וגם זה צריך ביאור איך יתכן שלגדול מעלתו הרגיש כ"כ שפל מולם.

וביאר בספר מאור עיניים (פרשת קדושים) שכלפי הדברים הארציים אמרו חז"ל (קה"ר א יג) 'אין אדם מת וחצי תאוותו בידו'. עוד אמרו (שם לב) 'יש לו מנה רוצה מאתיים'. ואם כך יוצא שכול שאדם עשיר הוא חסר יותר מאיש העני, כי העני שיש לו מאה חסר לו רק עוד מנה, אבל העשיר שיש לו אלפים ורובבות חסר לו כנגד זה עוד אלפים ורובבות. וכל שכן ברוחניות ככול שאדם בדרגה גבוה יותר הוא מרגיש יותר חסר. ולפיכך משה רבינו שהיה בדרגה הכי גבוה בעם ישראל, ממילא הרגיש בנפשו כמה הוא חסר, הרבה יותר

ממה שמרגיש אדם שנמצא בדרגה פחות ממנו, שהרי כפי ההשגה כך הרגשת החסרון, ולזה לא יכל להתגאות אפי' כלפי אדם נמוך ממנו.

עוד הוסיף לבאר את המשנה באבות (ד, ד) 'מאד מאד הוי שפל רוח'. שעיקר השיפלות היא בפני מי שנראה גרוע ממך, כי מתוך המעלות שבאדם יוכל להכיר חסרונו, למשל אם רואה אדם גרוע ממנו בלימוד התורה, והוא למדן יותר ממנו, יחשוב הלא הוא טוב ממני, כי לא די שאני לא עושה מספיק לפי כשרונותי יתכן שעשיתי כן שלא לשמה וכו'. ונמצא שכגודל המעלה, כך אדם יכול להרגיש את גודל החסרון שבו.

ובזה יש לבאר הכפילות שיש בחז"ל שמצד אחד אמרו 'מאוד מאוד הוי שפל רוח שתקוות אנוש רמה'. (שם). ומאידך אמרו 'והוי שפל רוח בפני כל אדם' (שם י). כיון שמדבר על ב' השפלויות שצריך להיות לאדם, אחד ממול בוראו, והשני ממול כל אדם ואפי' השפל ביותר.

ענווה - קנין תורה

במדרש (שוח"ט תהילים קיט כה) עה"פ "הבינני ואלמדה מצותיך". (קיט, עג). אמר דוד החבית של יין אין נותנין לתוכה יין עד שיזפתו אותה בזפת, כך זפתני ואח"כ שים בו יין, הבינה היא הזפת, והתלמוד הוא היין, הבינני תן בי בינה, ואח"כ ואלמדה מצותיך.

וביאר הרב באר משה כי 'הבינה' היא הענווה כמו שאמרו חז"ל (תנד"א ו) לעולם יתפוש אדם דרך 'ענוה' ואחר כך ישאל 'בינה' מלפני המקום. וזהו שאמר דוד המלך לפני הקב"ה שיתן בו מידת 'הענוה' שהיא בחינת מגן ומחסה לתורה שלא תצא ממנו ויזכה בה.

ובזה ביאר מה שאמרו חז"ל (אבות דר"נ יד) חמשה תלמידים היו לו לרבן יוחנן בן זכאי לכלן קרא להן שמות. לאליעזר בן הורקנוס קרא בור סיד שאינו מאבד טיפה **קנקן זפותה** שמשמרת את יינה. דהיינו שהיה בו מידת הענוה ולכך השתמר בו התורה. שהרי מצינו בו שהצטיין בענוה יתירה, כמו שאמרו חז"ל (סוכה כח). 'שלא אמד דבר שלא שמע מרבו'. דהיינו שגילה בזה שהוא מעצמו אין לו מאומה אלא כל מה שיש בידו הוא מכוחו של רבו והרי זה גילוי של ענוה וכדרך שאמרו בירושלמי (חגיגה א, ה) 'שלחנו לכם אדם גדול, ומהו גדלותו, שאינו בוש לומר לא שמעתי'. כלומר מאחר שהוא מודה על האמת ואינו בוש אם כן מוכח שאינו מבקש שררה וכבוד אלא כל מאווייו הוא בקשת האמת בלבד ולפיכך הוא אדם גדול.

וכתב שיתכן לומר שלכן נקרא רבי אליעזר בן הורקנוס בשם 'רבי אליעזר הגדול' לפי שהיה עניו וקטן בעיני עצמו ואמרו בזוהר (ח"א קכ"ב ע"ב) 'מאן דזעיר איהו רב'. לפיכך ראוי היא להקרא בשם הגדול.

¹ עוד כתב רבינו החיד"א (מראית עין שבת סג.) שספירת הבינה היא ענוה וכמש"כ בזוה"ק (תיקונים ה ע"ב).

ישראל ענווים - מכוחו של משה

אמרו חז"ל (במ"ר יא) "ולענווים יתן חן". (משלי ג, לד). אלו ישראל שהם עניוים ביניהם ומהלכים בענוה בתוכם וסובלים עולם עליהם כדי לקדש שמו של הקב"ה. שהכח שישראל נעשו ענווים הוא בזכות משה רבינו שהאיר בנשמתם עד סוף כל הדורות.

וכמו שמבואר בזה"ק (ח"ג ר"פ ע"א) וז"ל: בקבורה דילך דאתמר בך "ויקבור אותו בגיא". (דברים לד, ד). ומה כתיב בקבורה דילך "כל גיא ינשא וכל הר וגבעה ישפלו". (ישעיה מ, ג) בגינך דאינון ישראל דאינון שפלים מכל אומה ולשון. וכל הר וגבעה ישפלו דאינון רשיעייא וגסי הרוח. וכן כתב (בתק"ז קיב ע"א) אשרי העם שככה"ה לו בגימטריא מש"ה, אשרי העם שיה' אלקי"ו דעליה אתמר דור הולך ודור בא, ולית דור פחות מששים רבוא ועליה אתמר דבר צוה לאלף דור ואתפשטותיה הוא בכל דרא ודרא בכל צדיק וחכם דמתעסק באורייתא עכ"ל. דהיינו שבכל ת"ח יש ניצוץ של משה רבינו ע"ה.

וכתב בספר מאור עינים (תרומה) "ולא ידע איש את קבורתו". והוא ע"פ האמור שאתפשטותא דמשה בכל דרא, ולזה ענין בחינת משה הוא גנוז באדם הישראלי. ולא ידע איש את קבורתו, פירוש שלא ידעו היכן משה קבור וגנוז, כי באמת הוא נגנוז ונקבר בדעת של כל אחד ואחד מישראל. וזהו 'ויקבור אותו בגיא'. פירוש שנגנוז בחינת משה שהוא הדעת אצל מי שהוא שפל בעיניו כגיא ואינו מתגאה, שהמתגאה הוא כאלו עובד ע"ז ואין בו דעת בחינת משה, וזהו מול בית פעור, רצה לומר שהדעת גנוז אצל מי שהוא שפל בעיניו והוא מנגד והיפוך בית פעור שהוא ע"ז שכל המתגאה כאלו עובד ע"ז אכן העניו והשפל הוא מנגד לדבר זה והפכו ממש שם הדעת האמיתי גנוז וטמון.

ונפלא בזה להבין מה שאמרו (ברכות לג:) שמשה רבינו אמר לישראל "ועתה ישראל מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה". (דברים י, יב). והקשתה הגמ' אטו יראת שמים מילתא זוטרתא היא? ותירצה הגמ' שלגבי משה הוא דבר קטן. ותמוה כי כל ישראל הם בדרגתו של משה.

אמנם להנ"ל יש לומר שמאחר שיש בכל אחד מישראל ניצוץ של משה שהוא בחינת הענוה שבקרב לפיכך יראה היא באמת מילתא זוטרתא, וכמו שאמרו בזוהר (תיקונים ה ע"ב). וענוה קטירא בדחילו דכתיב "עקב ענוה יראת ה'". (משלי כב, ד). 'מאן דאית ביה יראת ה' אייתי לידי ענוה'. דהיינו שמי שיש בו ענוה זוכה ליראה. ולכך כיון שבכל איש ישראל יש ניצוץ ענוה של משה יכול להגיע בקלות גם ליראה.

מאור שגשועי - תפילה לענין / הרב מנחם צבי גולדבאום, מחבר סדרת 'מוסר דרך' "לזעוק ולהריע" | "זועקין בתפלות"

וְכִי תָבֹאוּ מִלְחָמָה בְּאַרְצְכֶם עַל הַצָּר הַצָּרֵר אֶתְכֶם וְהִרְעַתֶם בְּחֻצְרוֹת וּנְזַפְרֹתֶם לִפְנֵי ה'
אֱלֹקֵיכֶם וְנוֹשַׁעְתֶם מֵאִיְבֵיכֶם (י, ט)

כתב הרמב"ם (הלכות תעניות פ"א הלכה א-ג): "מצות עשה מן התורה לזעוק ולהריע בחצוצרות על כל צרה שתבא על הצבור, שנאמר 'על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות', כלומר כל דבר שייצר לכם, כגון בצורת ודבר וארבה וכיוצא בהן, זעקו עליהן והריעו. ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן... וזה הוא שיגרום להם להסיר הצרה מעליהם. אבל אם לא יזעקו ולא יריעו אלא יאמרו דבר זה ממנהג העולם אירע לנו וצרה זו נקרה נקריה, הרי זו דרך אכזריות וגורמת להם להדבק במעשיהם הרעים, ותוסיף הצרה צרות אחרות...".
עוד כתב הרמב"ם (שם הלכה ד): "ומדברי סופרים להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים, ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד...".

והנה הרמב"ם פתח וכתב בהלכה א הנ"ל: "...לזעוק ולהריע... על כל צרה... כלומר כל דבר שייצר לכם... זעקו עליהן והריעו", ובהלכה ג הנ"ל: "ודבר זה מדרכי התשובה הוא, שבזמן שתבוא צרה ויזעקו עליה ויריעו ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להן...".
אך לא הזכיר תפילה, רק "זעקו והריעו", או "ויזעקו עליה ויריעו".

ורק בהמשך בהלכה ד הזכיר את ענין התפילה: "...להתענות על כל צרה שתבוא על הצבור עד שירוחמו מן השמים, ובימי התעניות האלו זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות בלבד...", הרי שכאן בהלכה ד הזכיר את ענין התפילה: "זועקין בתפלות ומתחננים". ושינוי זה אומר דרשני, מדוע רק בהלכה ד' הזכיר את ענין התפילה?

ונראה שמנה כאן שני סוגי "זעקה", שהראשון הוא זעקה והתעוררות לתשובה וכמו שכתב "ודבר זה מדרכי התשובה", אך אין זו תפילה, ושוב כתב "זועקין בתפלות ומתחננים ומריעין בחצוצרות" וכו', וזוהי "זעקה" של תפילה ולא של תשובה. כלומר, החצוצרות "זועקות" ומעוררות לתשובה, ומדרכי התשובה היא ה"זעקה" בתפילה, ודו"ק.

וכך מדוייק בלשון הרלב"ג ב"תועליותיו" (שמואל ב, נדפס לפרק כא ב"תועלת" המ"ד) שכתב וז"ל: "אף על פי שגזר השם יתברך להביא רע מה, שאין ראוי לאדם מלהמנע להתפלל לו להעביר הרעה היא, כי חנון ה' ונחם על הרעה. ולזה תמצא שאף על פי שייעד השם יתברך לדוד על יד נביאו כי מות ימות הילד ההוא, הנה לא נמנע דוד מלהתפלל עליו ומלצום צום, והיה שוכב ארצה לרוב ההכנע לפני השם יתברך, אולי יחננו ה' ויחי הילד [ונכמו שכתוב בשמואל ב שם (פרק יב, יד-יז) '...גַם הִבֵּן הַיְלֹד לְךָ מוֹת יָמוֹת... וַיִּבְקֹשׁ דָּוִד

אֶת הָאֱלֹקִים בְּעַד הַנֶּעַר וַיֵּצֵם דָּוִד צוֹם וּבָא וְלֵן וְשָׁכַב אֲרָצָה. וַיִּקְמוּ זְקַנֵי בֵיתוֹ עָלָיו לְהַקִּימוֹ מִן הָאָרֶץ וְלֹא אָבָה וְלֹא בָּרָא אֶתֶם לָחֶם]. ומזה המקום למדנו שמה שאמרה התורה 'וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעתם בחצצרות ונזפרתם לפני ה' אלקיכם ונושעתם מאיביכם', הנה הרצון בו עם התפלה והתענית...". כלומר, מהפסוק בפרשתנו אין ראייה מפורשת שיש להתפלל בעת צרה, רק שיש להריע, ורק מהפסוק בשמואל למדנו שבעת צרה יש להתפלל ושמטרת ה"צרה" היא לעורר לתשובה, ושאופן התשובה כולל גם "זעקה" בתפילה, ודו"ק.

אולם לא כן משמע מלשון ה"בית אלוקים" למבי"ט (שער התפילה פרק טז) שכתב, "התפלה על כל צרה שלא תבא על הצבור היא מצות עשה מן התורה כמו שכתוב 'וכי תבאו מלחמה בארצכם על הצר הצורר אתכם והרעותם בחצוצרות', ואמר בספרי, 'אמר רבי עקיבא, אין לי אלא מלחמה לבד, שדפון וירקון ואשה מקשה לילד וספינה המטרפת בים מנין, תלמוד לומר 'על הצר הצורר אתכם' - על כל צרה שלא תבא על הצבור, ודבר זה מדרכי התשובה הוא שבזמן שתבא צרה ויזעקו עליה ויריעו, ידעו הכל שבגלל מעשיהם הרעים הורע להם... וזה יגרום להם להסיר הצרה מעליהם כמו שכתב הרב ז"ל בהלכות תענית" וכו'.

ובאמת שהתפילה היא מעיקרי התשובה וכמבואר בשערי תשובה לרבינו יונה (א, מא) וז"ל: "העיקר החמשה עשר, התפלה. יתפלל אל השם ויבקש רחמים לכפר את כל עונותיו, שנאמר (הושע יד, ג): 'קחו עמכם דברים ושובו אל ה' אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו'. 'קחו עמכם דברים' - זה ענין הוידוי. 'אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב' - זה ענין התפלה" וכו', עיין שם. [אך לכאורה התפילה המוזכרת בלשון הרמב"ם היא על הסרת הצרה וכלשונו "עד שירוחמו מן השמים", ואילו התפילה המוזכרת בשערי תשובה היא על קבלת התשובה ואם כן אין זו אותה התפילה, וצ"ע].

מעדני מלך / הרב מרדכי מלכא, הרב הראשי לעיר אלעד, נשיא וראש מוסדות "אור המלך", מחבר ספרי שו"ת דרך המלך, אמרי מרדכי ועוד

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

וְהַאֲסֵפְסֵף אֲשֶׁר בְּקִרְבוֹ הִתְאוּוּ תְּאוּהוּ וַיָּשְׁבוּ וַיִּבְכּוּ גַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ מִי יֵאָכְלֵנוּ בְּשָׂר. זְכַרְנוּ אֶת הַדָּגָה אֲשֶׁר נֹאכַל בְּמִצְרַיִם חֲנָם אֶת הַקְּשָׁאִים וְאֶת הָאֲבֻטְחִים וְאֶת הַחֲצִיר וְאֶת הַבְּצָלִים וְאֶת הַשּׁוּמִים. וְעַתָּה נִפְשָׁנוּ יִבְשֶׁה אֵין כָּל בְּלֹתֵי אֶל הַמֶּן עֵינֵינוּ (יא, ד-ו) וַיִּשְׁמַע מֹשֶׁה אֶת הָעָם בֹּכָה לְמִשְׁפַּחְתּוֹ אִישׁ לְפֶתַח אָהְלוֹ וַיַּחַר אֵף ה' מְאֹד וּבְעֵינַי מִשֶּׁה רָע (יא, י)

דרשת חז"ל בתלונות ישראל

וּדְרָשׁוּ חו"ל 1. מה הפירוש מה שאמרו בתלונתם שאכלו בחינם הכוונה חינם מן המצוות. עוד פירשו חז"ל 2. בוכה למשפחותיו הכוונה שבכו על שנאסרו בעריות.

שאלות

א} ועלינו להבין כיצד יתכן שהתלוננו תלונות כאלו קשות לאחר שקבלו את המן בכל יום אשר בו טועמים כל מעדני עולם בשר ודגים ופירות וירקות וכל טעם שעולה על רוחם? ב} זאת ועוד כיצד הוציאו חכמים מקרא מידי פשוטו ופירשו חנם מהמצוות. ופירש בשפתי חכמים שבמצרים קיבלו מזונות בלי חיוב קיום המצוות ואילו עכשיו פרנסתם תלויה בקיום המצוות ככתוב אז הארץ תתן את יבולה? ג} איך ומהיכן הגיעו לביאור שבוכה למשפחותיו הכוונה בוכה על שנאסרו בעריות?

מודעות החברה

כאשר נתבונן במודעות החברה כל אדם רוצה להיות מאושר בחיים וכפי שמקובל בחברה אדם אשר עושה כל אשר עולה רוחו וחפץ ליבו ללא שום מגבלה הרי הוא המאושר והבן חורין האמיתי, לעומת אדם שיש לו גבולות והגבלות אין באפשרותו לעשות כל אשר יעלה על רוחו תאוותיו ותשוקותיו הרי הוא מסכן שסובל וממילא אינו מאושר. ובעצם זו מלחמת המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף מי מנהיג את חייו של האדם ולזאת אדם שמנהיג עצמו על פי רצונות הלב והגוף מחפש את מכלול הסיפוקים לגופו ורוצה חיים ללא גבולות ומגבלות וחושב שבזה ישיג את האושר, אולם תורתנו מלמדת אותנו שהמאושר והבן חורין האמיתי הוא כאשר השכל מנהיג את האדם וחי עם גבולות ומגבלות ובראש מעייניו צרכי הנשמה ועל ידי זה נעשה משוחרר משעבוד לגופו לתאוותיו ותשוקותיו וזוכה לסיפוק ואושר פנימי כאשר נבאר.

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

תלונות עם ישראל נובע מחיי הפקרות

ובזה יובן היטב דברי חז"ל בביאור הפסוקים שבעצם חכמינו מלמדים אותנו מה המסתתר מאחרי תלונות דור המדבר, שאין הדבר נובע אלא מהשקפת עולם בהנהגת חיי האדם וכל אדם אשר ינהיג את עצמו על פי רצונות הלב והגוף למלא צרכיו תאוותיו ותשוקותיו, התוצאה מחוייבת המציאות שתהיה שלא יסתפק במה שיש לו ותמיד ירצה דברים אחרים בכדי למלא את סיפוקו, ולזאת הגיעו למציאות שנמאס להם המן, וממילא בטוח שיתלוננו על איסור העריות שהאדם חומד מאחר וכל רצונם למלא תאוות הלב ורצונות הגוף, ולזאת הכריחו ופירשו חכמנו מה שהתלוננו אכלנו "חינם" שפירושו פטורים מקיום התורה והמצוות כך שאין שום מגבלות או גבולות בחיי האדם ולהבנתם זה האושר של החיים, אך חז"ל לימדונו כי טעות היא ביד כל אדם שהולך בדרך זו, מאחר ולכל אדם יש רצונות ותאוות שלעולם לא יוכל להשיג אותם כי אין אדם מת וחצי תאוותו בידו, וכאשר ירגיל עצמו שכל העולה על רוחו לעשות הרי הוא נהפך להיות עבד לרצונות הלב והגוף שאין להם סוף, כי לעולם לא ישיג וממילא תמיד יהיה ממורמר ועצוב בחייו על החסר שמצוי אצלו למרות כל עושרו, כעין התינוק שכל מה שרואה הוא רוצה וחושב שהכל שלו ובוכה ומתקוטט להשיג מבוקשו הלזה יקרא בן חורין, מה גם נקח לדוגמה שהמציאות כאשר אדם למשל רגיל לשתות כוס קפה בבוקר אמנם אין בזה בעיה אך הבעיה כאשר אין לו את הקפה שהורגל הרי אותו אדם ממש משתגע וכואב לו הראש ועצבני, או רגיל לעשן הוא משתגע בלי הסגריה, וכן כל הרגל שהופך להיות אצלו לטבע הוא נהפך להיות עבד לאותו הרגל עד שמאבד את השליטה על עצמו בהעדר הרגלו הלזה יקרא אושר ובין חורין, ולזאת מגלים לנו חז"ל שמקור כל התלונות שלא השיגו כל צרכיהם וקשה להם להכיל מצבים שונים שאדם עובר בחיים, מאחר שהגוף והרגש מנהיגים את חייו וכל הרגל שאדם מרגיל את גופו הופך אצלו לטבע עד שקשה לו להתקיים בלעדיו כל שכל ימיו חיי במועקה ומצוקה מבלי סיפוק בחיים.

מעשה שהיה עם המקובל רבי יעקב עדס שליט"א

ואכן שמעתי מהמקובל רבי יעקב עדס שליט"א אשר סיפר שפעם התארח בבית אביו אחד הגבירים העשירים בשבת ולאחר הסעודה פתח בשיחה עם הגביר אשר פניו לא הראו שמחה ושאלו מדוע אין על פניו אותו שמחה אולי מתוך עושרו רגיל למאכלים אחרים, השיבו כלל וכלל לא שייך לאוכל גם הוא לא שם לב מה אכלו כי לא עניין אותו, אם כן מה הסיבה והשיב בהיותו והציעו לו לפני שבועיים משני חברים לקנות עשרה אחוז מסוג מניות שהיו לכל אחד ומאחר ונצרכו לכסף הציעו לו במחיר טוב אולם החליט לקנות רק מאחד את חלקו ואת השני דחה, והנה אחר שבועיים אותו חלק שקנה עלה וקפץ מחירם עשרת מונים, ומאותו רגע הוא לא יודע את נפשו איך עשה כזו טעות שדחה את השני ולא קנה את גם את חלקו ומאותו זמן אין לו טעם באוכל ולא יושן ולכן הוא נראה כך. ללמדנו כמה שיש עושר אינו ערובה לאושר במקום שישמח במה שקנה והצליח איבד כל טעמו

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

ושנתו בגלל מה שהפסיד שלא קנה גם את חלקו של השני זו התוצאה של כל אדם שחיי את חייו על פי הרגש והגוף ולא השכל והנשמה.

המנהיג עצמו על פי השכל בקיום התורה ומצוותיה הוא המאושר

לעומת זה תורתנו וחכמנו מלמדים אותנו שרק כאשר השכל מנהיג את חייו של האדם יכול לזכות לאושר והחירות האמיתית, ושמירת התורה ומצוותיה הם המתכון לחיים מאושרים, ודוקא כאשר האדם יודע כיצד לרסן את עצמו ולשלוט על תשוקתו ורצונו ולהנהיג את גופו על פי השכל הוא המאושר והבן חורין האמיתי, בהיות ויכול לשרוד ולחיות גם בלעדי שהשיג את תאוותו, ולא יחשוב כי על ידי שמרסן עצמו ושולט על תשוקותיו ירגיש מצוקה, ולזאת יאמר אולי עדיף מצוקת החיסרון ממצוקת המגבלות של התורה, מאחר וזו טעות כיון שאין הדבר נכון, משל למה הדבר דומה בכדי להמחיש נקח לדוגמה אדם שאינו מעשן וכי בגלל שאינו משועבד לסיגריה מרגיש חיסרון ולא טוב לו, הרי הוא שמח גם בלעדיו, וכן יש בני אדם שאוהבים בשר בכל מיני צורות ויש אדם שנמנע מהבשר בגלל שלא כל כך בריא אכילת בשר האם נאמר שזה שאוכל בשר מאושר יותר מאותו שלא אוכל הבשר, וכן יש בני אדם שנהנים לשתות משקאות חריפים ויש שלא אוהבים האם נאמר שבגלל שאינו שותה אינו מאושר מהחיים, וכן אחד רגיל לאוכל חריף והשני מתוק וכי חסר בהנאה לאחד מהן למרות שאין לו את אותה הנאה שהשני מרגיש הרי ברור לכל בר דעת שאין המציאות כך, ואם כן בהכרח שכל הרגשת החיסרון שמציק לו נובע מתוך שהרגיל לספק לגופו את התאוות והרצונות עד שהפך כטבע, לעומת מי שלא הרגיל עצמו בדברים האלו אינו מרגיש כלל חיסרון, כך המולך על יצריו ושולט על תשוקותיו אינו מרגיש בחיסרון ואדרבא שמח תמיד בחלקו, והוא הגיבור האמיתי שגובר על יצריו יותר מלוכד עיר. ודבר זה יתכן אצל האדם שהולך בדרכה והשקפתה של התורה המאלפת אותנו את דרך החיים המאושרים והטובים בזה שנדע לשלוט על גופינו ותאוותינו ויהיה לו תמיד סיפוק הממלא את חלל ליבו בשמחה.

ביאור המדרש להנ"ל

ולדברנו יובנו דברי המדרש רבה פרשת תולדות פרשה סז 3. שכותב ההבדל בין צדיקים לרשעים תלוי הם הם משועבדים לליבם הם הרשים ואילו הצדקים הם מושלים על ליבם. וביאור כוונת חז"ל שהדבר תלוי באדם האם הוא משעבד עצמו לרצונות הלב או משעבד את הלב לשכל, ההולך אחר ליבו הוא משועבד לגופו למלא כל תאוותיו שנובעים מליבו שהוא מקור כל התאוות ואץ ורץ כל ימיו כיצד יוכל למלא ולספק את צרכי גופו, ועל ידי כך נכשל ואינו מגיע לסיפוקו, לעומת החכם שיודע תכליתו ומנהיג גופו על פי השכל ושולט על גופו וליבו ואינו הולך אחר תאוות ליבו שאין להם גבול אלא כל עמלו לעשות רצון השי"ת ומלא סיפוק ואושר בחיים. והוא אשר מצווה התורה את האדם 4. ומגדירה את שני הדרכים אחת בשם הברכה והחיים ואחת בשם הקללה והמוות כיון שזו התוצאה הנגזרת מכל אחד הדרכים, מי שהולך אחר ליבו נכשל וההולך אחר שכלו מצליח ובוחר בברכה והחיים.

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

אין בן חורין אלא העוסק בתורה

כמו כן כתבו חכמים **במשנה מסכת אבות פרק ו משנה ב** אמר רבי יהושע בן לוי בכל יום ויום בת קול יוצאת מהר חורב ומכרזת ואומרת אוי להם לבריות מעלבונה של תורה וכו' ואומר והלוחות מעשה אלקים המה והמכתב מכתב אלקים הוא חרות על הלוחות, אל תקרא חרות אלא חירות **שאין לך בן חורין אלא מי שעוסק בתלמוד תורה וכו'**. הרי שמבואר כי העוסק בתורה הוא הבן חורין האמיתי הכיצד יתכן.

איזהו גיבור הכובש את יצרו

עוד כתבו במסכת אבות פרק ד משנה א: בן זומא אומר איזהו חכם הלומד מכל אדם שנאמר (תהלים קי"ט) מכל מלמדי השכלתי איזהו גבור הכובש את יצרו שנאמר (משלי טז) טוב ארך אפים מגבור ומושל ברוחו מלוכד עיר איזהו עשיר השמח בחלקו שנאמר (תהלים קכ"ח) יגיע כפיך כי תאכל אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא **איזהו מכובד** המכבד את הבריות שנאמר (שמואל א' ב') כי מכבדי אכבד ובוזי יקלו: **ויש לשאול** הרי לפי הגיון בני אדם נראה הפוך שהחכם שמלמד אחרים והעשיר שיש לו נכסים לרוב והגיבור שכולם נרתעים מגבורתו והמכובד שמכבדים אותו וכיצד התנא מלמדנו הפוך?

מאן מלכי רבנן

אולם נראה לבאר דברי התנא בהקדם מאמר חז"ל 5. מאן מלכי רבנן שהם המושלים ביצורם, כיון שהמלכות הוא שלטון יש מלך ששולט על מדינות, אבל יש מלך ששולט על עצמו שזו המלוכה האמיתית וכל אדם יכול להיות מלך על תאוותיו ותשוקותיו וזו הגדולה והגבורה האמיתית, כיון שרק כך יכול להיות מאושר ושמח בחלקו בזה שמרגיל עצמו להנהיג גופו על פי השכל ולא הרגש והמתכון לזה אך ורק בעסק התורה וקיום מצוותיה שבזה מעצב את האשיות שלו וההרגלים שלו ונעשה מאושר ומלא סיפוק רוחני וגשמי גם יחד.

כיצד כל העולם ניזון בזכות חנינא והוא עני

ובזה יובנו דברי חז"ל **במסכת ברכות דף יז ע"ב**, ובמסכת חולין דף פו ע"א, ובמסכת תענית דף כד ע"ב אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת. **ומצד שני ממשיכה הגמרא 6. לספר על הניסים שהיו בביתו של רבי חנינא, ויש לשאול** לכאורה הדברים סותרים מצד אחד רואים כיצד אין הקב"ה מצער ומשנה סדרי בראשית בשביל למנוע צער, ומאידך חי בעוני ומסתפק בקב חרובין לשבוע, א"כ קשה כיצד יתכן שכל העולם ניזון בזכותו והוא בצער? **אולם לפי מה שביארנו** אין ספק שאצל רבי חנינא בן דוסא היה לו טוב ושמח בקב חרובין כאילו יש לו כל צורכו בהיותו והרגיל את גופו לאכול חרובים והרגיש בזה את המעדן הטעים ביותר, ולכן מדוייק הכרוז שיוצא בכל יום מהשמים שאומרת "די לו" הכוונה מספיק לו ולא שהוא בצער, והראיה לדברנו שהרי מסופר **במסכת**

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

תענית דף כד ע"ב 7. על רבי חנינא בן דוסא שהיה הולך בדרך וירדו גשמים והצטער התפלל ואמר כל העולם בנחת וחנונא בנך בצער מיד הפסיק הגשם, הראת לדעת כי הקב"ה מנע ממנו כל צער למרות שלא מתקבלת תפילת עוברי דרכים להפסיק הגשם, ואם נאמר שהיה לו צער מהקב"ה חרובין ברור שהיה הקב"ה משנה סדרי בראשית בשבילו בהכרח שהיה שמח בזה מאחר והרגיל את גופו לכך ושולט על התאוות והתשוקות. ומצאתי את שאהבה נפשי שזכיתי לכוון לדעת גדולים שכ"כ הצל"ח מסכת ברכות דף ד ע"ב עיי"ש.

מעשה עם הרב זושיא

כמסופר על רב שמחה זושיא שפעם נשלח אדם ע"י הבעש"ט לשאול אותו כיצד הוא יכול להבין דברי חז"ל במסכת ברכות דף לג ע"ב ודף מח ע"ב ודף נד ע"א ודף ס ע"ב, ובמסכת מגילה דף כה ע"א שאדם צריך לברך על רעה כמו הטובה הרי לא יתכן, וכאשר הלך אליו מצא שהוא מתגורר בצריף קטן ובעוני בלי ריהוט ולמרות זאת קבלו במאור פנים וכיבדו במאכל המיוחד שעושה מרק ממים ובצל כי זה כל מה שברשותו ולאחר מכן שאלו כיצד מסביר את דברי חז"ל, השיבו שנראה לו שהבעש"ט שלחו לאדם הלא נכון כיון ששאלה כזו יכול לענות עליה דווקא אדם שעבר את שני המצבים גם רע וגם טוב ויכול להבדיל בניהם, אולם אצלי מעולם לא ראיתי מהוא רע כיון שתמיד טוב ואיך אני יוכל להסביר לך, הבין אותו אדם אם מצבו של הרב זושיא בעוני כזה הוא לא מרגיש מזה כלל רע אלא שמח וטוב לו הרי שבעצם כוונת חז"ל שהכל תלוי בראיית ותפיסת הדם את עולמו האם הוא צריך לשלוט על תשוקותיו או הפוך ומזה נובע הצער והשמחה.

כך דרכה של תורה פת במלח

ואכן כאשר רואים אצל גדולי ישראל שאין צורכיהם הגשמיים מאפילים על אושרם ושמחתם כיון שהרגילו גופם על פי השכל ולא הרגש ומסוגלים להסתפק גם במועט. וכמו שאמר התנא **בפרקי אבות פרק ו משנה ד** כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא. ודברי התנא מופלאים אפשר להבין וטוב לך לעולם הבא אבל איך אפשר לומר אשריך בעולם הזה? אלא התנא מלמדנו כאשר האדם מנהיג עצמו על פי השכל ועוסק בתורה לא ירגיש מצוקה או פגיעה באושרו בגלל שיש לו רק פת במלח כמו רבי חנינא בן דוסא או הרב זושיא או כלל חכמי ישראל.

שלושה טעמו טעם גן עדן

ובזה מובן מאמר חז"ל שאמרו שלושה טעמו טעם גן עדן בעוה"ז והן אברהם יצחק ויעקב, כמבואר **במסכת בבא בתרא דף טז ע"ב 8.** וקשה כיצד אפשר לומר עליהן דבר כזה הרי כל הקורא בתורה מה עבר על כל אחד רואה כמה צרות היה להם בחיים וכמה נסיונות וסבל עבר אברהם כבשן האש לקחו את אשתו רעב מלחמה עם בן אחיו לוט מלחמה עם המלכים, יצחק רעב לקחו את אשתו הויכוח על חפירת הבורות, יעקב צרת יוסף דינה רחל לבן עם נישואיו וכיצד אפשר לומר טעמו טעם גן עדן? ועוד מה הקשר בין שני האמרות

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

שלא שלט בהן יצרם מאותן מילים? **אולם התשובה** לכך כנ"ל אדם שהרצונות והתשוקות שלו שולטים עליו אינו מסוגל להתגבר עליהן הרי הוא מרגיש בהעדרן צער גדול מאוד ואינו מאושר, אבל אדם ששולט על תאוותיו ותשוקותיו ומגביר השכל על הרצון הרי אדם כזה אינו מרגיש כלל צער ועגמת נפש בהעדרן אלא שמח ומאושר בחלקו כיון שתמיד מסתכל על חצי כוס המלאה ולא על החצי החסר וככל שהאדם עולה ומתעלה בהשקפה זו הרי יכול להגיע עד להרגשת טעם גן עדן בעוה"ז וזוהי דרגת האבות הקדושים שכל אדם צריך לומר מתי יגיעו מעשי למעשה אבותי.

אין בן חורין אלא במי שעוסק בתורה

עלה בידנו להבין ולהשכיל כי האדם קובע את גורל חייו להיות מאושר או ממורמר הכל תלוי כיצד מנהיג את עצמו וחייו, האם הלב או הגוף הם המכתיבים לו את דרכו בחיים והופך להיות משועבד לרצונות הלב והגוף וצרכיו תאוותיו ותשוקותיו, כך שהמציאות תהיה שיהיה תמיד ממורמר ולא מאושר מאחר ולעולם לא ישיג את כל מבוקשו ויחיה תמיד עם המצוקה במה שחסר לו, וגם לא יהיה לו סיפוק אלא ריקנות, לעומת אדם אשר השכל והנשמה הם המכתיבים לו את דרך החיים ובזה זוכה לחיי אושר ושמחה ויודע להסתדר עם כל מצב ותמיד ידע לשמוח בחלקו וימלא את תכליתו ויעודו בעולם, וכמאמר חז"ל אין בן חורין אלא העוסק בתורה ועליו נאמר אשריך בעולם הזה וטוב לך בעולם הבא.

החותם בברכת שבת שלום ומבורך.

הצב"י מרדכי מלכא עיה"ק אלעד

*

מקורות

1. **ספרי זוטא (הורוביץ) במדבר (פרשת בהעלותך) פרק יא פסוק (ה)**. זכרנו את הדגה אשר נאכל במצרים חנם, אמר ר' שמעון וכי יש בעיניך שהיו המצרים נותנין להם דגים חנם והלא כבר נאמר ועתה לכו עבדו ותבן לא ינתן לכם (שמות ה יח) מה תבן לא היו נותנין להם חנם אבל דגים יהו נותנין להם חנם אם כן מה אני מקיים חנם מן המצוות:
2. **ספרי זוטא (הורוביץ) במדבר (פרשת בהעלותך) פרק יא פסוק (י)**. וישמע משה את העם בוכה למשפחותיו, ר' נהוראי אומר מלמד שהיו בוכין בשעה שאמר להן לפרוש מן העריות היה כל אחד מהן נושא לאחותו לאחות אביו לאחות אמו לאחות אשתו וכיון שאמר להם לפרוש מן העריות התחילו מתרעמין. בוכה למשפחותיו כיון שגבה לבם בחטא נזדווגו משפחות ואמרו את הדברים ברבים:
3. **מדרש בבראשית רבה (תיאודור-אלבק) פרשת תולדות פרשה סז** ויאמר עשו בלבו **הרשעים ברשות לבם** שנ' אמר נבל בלבו (תהלים פ"ד א), ויאמר עשו בלבו, ויאמר ירבעם בלבו (מלכים א' פ"ב כו), ויאמר המן בלבו (אסתר פ"ו ו), אבל **הצדיקים לבם ברשותם** שנ' וחנה היא מדברת על לבה (שמואל א' פ"א יג), ויאמר דוד אל לבו (שמואל א' פ"כז א),

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

וישם דניאל על לבו (דניאל פ"א ח), דומין לבוראן ויאמר י"י אל לבו וגו' (בראשית פ"ח כא) ע"כ.

4. דברים יא, כו - ראה אנכי נתן לפניכם היום ברכה וקללה: (כו) את הפרכה אשר תשמעו אל מצות ה' אלקיכם אשר אנכי מצוה אתכם היום: (כח) והקללה אם לא תשמעו אל מצות ה' אלקיכם וסרתם מן הדרך אשר אנכי מצוה אתכם היום ללכת אחרי אלהים אחרים אשר לא ידעתם: דברים (פרשת נצבים) פרק ל פסוק יט-כ העדתי בכם היום את השמים ואת הארץ החיים והמות נתתי לפניך הברכה והקללה ובחרת בחיים למען תחיה אתה וזרעך: לאהבה את ה' אלקיך לשמע בקלו ולדבקה בו פי הוא חייך וארך ימיך לשבת על האדמה אשר נשבע ה' לאבתך לאברהם ליצחק וליעקב לתת להם:

5. כמבואר במסכת גיטין דף סב ע"א רב הונא ורב חסדא הוו יתבי, חליף ואזיל גניבא. א"ל חד לחבריה ניקום מקמיה דבר אוריין הוא, אמר לו ומקמי פלגאה ניקום? אדהכי אתא איהו לגבייהו, אמר להו שלמא עלייכו מלכי, שלמא עלייכו מלכי, אמרו ליה מנא לך דרבנן איקרו מלכים? אמר להו, דכתיב [משלי ח'] בי מלכים ימלוכו וגו'.

6. במסכת תענית דף כד ע"ב אמר רב יהודה אמר רב בכל יום ויום בת קול יוצאת ואומרת: כל העולם כולו ניזון בשביל חנינא בני וחנינא בני דיו בקב חרובים מערב שבת לערב שבת. הוה רגילא דביתהו למיחמא תנורא כל מעלי דשבתא ושדייא אקטרתא, משום כיסופא, הוה לה הך שיבבתא בישתא. אמרה מכדי, ידענא דלית להו ולא מידי, מאי כולי האי? אזלא וטרפא אבבא, איכספא ועיילא לאינדרונא, איתעביד לה ניסא דחזיא לתנורא מלא לחמא, ואגנא מלא לישא. אמרה לה: פלניתא, פלניתא אייתי מסא, דקא חריך לחמין. אמרה לה אף אנא להכי עיילי. תנא אף היא להביא מרדה נכנסה, מפני שמלומדת בנסים. אמרה ליה דביתהו עד אימת ניזיל ונצטער כולי האי? אמר לה: מאי נעביד? בעי רחמי דניתבו לך מידי, בעא רחמי, יצתה כמין פיסת יד ויהבו ליה חד כרעא דפתורא דדהבא. (חזאי) [מסורת הש"ס: חזיא] בחלמא עתידי צדיקי דאכלי אפתורא דדהבא דאית ליה תלת כרעי. (ואת אוכלת) [מסורת הש"ס: ואיהו] אפתורא דתרי כרעי, (אמרה ליה) [מסורת הש"ס: אמר לה]: ניחא לך דמיכל אכלי כולי עלמא אפתורא דמשלם ואנן אפתורא דמיחסר? אמרה ליה ומאי נעביד? בעי רחמי דנשקלינהו מינך. בעי רחמי ושקלוהו, תנא גדול היה נס אחרון יותר מן הראשון. דגמירי דמיהב יהבי, מישקל לא שקלי. חד בי שמי חזייה לברתיה דהוות עציבא, אמר לה בתי למאי עציבת? אמרה ליה כלי של חומץ נתחלף לי בכלי של שמן, והדלקתי ממנו אור לשבת. אמר לה בתי, מאי אכפת לך? מי שאמר לשמן וידלוק הוא יאמר לחומץ וידלוק. תנא: היה דולק והולך כל היום כולו, עד שהביאו ממנו אור להבדלה. רבי חנינא בן דוסא הוה ליה הנך עיזי, אמרו ליה קא מפסדן. אמר אי קא מפסדן ניכלינהו דובי, ואי לא כל חדא וחדא תיתי לאורתא דובא בקרנייהו. לאורתא אייתי כל חדא וחדא דובא בקרנייהו. הוה ליה ההיא שיבבתא דקא בניה ביתא. ולא מטו כשורי. אתיא לקמיה, אמרה ליה בניתי ביתי ולא קמטו כשוראי אמר לה מה שמך? אמרה ליה איכו. אמר איכו נימטו כשורין. תנא הגיעו, עד שיצאו אמה לכאן ואמה לכאן. ויש אומרים:

שלטון המוח מול הלב או הנשמה מול הגוף

סניפין עשאוּם. תניא, פלימו אומר אני ראיתי אותו הבית, והוּו קורותיו יוצאות אמה לכאן ואמה לכאן. ואמרו לי בית זה שקירה רבי חנינא בן דוסא בתפלתו. ורבי חנינא בן דוסא מהיכן הוּו ליה עזים? והא עני הוּי. ועוד, אמרו חכמים אין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל אמר רב פנחס מעשה ועבר אדם על פתח ביתו והניח שם תרנגולין, ומצאתן אשתו של רבי חנינא בן דוסא, ואמר לה: אל תאכלי מביציהן. והרבו ביצים ותרנגולין, והיו מצערין אותם, ומכרן, וקנה בדמיהן עזים. פעם אחת עבר אותו אדם שאבדו ממנו התרנגולין, ואמר לחבירו בכאן הנחתי התרנגולין שלי. שמע רבי חנינא, אמר לו יש לך בהן סימן? אמר לו הן. נתן לו סימן ונטל את העיזין, והן הן עיזי דאייתו דובי בקרנייהו ע"כ.

7. **במסכת תענית דף כד ע"ב** רבי חנינא בן דוסא הוּו קא אזיל באורחא אתא מיטרא. אמר לפניו רבונו של עולם, כל העולם כולו בנחת וחנינא בצער? פסק מיטרא. כי מטא לביתה, אמר לפניו רבונו של עולם כל העולם כולו בצער, וחנינא בנחת? אתא מיטרא.

8. **במסכת בבא בתרא דף טז ע"ב** ת"ר שלשה הטעימן הקב"ה בעולם הזה מעין העולם הבא, אלו הן אברהם, יצחק ויעקב. אברהם, דכתיב ביה [בראשית כ"ד] בכל יצחק, דכתיב ביה [בראשית כ"ז] מכל יעקב, דכתיב ביה בראשית ל"ג] כל. שלשה לא שלט בהן יצר הרע, אלו הן אברהם, יצחק ויעקב, דכתיב בהו בכל, מכל, כל.

מעלת התורה / אברהם דניאל עבשטיין, מח"ס 'מי מנוחות', לויקוד

בענין עמילות בתורה

דָּבַר אֶל אֶהְרֹן וְאָמַרְתָּ אֵלָיו בְּהֶעֱלֹתְךָ אֶת הַנֵּרֶת אֶל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוּחָה וְאִירוּ שְׁבַעַת הַנֵּרוֹת (ח, ב)

פי' רש"י וז"ל, "בהעלתך - על שם שהלהב עולה, כתוב בהדלקתן לשון עליה, שצריך להדליק עד שתהא שלהבת עולה מאליה. ועוד דרשו רבותינו, מכאן שמעלה היתה לפני המנורה שעליה הכהן עומד ומטיב", עכ"ל.

המנורה היה לה מעלות

הרי להדליק את המנורה צריך להעלות על מעלות כדי להגיע למקום גבוה כדי להדליק את המנורה, כדתנן במתני' (תמיד פרק ג', משנה ט'): "מי שזכה בדשון מזבח הפנימי נכנס ונטל הטני והניחו לפניו והיה חופן ונותן לתוכו ובאחרונה כיבד את השאר לתוכו והניחו ויצא מי שזכה בדישון המנורה נכנס ומצא שתי נרות מזרחיות דולקים מדשן את השאר ומניח את אלו דולקים במקומן מצאן שכבו מדשן ומדליקן מן הדולקים ואחר כך מדשן את השאר ואבן היתה לפני המנורה ובה שלש מעלות שעליה הכהן עומד ומטיב את הנרות והניח את הכוז על מעלה שניה ויצא", ע"כ.

אולם, יש להעיר דמדוע נעשה המנורה כל כך גבוהה שצריך מעלות להגיע שם להדליקו, הרי הקב"ה היה יכול לצוה שיבנה המנורה באופן שאינו כל כך גבוהה, ולא יהיה שום צורך להעלות על המעלות להגיע שם להדליקו, א"כ מדוע היתה נעשה דוקא באופן זה.

המנורה מורה על התורה

ונראה לומר לענ"ד בעזה"ת, דהנה ידוע שהמנורה מרומז על התורה. דכאיתא בגמ' (בבא בתרא כה, ע"ב): "אמר רבי יצחק: הרוצה שיחכים - ידרים, ושיעשיר - יצפין, וסימניך: שלחן בצפון ומנורה בדרום; ורבי יהושע בן לוי אמר: לעולם ידרים, שמתוך שמתחכם מתעשר, שנאמר: אורך ימים בימינה בשמאלה עושר וכבוד", ע"כ. וביאר רבינו גרשום כוונת הגמ' וז"ל, "ומנורה בדרום - היינו חכמה כדכתיב כי נר מצוה ותורה אור", עכ"ל. הרי להדיא בדבריו שהמנורה מורה על התורה, וע"כ מי שרוצה שיתחכם יחזיר פניו לצד הדרום בתפילתו.

עוד מקור שמנורה מורה על התורה מדברי רבינו בחיי (שמות כה, לא) שכתב וז"ל, "המנורה בשבעה נרותיה תרמוז לתורה הנקראת אור, שנאמר: (משלי ו, כג) "כי נר מצוה ותורה אור", והיא כוללת שבע חכמות ועל כן היו נרותיה שבעה, וששה קנים יוצאים מצדיה כנגד ששה קצוות של עולם התלויים בתורה שנתנה בששה בסיון שהעולם מתקיים בשבילה, שנאמר: (ירמיה לג, כה) "אם לא בריתי יומם ולילה", "שלשה גביעים משוקדים בקנה האחד", בכל קנה היו ג' גביעים, וא"כ הרי הם י"ח גביעים לששה הקנים, ובמנורה

ד' גביעים אחרים הרי כ"ב גביעים, והם כנגד כ"ב אותיות התורה וכנגד כ"ב חלקים שבעולם, ואלו הן: רוח ומים, אש, שבעה כוכבי לכת, י"ב מזלות, וכנגד כ"ב חלקים שבגוף האדם: הראש, הלב, הכליות, ז' נקבים שבראש. י"ב אברים, ומצינו במנורה ג' דברים והם: כפתור, גביע, ופרח, כפתור תפוח עגול בולט ויוצא סביב הקנה האמצעי מן המנורה, הכפתור כנגד עולם המלאכים שהם מתענגים מזיו השכינה בתענוג שאין לו סוף ותכלית, וזהו כפתור שהוא עגול כי העגול אין לו ראש וסוף, ועל תענוג הזה רמזו רז"ל חכמי האמת במדרשם: (תענית לא, א) עתיד הקדוש ברוך הוא לעשות מחול לצדיקים לעתיד לבא וכבודו ביניהם, כי המחול הוא עגול ואין לו ראש וסוף, ולכך המשיל תענוג הנפשות שאין לו סוף למחול שאין לו סוף. הגביע הוא כלי שיש לו בית קבול והוא משקה ומרוה, כנגד עולם הגלגלים שהם מקבלים כחות העליונים ומשפיעים כח בעולם השפל. הפרח הוא כנגד העולם השפל הזה ששם כל גדולי הארץ, צמחים ופרחים וציצים, ובא זה לרמז כי מתוך כ"ב אותיות התורה אדם משיג שלשה חלקי המציאות, "עכ"ל.

עוד מקור לזה שמצינו שהמנורה מורה על התורה מדברי הנצי"ב (תחילת פרשת תצוה) וז"ל, "אלא הענין בכל זה דיש לדעת דאור התורה שהוא תכלית המשכן ועיקר המשרה שכינה בישראל, בא בשפע ע"י אמצעות שני כלי קודש, היינו הארון והמנורה, ונשתנו פעולותיהם, הארון בא ליעוד הדברות שבכתב וגם לצווי בקבלה בע"פ וכמש"כ לעיל כ"ה כ"ב, ועדיין אין בזה כח הפלפול והחידוש שיהא אדם יכול לחדש מעצמו דבר הלכה שאינו מקובל, ולזה הכח הנפלא שנקרא תלמוד ניתן כח המנורה אשר נכלל בו שבע חכמות וכל כחות הנדרש לפלפולה של תורה, וכל זה נכלל בכפתורים ופרחים, עד דאי' בב"ר פצ"א ר' טרפון בשעה שהיה שומע דבר מתוקן היה אומר כפתור ופרח, ושיח רבן של ישראל ללמדנו בא שמה שתלמיד ותיק מחדש דבר טוב הוא ע"י כח שנרמז בכפתור ופרח של המנורה, ועל כן בבית שני שרבו ישיבות והעמידו תלמידים הרבה להויות דאביי ורבא שהוא התלמוד, מש"ה נתחזק כח המנורה ע"י נס דחנוכה, וע"ע להלן ל"ט ל"ז שהראיתי לדעת שמרומז גם זה בתורה, והיינו דאי' בברכות דנ"ז הרואה שמן זית בחלום יצפה למאור תורה שנא' ויקחו אליך שמן זית וגו', "עכ"ל. הרי להדיא שמנורה מורה על תורה.

וא"כ לפ"ז י"ל, דזהו הטעם מדוע יש להעלות על מעלות קודם שידליק את המנורה, והיינו משום, דכדי לקנות את התורה, צריך יגיעה ועמילות עד אין סוף. ומי שאינו רוצה להעלות על אלו מעלות, הרי הוא מופקע מקנין התורה.

ובתורה אתה עמל

דתנן במתני' (אבות פ"ו מ"ד): "כך היא דרכה של תורה פת במלח תאכל ומים במשורה תשתה ועל הארץ תישן וחיי צער תחיה ובתורה אתה עמל ואם אתה עושה כן אשריך וטוב לך אשריך בעולם הזה וטוב לך לעולם הבא", ע"כ. הרי שעיקר צורה של תורה, הוא אך ורק ביגיעה ועמילות, ומי שכל תורתו הוא רק עם יש לו כל תענוגי עולם הזה, אין זה "דרכה של תורה".

לעסוק בדברי תורה

הנה בברכת התורה, אנו מברכים: "ברוך אתה ... וצונו לעסוק בדברי תורה". וכבר עמדו כל המפרשים מדוע נקבע לשון של הברכה "לעסוק" בדברי תורה, ולא "ללמוד דברי תורה"? והביאור בלשון זה של "לעסוק בדברי תורה", שהתכלית בלימוד התורה אינו רק ללמוד ידיעת התורה, רק התכילת הוא להיות עמל ביגיעה עצומה עד אין סוף. וא"כ תקנו הלשון של הברכה דוקא "לעסוק" שזהו מהותו של המצוה להיות "עמל בתורה". ומצינו בכמה מקומות בש"ס שהגמ' למד עיקר מהותו של המצוה מלשון הברכה, ומבואר כנ"ל שזהו מהותו של המצוה, להיות עוסק בכל כחו בהתורה הקדושה, ולא רק ללמוד התורה הקדושה בלי עמילות ויגיעה רבה.

והטעם לזה, דמי שעמל בכל בכל כוחות נפשו ובגופו בעמל התורה, הרי הוא מוסר נפשו וגופו להשי"ת לקיים מצות לימוד התורה, שלימוד התורה אינו כמו שאר לימודים דעלמא, וע"כ רק מי שמכון למסר נפשו לעמל התורה, הרי הוא קיום "דרכה של התורה". וע"כ עיקר מצות לימוד התורה הוא "לעסוק בדברי תורה", והיינו עצם היגיעה ועמילות.

אהבת התורה

ולבאר הענין קצת, מדוע התורה נקנה רק ע"י יגיעה ועמילות, דהנה איתא במגילה (ו, ב): "ואמר רבי יצחק, אם יאמר לך אדם: יגעתי ולא מצאתי - אל תאמן, לא יגעתי ומצאתי - אל תאמן, יגעתי ומצאתי - תאמן. הני מילי - בדברי תורה. אבל במשא ומתן - סייעתא הוא מן שמיא", ע"כ.

ופי' הבן יהודיע שם וז"ל: "הטעם כי השם יתברך נתן התורה סתומה וחתומה בכמה עזקין, שצריך יגיעה רבה כדי למצוא דברים הגנוזים בה, כדי שלא יהיו לומדים התורה דרך טיול, אלא לומדים מרוב אהבתם אותה, כי הלומד דרך טיול אינו רוצה ליגע ולהטריח עצמו, אך הלומד מאהבתו אותה הוא יגע הרבה, כדי להשיג הגנוז בקרבה, וזהו המבחן", עכ"ל. הרי, הקב"ה רוצה לבחון אותנו אם אנו אוהבין את התורה, ומי שמוכן לעמל בתורה, הרי זה סימן שיש לו אהבת התורה. שאם אחד חו"ש אינו אוהב את התורה אינו מוכן לעמל בכל כוחותיו. אבל מי שאוהב את התורה רוצה לשום כל כוחותיו להבין ולהשכיל כל דברי התורה הקדושה.

לתגובות: adebstein@gmail.com

משאת משה / הרב מנחם ישראל חזן, מודיעין עילית

חיבור - שלמות

אָל מוֹל פְּנֵי הַמְּנוֹרָה יֵאִירוּ שְׁבַעַת הַנְּרוֹת (ח, ב)
שבעה נרות.

עליהם להאיר - 'יהיו' - 'אל מול פני המנורה'.

- מה זה 'פני המנורה'?

- הנר שבאמצע. 'הוא' - עיקר המנורה' (ספורנו).

וכולם - השלשה שמימין, והשלשה שמשמאל - פונים אליו.

ה'ימין', וה'שמאל'.

יש שזכו - להיות 'ימין'. ה'מימינים' בה. העוסקים בתורה. ב'חיי עולם'.

ויש גם שזכו - להיות ה'שמאל'. העוסקים - בחיי שעה. תפקידם - לסייע ל'מימינים'.

לספק את ה'קמח', על מנת שיוכלו ה'ימנים' - לעסוק בתורה בשלוח.

וכך, כולם יהיו - 'אל מול פני המנורה'. 'אור הימנים, ואור השמאליים' - מכוון ופונה אל

אור הקנה האמצעי' (שם).

על כולם לכוון - 'להפיק רצון הא-ל יתברך, באופן שיושג מכווננו בין כולם - וירוממו את

שמו יחדיו'.

הלא כך התחייבנו, ממש זה עתה: 'ויענו כל העם יחדיו, ויאמרו - כל אשר דיבר ה' נעשה'.

ובדגש, על ה'יחדיו'. 'בין כולנו - נשלים כונתו' (שם).

וכשאנחנו באמת 'יחדיו', ובכוונה אחת, אז נוכל באמת לקיים את ה'נעשה' - בשלמותו.

*

מתי זה יקרה

ה'יחדיו' הזה, הוא - 'יחוד קודשא בריך הוא ושכינתיה'.

לומדי התורה, הם כנגד - 'קודשא בריך הוא'. וה'זבולונים', כנגד ה'שכינה' (עי' זוה"ק קנ

ע"א).

וה'יחוד' ביניהם, האחדות, הקשר הנכון - יוצר 'יחוד' עליון.

יחוד - בין 'קודשא בריך הוא', ל'שכינה'.

מושגים 'גבוהים'. אמת.

אבל אפשר לנו - לקבל בהם מעט 'טעם'. מעט - הבנה.

יש - 'קודשא בריך הוא'. זהו ה'גילוי' שלו יתברך, ב'מידותיו'. אלו שאנחנו מזכירים בכל יום: הגדולה (חסד), הגבורה, התפארת, הנצח, ההוד, כי 'כל' (יסוד).
 ויש - את ה'גילוי' של מערכת ה'מעשה': 'הממלכה'. מידת ה'מלכות'.
 - השכינה.

'מבשרי - אחזה אלוך'.

אנחנו, ה'משל' - למציאות העליונה. ומה'משל', אפשר להבין מעט מה'רעיון' - של הנמשל.
 - אז ננסה.

אמרו לה, שהוא נדיב. ובעל חסד עצום. יש לו חשבון בנק תפוח. מאוד תפוח. והוא מאוד אוהב - חסד.

עובדה. הוא בכל יום קורא קובץ עלוני צדקה, ומתפעל מאוד. 'צריך לתת', הוא מפטיר. והוא אפילו מוסיף: 'חייבים לתת'.

בני משפחתו, וכל האנשים שסביבו - מהללים את מידת החסד שלו. כמה הוא מתרגש לראות חסד. מספרים, שהוא ביקר פעם בקיטנה לילדים מוגבלים, ועיניו לא פסקו מלדמוע. הוא מחט את אפו בקול רעש גדול, וקרא נרגשות - אני אתרום את כל הקיטנה הזו. וגם את הבאות אחריה.

אז היא עשתה אחד ועוד אחד. וזה יצא לה - שנים. ארנק תפוח, ואהבת חסד - שווה צדקות, וחסד, והתנדבויות - כיד המלך. כעובי הארנק.

- בדיוק מה שחיפשה. היא עצמה היתה מתנדבת בארגונים שונים. מסייעת לכל נזקק שהכירה.

זה היה ממש 'ענבי הגפן בענבי הגפן'.

- כך לפחות היה נראה אז.

אירוסין. חתונה. שבע ברכות.

הדי השמחה שככו. עכשיו מתחילים את החיים.

וה'חיים' לדידה, זה חסד. עזרה. סיוע. כל השאר - טפל.

הבוקר ש'אחרי'. תפילה, ארוחת בוקר. כעת היא מצפה למוצא פיו. היכן מתנדבים היום. למי תורמים. מה נעשה - כדי להרבות חסד בעולם.

הוא עוטה את חליפתו המהודרת.

- 'אני הולך לעבודה'.

פניה מתכרכמות.

היא יודעת שה'עבודה' שלו - מאוד גמישה. הוא לא חייב לצאת כעת. הוא יודע את השאיפות שלה. הם שוחחו על זה הרבה מאוד.

- אז למה??

אבל היא הודרכה היטב...

אז היא מסתירה את ה'התכרכמות', ועוטה ארשת שמחה:

- שיהיה לך בהצלחה!

הדלת נסגרת אחריו.

'אני אחכה'. חושבת לעצמה. 'זה יקרה בסוף. לא יכול להיות שלא'.

בערב, הוא מופיע. מלא סיפורים כריזמוניים. העבודה. ושוב העבודה. ועוד עבודה. גם קצת 'פוליטיקה'.

היא מתעניינת, כפי הנדרש. לאחר שהוא מסיים, היא מנסה 'להכניס' - 'אתה זוכר את האלמנה ההיא?'

הוא מתעורר:

- 'כן! ודאי!'

והוא ממשיך: 'אווה, צריך לתרום להם. הרבה. הם ממש נזקקים'.

היא נרגעת. זה מתחיל. בדיוק כמו בחלומות שלה.

היא מכינה ארוחת ערב. בזווית עיניה, היא עוקבת אחריו. מה הוא עושה. איך הוא תורם. כמה הוא תורם.

- וזה עדין לא קורה.

היא מנסה שוב: 'כמה אתה חושב לתרום לה?'

- אני עדין לא יודע. נחליט בהמשך.

וה'המשך' הזה, ממשיך. ונמשך. ונמתח. יום. ועוד יום.

הרבה דיבורים על מסכנים. ועל עניים. ואלמנות ויתומים. זה אפילו מלווה בדמעות. מידי פעם.

עד - הכסף עצמו. זה 'עדין לא'. 'בהמשך'.

היא, רוצה להמשיך בהתנדבויותיה. וגם את זה הוא מעכב. 'אולי בהמשך'.

- 'בהמשך'.

*

להיות מעשי

אחד ועוד אחד. נכון. שווה שנים. גם נכון.

- אז מה היא 'פיספסה?'

- את השלישי.

זה צריך להיות - שווה שלשה. לא רק שנים.
 'מידות טובות', זה דבר נפלא. הלואי שהיו כאלו לכולנו.
 אבל אם אין 'למעשה' - אז 'העיקר חסר'.
 וזה לא נכון ש'התגלה שהוא קמצן'. ממש לא. הוא נדיב. באמת. ההתרגשות שלו -
 אמיתית. קשה לביים דמעות. אפשר, אבל קשה.
 מה שחסר לו - זו מידת ה'מלכות'. ה'למעשה'.
 מידת החסד, 'גבוהה' הרבה יותר ממידת המלכות. היא ב'דעת'. בלב. ב'פנימיות'.
 מלכות - זו 'חיצוניות'. מעשים. הכי 'נמוך' לכאורה.
 אבל אם זה לא קיים - אז בעולם שלנו, עולם ה'למעשה' - עולם ה'עשייה', זה לא 'עובד'.
 כך גם - ב'נמשל'.
 קודשא בריך הוא - אלו המידות העליונות. 'עולם חסד יבנה'. העולם מתחיל - בחסד.
 אבל אם אין 'ייחוד' עם ה'שכינה', אם אין 'למעשה' - אז זה לא בא לידי ביטוי. אין 'גילוי'
 של חסד. לא 'רואים' מאומה.
 - וגם לא מקבלים מאומה.

*

ביטוי בעולם של מעשה

כך גם - 'שבעת הנרות'.
 'אין תורה אלא קודשא בריך הוא' (זוה"ק בשלח ס ע"א).
 תורה - זה הקשר. החיבור. ה'אשר בחר בנו'.
 ובתורה הזו, יש - את ה'לימוד תורה'. 'ודיברת בס'. לדבר. לחשוב. להבין. לעיין. וכל מה
 שאנחנו משתדלים לעשות, בתור מתמחי ותלמידי 'יששכר'.
 זה - החלק ה'עליון'. והוא באמת 'עליון' יותר. גבוה יותר. 'כנגד כולם'.
 אבל - 'כל האומר אין לו אלא תורה... אפילו תורה אין לו' (יבמות קט:).
 אנחנו בעולם ה'עשייה'. צריך - 'מעשים'. לעשות. לבצע. להביא לידי ביטוי מעשי.
 'להוריד'.
 וזה אכן - 'להוריד'. כי 'תלמוד תורה', הוא באמת 'כנגד כולם'. שווה את כל המצוות.
 הלא הוא - 'גבוה' הרבה יותר.
 אבל אנחנו צריכים - 'נמוך'. 'תחתון'. זה העולם שלנו. זו המטרה.
 אז מה שתמיד ידענו, זה שה'זבולון' - משתתף עם ה'יששכר'. הוא עמל לפרנסתו, ומעניק
 ליששכר את חלקו - על מנת שיוכל ללמוד.
 ואז, התורה שלומד יששכר - נזקפת לזכותו של זבולון.

דהיינו: העיקר - זו התורה. לימוד התורה. ומי שאינו לומד - מה יעשה?
 - מצאנו לו פתרון: יחזיק לומדי תורה. כך הוא גם ייחשב - באופן מסויים - לומד תורה.
 עתה, אנחנו מבינים דבר נוסף.
 היששכר, עוסק - ב'רומו של עולם'. בדברים הגבוהים ביותר. הוא נטוע עמוק בעולם של
 רוחניות נפלאה. אמת לאמיתה.
 אבל - חסר לו משהו. חוץ מה'רומו' הזה, יש גם 'תחתית'. למטה. זהו עולם של עשיה,
 וצריך - 'לעשות'.
 והוא - לא עוסק בזה! זה חסר לו!
 אז את החלק הזה, נותן לו - ה'זבולון'.
 זה האחרון, עוסק לפרנסתו. הוא 'מטפל' בעולם הגשמי. 'מאיר' כאן - את אורה של
 השכינה הקדושה.
 כמובן, בתנאי קודם למעשה - שהוא מודע לכך.
 ובתנאי שני, חשוב עוד יותר:
 - האחדות.
 אחדות - בין לומדי התורה, לעמלי הפרנסה. כל אחד נותן את חלקו, ומאוחד - עם חברו.
 כך החלקים 'מתחברים'. כך התורה הקדושה - יורדת, ומתבטאת - בעולם המעשה.
 זהו - יחוד קודשא בריך הוא, ושכינתיה. ה'יחוד'. האחדות. הקשר. הביטוי, של קודשא
 בריך הוא - בעולם של 'מעשה'.
 אז לומדי התורה - נזקקים ל'שמאליים'!
 - ולא רק ל'כיס' הפתוח שלהם.
 עלינו להבין. להפנים.
 אלו שזכו להיות ספונים באהלה של תורה, זקוקים - לאלו ש'מחוץ' לאותו אוהל. זו
 מערכת אחת, שכל חלק בה - נצרך לחברו.
 והאחדות, יוצרת מארג אחד. שלמות אחת.
 ידוע - שהתורה 'יקרה מפנינים'. אפילו מכהן גדול, שנכנס לפני ולפנים (סוטה ד:).
 היינו - לכאורה - פסגת ה'למעשה'.
 ובכל זאת, עלינו להפסיק את הלימוד - עבור כל 'מצוה שבגופו'.
 קורה, שצריך לסגור את הגמרא, וללכת - לקנות לחם במכולת. פעמים, שאת זה רק 'גופו'
 יכול לעשות. אפילו לא ה'בגופו'. היא עסוקה.
 והשאלה - קשה. תמיד.

מדוע. למה להפסיק. עכשיו אני 'מרויח' הרבה פחות. לאין שיעור. הלא כל מילה של תורה, שווה כמו תרי"ג מצות. ההליכה למכולת - זו רק מצוה אחת. אז - למה.

ולפי האמור - התשובה ברורה. התורה שאתה לומד, צריכה 'להתבטאות' בעולם של מעשה. אחרת - 'אפילו תורה אין לך'. זה נותר 'באור'. ה'תכלית' - היא כאן. לא 'למעלה'.

*

הדרך היחידה ל'גילוי'

וגם - בבית.

- כן. ב'בית' שלנו.

זהו תפקידנו על אדמות.

בדגש - על ה'עלי אדמות'. ב'ארץ'.

ובפרט - בארץ ישראל.

מחוץ ל'ארץ', אין אפשרות להוריד את השכינה לארץ. זה לא מקומה. ה'ארמון' - הוא כאן. רק כאן.

כאן - עלינו לעסוק ב'ארץ'. איש תחת גפנו, ותחת תאנתו. כאן, בארץ הקודש, צריך שה'ארץ' - תהיה 'קודש' (עי' חת"ס סוכה לו. ד"ה דומה לכושי).

והחיבור הזה, האחדות הזו - כאן, היא מחוייבת המציאות.

לסיכום:

יש 'קודש' בריך הוא. ויש - 'שכינה'.

קוב"ה - הוא כנגד מערכת ה'מידות'. ו'שכינה', היא ה'למעשה'.

ו'מבשרי - אחזה אלוך'.

מי שזכה להיות 'בעל מידות', אבל ה'למעשה' חסר לו - אז ה'עיקר' חסר. אנחנו בעולם של 'מעשה'.

כך גם - יששכר וזבולון. יששכר, עוסק בתורה. בעולם 'רוחני'. עולם של 'קודש' בריך הוא.

זבולון - עוסק ב'למעשה'. בעולם של 'שכינה'.

האחדות ביניהם, יוצרת את השלמות. מביאה את התורה של יששכר - לידי ביטוי, בעולם ה'מעשה'.

כך גם איש ואשה. האיש - 'מידות'. האשה, 'מעשה'.

עלינו 'לחבר' את ה'מעשה' ל'מידות' - כדי שתהיה 'שלמות'. כדי שרצון ה' בעולמו -
ה'דירה בתחתונים' - יתגשם.

ה' יזכנו!

לתגובות: 0533127133m@gmail.com

מתורתו של הצפנת פענח / הרב אברהם ישעיהו הכהן בירנהק, מו"ל 'צפנת פענח החדשות', מודיעין עילית

כיון דהדלקה לאו עבודה היא אמאי כתיב בה כהן

דבר אל אהרן ואמר אליו בהעלתך את הנרות אל מול פני המנורה ואירו שבעת הנרות (ח, ב) וזה מעשה המנורה מקשה זהב עד ירכה עד פרחיה מקשה הוא פמראה אשר הראה ה' את משה פן עשה את המנורה (ח, ד)

הנה התו"י ביומא דף כ"ד ע"ב הקשו וז"ל: אבל תימה לה"ר יוסף כיון דהדלקה לאו עבודה היא אמאי כתיב בה כהן. דכתיב (במדבר ח') דבר אל אהרן (ואל בניו) בהעלותך את הנרות וגו'.

ורבינו הרוגוצ'ובער זצ"ל בצפנת פענח בכמה מקומות תירץ דהקרא כאן איירי בחינוך המנורה המבואר במנחות דף מ"ט ע"א דחינוך המנורה בשבעה נרותיה בין הערבים, ולזה בעינן כהן"י, ע"ש שביאר. ובוזה ביאר רבינו את לשון הכתוב הסמוך וזה מעשה המנורה וגו', ועל פי מה שכתבו תוס' (שבת דף י"ג גיטין דף ס') דכל מקום שכתוב ו' מורה ששייך להאמור לעיל, כמו כן כוונת הכתוב שע"י הדלקה ראשונה של המנורה נחנכה המנורה ונחשב שנגמרה עשיתה ע"י זה. והיינו, דהנה מבואר בסוכה דף כ"א ע"ב דשפודי ברזל מקבלים טומאה ואינם גולמי כלי מתכות, מ"מ כאן במנורה שאני כיון שחסרה חינוך (ואינה ראויה להשתמש בחול). נמצא שע"י חינוכה בהדלקת הנרות נגמר מלאכתה וראויה לקבל טומאה, הרי זו גמר עשיתה.

עוד הוסיף רבינו, שבנס חנוכה חנכו אז את המנורה ולכן הוצרכו לשמן טהור דחינוך המנורה דהוי הכשר המנורה לא דוחה שבת וטומאה. וכמו כן היה נצרך שהדלקה תהיה בפנים ולא בעזרה (ע"ש שביאר לשון התפילה 'והדליקו נרות בחצרות קדשין')^ט. [מקורות: ברכות פ"א ה"טו מתנו"ע עמו' 66 ומהדו"ת עמו' 118 שו"ת ורשא סי' נ"ב רנ"א ומכתבי תורה מכת' ע"ט ובשו"ת צ"פ החדשות ח"ג סי' ט"ו צ"ג וע"ע במקור חכמה ויד לחכמה על המשך חכמה ריש פ' בהעלותך]

*

^ח וראה כן גם במשך חכמה. ואמנם לא פירש שם להדיא דזהו משום כהונה. אך הגרש"ח דומב שליט"א בספרו על המ"ח ציין שבמש"ח ויקרא (כ"ד ה'-ט') כתב שזהו הטעם. וראה שם עוד מה שהראה בדברי רבינו.
^ט והנה דברי רבינו אלו (בשו"ת צ"פ ורשא סי' נ"ב ובשו"ת החדשות ח"ג סי' ט"ו) צ"ע ממה שכתב במקו"א (צ"פ מגילה פ"ג ה"ב ושו"ת ורשא סי' רנ"א שט"ו ומכתבי תורה מכ' ע"ט) עפ"י הפסיקתא, שמצאו שמונה שפודים והדליקו בהם נר אחד לכל יום מדין נר מערבי וזהו גדר 'נרות המערכה'. א"כ לא היזה חינוך המנורה בהדלקת שבעה נרותיה. וצ"ע. אך מדבריו בשו"ת צ"פ ורשא סי' שט"ו נראה דהיה זה גדר חינוך לשפוד ולא למנורה. וזהו חידוש מופלא שיש גדר חינוך גם לזה. ואשמח אם יבארו לי ענין זה.

גדר פסול זקנה בכהנים

פרק ח פסוק כד. זאת אשר ללויים מִפֶּן חֵמֶשׁ וְעֶשְׂרִים שָׁנָה וּמַעְלָה יָבֹוא לְצַבָּא צָבָא בְּעִבְרֵת אֶהֱל מוֹעֵד:

איתא בחולין דף כ"ד, ת"ר כהן משיביא שתי שערות עד שיזקין כשר לעבודה. עד כמה אמר רבי אלעא אמר ר' חנינא עד שירתת. ופירש"י ידיו ורגליו רותתין מאין כח.

רבינו הרוגצ'ובער זצ"ל מראה דגדר פסול זקן בכהונה שנוי במחלוקת הרמב"ם עם תוס', ושורשו בבבלי ירושלמי וספרי. וכדלהלן.

לשון הרמב"ם ז"ל בפ"ז מביאת מקדש הי"ב, ועוד יש שם שלשה מומין אחרים ואלו הן. הזקן שהגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד כו'. מלשונו משמע שגדר הפסול הוא הזקנה, ושיעור הזקנה הפוסלת הוא משיגיע להיות רותת ורועד כשהוא עומד.

אולם תוס' בב"ק דף ק"י ע"א (ד"ה דכי עביד) נקטו דאין בכהנים פסול בשנים, והפסול הוא מה שהוא רותת.

ובספרי פ' בהעלותך פיס' איתא גבי כשרות הכהנים לעבודה: שנים פוסלים בלויים ואין פוסלי' בכהונה, שעד שלא נכנסו לויים לארץ היו הלויים כשרים מבן שלשים שנה ועד בן חמשים שנה. והכהנים משיביאו שתי שערות עד עולם. מבואר כתוס' שמצד השנים אין פסול לעולם, ורק משום שידיו מרתתות נפסל לעבודה. עוד מביא רבינו ראייה לתוס' מירושלמי פסחים פ"ז ה"ו: עובד שייפיתה כחו בזקן ובחולה, והיינו דאף זקן שמרתת מ"מ כשר בשעה שאינו מרתת.

מיהו מראה רבינו מכתובות דף ע"ה ע"א והני בכהני לא פסלי והתנן הזקן והחולה והמזוהם ותנן מומין אלו בין קבועין בין עוברין פסולין באדם. משמע דזקנה פוסלת בכהנים וע"כ דרותת הוא שיעור בזקנה, וכהרמב"ם ז"ל. [מקורות: צ"פ כלאים דף כ"ד ע"ב וש"ת צ"פ החדשות ח"ד סי' י"ט וכת"י]

לתגובות ומסירה או הודעה על חומרים כתבים אגרות תולדות מסמכים/תמונות הקשורים לרבינו יוסף ראזין - הרוגצ'ובער זצ"ל: tp089744873@gmail.com

נחשבה / הרב יחיאל הלוי נוביק, ראש כולל דעת יוסף - אשדוד, עורך ספרי מרן הגר"ש רוזובסקי זצ"ל

לכל אדם ישנן שאיפות - השאלה רק, למה?

בהעלתך את הנרת (ח, ב)

ברש"י, למה נסמכה פרשת המנורה לפרשת הנשיאים לפי שכשראה אהרן חנוכה הנשיאים חלשה אז דעתו שלא היה עמהם בחנוכה לא הוא ולא שבטו אמר לו הקב"ה חייך שלך גדולה משלהם שאתה מדליק ומטיב את הנרות.

הנה אמרו במסכת חגיגה, אינו דומה השונה פרקו מאה פעמים להשונה מאה פעמים ואחד. ולכאורה למה לחזור מאה פעמים ואחד, הלא כבר יודע. ולמדנו, שאם יכול לשנות שוב, עליו לעשות זאת. וזהו שכתוב כל אשר תמצא בכוחך עשה. והיינו שאם אפשר יותר זה עדיף. וכמו בכסף, שמי שיש לו מנה רוצה מאתים, אף שגם מנה זה הרבה, אבל אם אפשר מאתים למה לא להגיע למאתים.

ויהי אנשים, למה ניגרע, הם הרגישו גרעון, ולכן זכו לפסח שני, וכך צריך האדם להרגיש מנוחה, דווקא בבית המדרש, וכמו שכותב רבינו יונה בברכות, הטעם שאסור לרוץ מבית הכנסת, כי מראה שהמנוחה בחוץ, ובאמת המנוחה בפנים, וכמו שבית המקדש נקרא מנוחה.

והנה כאשר האדם חולה אין לו תאבון, וכאשר בריא יש לו תאבון, ואם ח"ו חולה הוא, קשה לו התנועה והוא קצר רוח לשוחח עם אנשים, ואילו כאשר האדם בריא הוא הולך ורץ ומדבר עם כל אחד, ומעורב עם הבריות, וכן הוא ברוחניות, כאשר האדם חולה רוחני, קשה לו הלימוד, וקשה לו עבודת ד', התפילה וקיום המצוות, וכאשר האדם בריא ברוחניות הרי הוא רץ לדבר מצוה, וזו מנוחתו, וכך הוא מרגיש טוב יותר.

ובמדרש זהו שאמר הכתוב ד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר, א"ל הקב"ה למשה לא בשביל שאני צריך לנרות הזהרתך על הנרות אלא לזכותכם, שנא' ונהורה עמיה שרי', וכו' בא ללמדך שאינו צריך לנרות של בשר ודם, וכו' ולמה ציוה כדי לזכותכם, הוי ד' חפץ למען צדקו, ע"כ.

ולפי זה י"ל שטא דמתאוננים מאחר שאהרן הכהן הראה שאיפה לרוחניות, זכה למצוה כזו שמורה ענין זה שד' חפץ למען צדקו, והוא נפלא.

והנה הרמב"ן עמד מה המעלה המיוחדת של המצוה דהדלקת הנרות, ואולי י"ל דהמעלה שזכה אהרן למצוה שמורה ענין זה, שד' חפץ למען צדקו יגדיל תורה ויאדיר.

והנה הכתוב עשה לו סימניות לוייה בנסוע, לומר שאין זו מקומה, ורק להפסיק בין פורענות לפורענות, וכבר הבאנו במקום אחר מתוס' במסכת שבת דף קט"ז, להפסיק בין פרשה דויסעו מהר ד' - כתינוק הבורח מבית הספר, לפרשת מתאוננים.

והנה יש לומר שישנו קשר בין חטא דויסעו מהר ד' כתינוק הבורח מבית הספר, ובין חטא דמתאוננים, דהיסוד הוא אחד, שכאשר האדם מתאונן, זהו מפני שחושב, שכביכול הקב"ה לא עשה לו כל צרכו, וממילא חושב ג"כ שהתורה שהוא מקיים היא על חשבוננו, ולכן נסעו מהר ד' - כתינוק הבורח מבית הספר, וכמובן שהי' בזה תביעה דקה מן הדקה, אולם התביעה היתה כתינוק הבורח מבית הספר והולך לו, וזהו משורש אחד, שחסר הכרה שאהבת עולם בית ישראל עמך אהבת, תורה ומצוות אותנו למדת, כי מאהבת ד' עמו נתן את התורה.

וכבר הבאנו בזה הרמז שיש בהנונין ההפוכין, מהכלי יקר, דישראל נמשלו לנונין, והיינו לדגים, וכאשר הדג הפוך זה סימן לא טוב, כי הדג אוהב מים, וכלל ישראל המצב הבריא שלהם הוא שמחפשים תורה, וי"ל דלכן נהגו ישראל לומר בהוצאת ספר התורה והכנסתו ויהי בנסוע ובנוחה, להזכיר ענין זה, שהוא מפסיק ענין חוסר השאיפה, וכן מה שנהגו ישראל לומר אחר דרשות ולימוד התורה ופרקי אבות, רבי חנני' בן עקשי' וכו', להראות אהבת ד' שבחר בנו מכל העמים ונתן לנו את תורתו.

והנה כאשר אדם מקבל קריאה לעבודת המלך, הוא שואל מדוע אני, אולם כאשר מישהו זוכה בפרס גדול הוא אינו שואל מדוע אני, ואדרבה, אחרים שואלים למה אני לא, וכאשר האדם מקבל קריאה לעבודת ד', השאלה האם הוא שואל למה אני, או להיפך שאומר תודה שבחרתם אותי.

וכאשר האדם מזמין בעל מלאכה הוא שואל את הלקוח מי סיפר לך עלי, ואז כאשר יפגוש יאמר למספר, תודה ששלחת אלי אנשים, אבל יש ענינים אחרים שזה ענין של רכילות, כי יהי' לו טענות מדוע שלחת אלי אנשים. והנה כאשר האדם מציע לחבירו עבודה הוא זוכר אותו לטובה שנים, אבל אם מציע לו עבודת ד', האם הוא גם אסיר טובה, וזהו שאנו אומרים רצה הקב"ה לזכות את ישראל לפיכך הרבה להם תורה ומצוות.

וגדולי ישראל מאז ומעולם היו בבחינת דג במים, שכל חיותם בתורה.

והקב"ה יזכינו להתדבק בעץ חיים היא התורה, ובא לציון גואל במהרה.

*

לפרשת נשא בחו"ל:

ואחר ישתה הנזיר יין

ואַחַר יִשְׁתֶּה הַנְּזִיר יַיִן (ו, כ)

לכאורה פסוק זה אין בו חידוש, ובפשטות הכוונה, שבשלב זה של אחר כל המעשים כולם, אין מניעה לנזיר לשתות מן היין. ועדיין יש להבין מדוע התורה קראה אותו נזיר,

הלא עכשיו כבר אינו נחשב לנזיר, וזהו הרי כל טעם ההיתר שלו לשתות יין כיון שאינו נחשב לנזיר.

ונראה לבאר הדברים כך, שכוונת הפסוק לפרש טעם ההיתר שלו עכשיו לשתות יין. שהנה אמרו חז"ל, למה נסמכה פרשת נזיר לפרשת סוטה, ללמדך שכל הרואה סוטה בקלוקלה יזיר עצמו מן היין, והטעם לזה שהיין גורם לקלוקלים שונים כמבואר ברש"י על הפרשה. ולפי זה באמת קשה להבין איכה יוכל מעתה לשתות יין, הלא עליו להזיר עצמו אחר שראה סוטה בקלוקלה.

ונראה שזהו מה שגילתה התורה כאן באומרה, ואחר ישתה הנזיר יין, והיינו לומר שאחרי כל מה שהוא עבר בימי נזירותו והבאת הקרבנות ביום מלאת וכו' מעתה יוכל הנזיר דייקא, לשתות יין, כי עכשיו איננו שותה ככל האנשים, כי אם כאדם שכבר התנזר מן היין בכדי לקדש להפריש עצמו מהבלי העולם, ואדם שכזה גם בשתייתו היין, הוא שותהו בתורת נזיר, מאחר שהיה קודם לכן נזיר, ועל כן בדווקא הקפידה התורה לכנותו נזיר.

והנה זהו לימוד לכל אדם באשר הוא לקדש עצמו בכל עניניו והנהגותיו, שלמרות שהוא עוסק בעניני גופו, מכל מקום צריך להיות ניכר עליו שהוא אדם ולא חס ושלום נוהג מנהג בהמה, כדרכי הגויים משפחות האדמה, ואנו מודים ומברכים להקדוש ברוך הוא בכל יום ויום שלא עשני גוי, וכן שלא עשנו כגויי הארצות ולא שמנו כמשפחות האדמה, שלא שם חלקינו כהם וגורלינו ככל המונם. ואנו ממלכת כהנים וגוי קדוש, שכל ישראל הם בני מלכים, וכך דרכם של בני מלכים שהם מכובדים בכל עניניהם.

והנה במסכת סוטה איתא, שאומרים לה בתי הרבה ילדות עושה, הרבה חברים רעים עושים, עשי לשמו הגדול שנכתב בקדושה שלא ימחה.

ונראה שכאשר הנזיר הזיר עצמו מן היין הרי הוא מזיר עצמו מחברת אנשים רגילה עד שהופך נקי יותר באשיותו, וזהו גם כן אחת המטרות של יזיר עצמו מן היין. ולפי זה יש לומר שזו כוונת הפסוק, ואחר ישתה הנזיר יין, והיינו שעכשיו הוא שותה בתורת נזיר.

והנה ביום מלאת מביא הנזיר חטאת עולה ושלמים, ועיין רמב"ן על התורה שכתב הטעם שנזיר מביא חטאת, הוא כי צריך כפרה על שאחר שכבר היה נזיר הוא חוזר למה שהיה קודם לכן, והרי שיש טענה עליו שלא ממשיך בהנהגת הקדושה.

ולפי דברי הרמב"ן הללו יש לפרש הפסוק, ואחר ישתה הנזיר יין, היינו שהתורה תובעת אותו, שאף שהיה כבר נזיר הוא הולך לשתות יין. שכאשר אדם זוכה למדרגה גבוהה יש לו להשתדל להמשיך בה, והבן.

פניני פיז / הרב אברהם נח זלצמן, מה"ס 'אדני פיז' על סוגיות הש"ס

מדוע משה רבינו נתקשה לעשות את המנורה מקשה אחת, ובצלאל הצליח

וַיְדַבֵּר ה' אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר. דַּבֵּר אֶל אֶהֱרֹן וְאִמְרָתְךָ אֵלָיו בְּהַעֲלֹתְךָ אֶת הַנֵּרוֹת אֶל מוֹל פְּנֵי
הַמְּנוֹרָה וַיֵּאִירוּ שִׁבְעַת הַנֵּרוֹת (ח, א-ב)

במדרש רבה (פרשה טו סימן י) כתב שנתקשה משה רבינו בהכנת המנורה, כמה וכמה פעמים, ואע"פ שהקב"ה הראה לו האיך לעשותה, ירד ושכח, וכך במשך חמישה פעמים הקב"ה למד את משה האיך לעשות את המנורה, ומשה רבינו לא הצליח לבנותה כראוי, שעדיין נתקשה, ולכן הכינה בצלאל, ואפילו שלא הסבירו לו האיך לבנותה יצרה מדעתו.

וז"ל המדרש 'אמר לו הקדוש ברוך הוא למשה ועשית מנורת זהב טהור אמר לו כיצד נעשה אותה אמר לו מקשה תיעשה המנורה, ואעפ"כ נתקשה משה וירד ושכח מעשיה, עלה ואמר רבוני כיצד נעשה אותה אמר לו מקשה תיעשה המנורה ואעפ"כ נתקשה משה וכו' אמר לו הקדוש ברוך הוא לך אצל בצלאל והוא יעשה אותה, ואמר לבצלאל מיד עשאה, התחיל תמה ואמר אני כמה פעמים הראה לי הקדוש ברוך הוא ונתקשיתי לעשותה ואת שלא ראית עשית מדעתך בצלאל בצל אל היית עומד כשהראה לי הקדוש ברוך הוא עשייתה', ע"כ.

והדברים אכן מצריכים הסבר, האיך יתכן שמשה רבינו גדול הנביאים, שראה האיך הקב"ה בונה את המנורה, נתקשה, ואף אחר שהוסבר לו כמה פעמים עדיין לא הצליח לבנותה כראוי, ואילו בצלאל בנה מדעתו כבר בפעם הראשונה בהצלחה, מה ההסברה לזה.

אמנם המדרש מרמז שהקושי היה לבנות את המנורה 'מקשה אחת', כלומר שהמנורה היתה על כל כפתוריה ופרחיה והקנים שבה, בחתיכה אחת וזה היה הקושי הגדול, אומנם עדיין לא מתבאר בזה מדוע בצלאל הצליח במה שמשה רבינו לא הצליח.

ויתכן לומר בזה בהקדם מה שכתב הרמב"ם בהלכות מלכים (פרק ג הלכה ו) מלך: 'לבו הוא לב כל קהל ישראל'. כלומר למי שמנהיג את ישראל הרי שכל עם ישראל כלול בכוחות נפשו ובמהותו, ולכן הקפידה התורה כ"כ על הטהרה והקדושה של המלך, משום שממנו מושפע השפע לכל העם, וברוממותו יתרומם עם ישראל, וחלילה בשפלותו ירד עם ישראל, וכפי שרואים בתנ"ך, שכאשר היו מלכים צדיקים מצבו של עם ישראל היה ג"כ טוב, ואילו כאשר מלכו מלכים שאינם הגונים אף כלל ישראל היה במצב שאינו ראוי. שכאמור מצבו הרוחני של עם ישראל נמצאת בליבו של המלך.

ומעתה משה רבינו הרי ידע שכלל ישראל תלוי בו, ובקדושתו, ובמעשיו, ובהחלטת פסק דינו, ולפי זה הנהיג את עם ישראל.

והנה המשכן היה מכוון כנגד המידות שלמעלה, וכל פריט במשכן כנגד תחום אחר בנפש ובקדושת האדם, המזבח כנגד ההקרבה של האדם, והמנורה כנגד הטהרה והאור הרוחני שמושפע על כל יהודי.

והנה באם משה רבינו היה בונה את המנורה כפי שנצטווה שתהיה 'מקשה אחת' הרי שהיה בזה משמעות שרק מי שהוא 'מקשה אחת' כלומר קדוש מבואו ועד צאתו רק עליו תוכל המנורה להחיל את השפעתה, ואילו לכל שאר האנשים שמתמודדים בקרים וערבים, ובכל עת וזמן עם יצרם, ויש להם עליות אך גם ירידות, כל אלו שקדושתם אינה 'מקשה אחת' לא יזכו לאותו שפע עליון מן המנורה, ודבר זה לא רצה משה רבינו להסכים, שהרי בי"ד של מעלה פוסק כפי מה שנפסק בבי"ד של מטה, ואם משה רבינו המנהיג של כלל ישראל, מסכים לכך שהשפעת המנורה תהיה בצורה של 'מקשה אחת' הרי יש בזה הוראה כללית שרק על אנשים כאלו יש את ההשפעה, ולכן משה רבינו נתקשה בהכנת המנורה.

אכן בצלאל שאין לו את כוח ההנהגה של כלל ישראל, לא נתקשה בעשיית המנורה, כיון שאין למעשיו כוח השפעה כמו שהיה למשה, ולכן אף אם יעשה את המנורה מקשה אחת זה לא ישפיע רוחנית על כך שזו תהיה השפעתה, ולכן הצליח, ולפי"ז אין הכוונה שמשה רבינו לא יכל להצליח לעשות את המנורה אלא כלשון המדרש 'נתקשה' היה לו קשה לעשות זאת, שבמעשיו היה פועל כך ובזה לא חפץ.

פניני תרגום יונתן / מכתבי הרב מאיר שפירא ז"ל בעריכת הרב מאיר פרידמן

פניני תרגום יונתן פרשת בהעלותך

ותקעתם בחצוצרות והיו לכם לזכרון | האם יש צורך לערבב את השטן במועדים?
וּבַיּוֹם שִׁמַּחְתֶּם וּבַמּוֹעֲדֵיכֶם וּבְרֵאשֵׁי חֲדָשְׁכֶם וּתְקַעְתֶּם בַּחֲצוֹצְרוֹת עַל עַלְתֵיכֶם וְעַל זְבָחֵי
שְׁלָמֵיכֶם וְהָיוּ לָכֶם לְזִכְרוֹן לְפָנַי אֱלֹקֵיכֶם אֲנִי יְיָ אֱלֹקֵיכֶם (י, ו)
מדוע יש צורך לתקוע במועדים בחצוצרות?

בפסוק נאמר 'והיו לכם לזכרון לפני אלוקיכם'. ופירש הרמב"ן שענין התקיעה במועדים
הוא לרחמים - לעורר רחמים על בני ישראל. ובחזקוני פירש: 'כדי שישמעו ישראל וידעו
כי הקרבנות קרבים ויכוונו לבם לשמים'. ותקיעה שתוקעים בעת ההקרבה, יועיל להם,
להזכיר את זכות הקרבנות בעת שיתקעו בחצוצרות בשעת מלחמה.

בת"י מבואר ענין אחר:

וּבַיּוֹם חֲדוֹתְכֶון וּמוֹעֲדֵיכֶון וּבְרֵישֵׁי יְרַחֲיֶכֶון וְתִתְקַעוּן בַּחֲצוֹצְרוֹתָא עַל עֲלוֹתְכֶון וְעַל נִכְסֵת
קוֹדֵשֵׁיכֶון וַיהוֹן לְכוֹן לְדוֹכְרָנָא טְבָא קְדָם אֱלֹהֶכֶון בְּרַם סְטָנָא מִתְעַרְבָב לְקַל יַבְבוֹתְכֶון אֲנָא
הוא יי' אֱלֹהֶכֶון:

[וביום שמחתכם ובמועדיכם ובראשי חדשיכם ותקעתם בחצוצרות על עלתיכם ועל זבחי
שלמיכם והיו לכם לזכרון טוב לפני אלוקיכם גם השטן מתערבב לקול תרועתכם אני הוא
ה' אלוקיכם]

ומבואר שפירש את ענין 'הזכרון', כדי שהשטן יתערבב מקול התרועה שיתקעו
בחצוצרות. וצ"ב שבשלמא בראש השנה מובן הדבר שיש צורך לערבב את השטן, היות
והוא בא לקטרג בזמן הדין. אך מדוע יש טעם לערבב את השטן ביתר המועדים?

וניתן להבין זאת על פי הנאמר במשנה: (ר"ה טז.) "בארבעה פרקים העולם נידון". והיינו
שכל מועד הוא יום דין שבו דנים על ענין אחר. בפסח על התבואה. בעצרת על פירות
האילן. ובחג הסוכות על המים. ולפיכך יש טעם לערבב את השטן.

אמנם בדברי ת"י, מצינו הבדל מהותי בין ערבוב השטן בר"ה, לערבוב השטן בשאר
המועדים. כי הלא בר"ה תוקעים ב' פעמים - תקיעות דמיושב ותקיעות דמעומד.

והטעם בזה מבואר ברש"י (ר"ה טז:) שמתוך שרואה השטן שישראל מחבבין את המצוות
לעשותן ב' פעמים מתערבב. ובתוס' (ר"ה טז:) בשם הערוך, ביאר שהשטן חושש שקול
השופר הוא השופר הגדול שיתקע 'ביום ההוא'. ויודע השטן שביום זה יבוא אל סופו. ולכך
תוקעים פעמיים (מיושב ומעומד) כי בפעם הראשונה 'נבהל ולא נבהל'. אך כאשר שומע
שתוקעים שוב, בטוח הוא שזהו קול השופר הגדול.

ולכאו' נראה מדבריהם שרק התקיעות השניות באות לערבב את השטן ואילו הראשונות נתקעות כדי להמליך את הקב"היא.

אולם בת"י מדויק שאף התקיעות הראשונות שנאמרו בתורה הם לערבב את השטן, וכך מתרגם את הפסוק (במדבר כט, א) "יום תרועה יהיה לכם":

"יום יבבא יהי לכון למערבבא סטנא דאתי למקטרגא לכון בקל יבבותכון" - [יום תרועה יהיה לכם - לערבב השטן שבא לקטרג עליכם בקול תרועתכם]

-ומבואר שאף התקיעות מדאורייתא באות לערבב את השטן ולהסיר את קטרוגו.

וביאור הדבר מבואר במהר"ל (ר"ה טז:) שאף הוא כך כותב שבין התקיעות הראשונות ובין התקיעות השניות, באות לערבב את השטן. ויש צורך בשניהם כמו בדרכי המלחמה, שראשית יש להעמיד כח המתנגד לאויב ואחר כך יש להכריעו. כך גם בתקיעות, התקיעות הראשונות באות כדי להעמיד כח כנגדו, ואז הוא 'נבהל ולא נבהל'. אך התקיעות השניות נועדו לגבור עליו ולהכריעו, שכלל לא יוכל לקטרג.

ונמצא לדברי ת"י שבראש השנה שהם ימי דין על האדם תוקעים פעמיים כדי לערבב את השטן באופן הנ"ל שלא יוכל כלל לקטרג. אך בשאר המועדים שאף הם ימי דין, תוקעים בחצוצרות פעם אחת, כדי לערבב את השטן בכך שמעמידים מולו כך המתנגד לו, וכך נחלש קטרוגו.

*

ויהי העם כמתאוננים... ותאכל בקצה המחנה | האם אכן הוקשה להם טורח הדרך הלא הענן נשא אותם?

(במדבר יא, א) וַיְהִי הָעָם כַּמְתְּאוֹנְנִים רַע בְּאָזְנֵי יְיָ וַיִּשְׁמַע יְיָ וַיַּחַר אַפּוֹ וַתִּבְעַר בָּם אֵשׁ יְיָ וַתֹּאכַל בְּקֵצֵה הַמַּחֲנֶה:

מי הם אותם מתאוננים? ועל מה התלוננו? והאם התלונה היתה אמתית?

ברש"י פירש: 'אין מתאוננים אלא לשון 'עלילה', מבקשים עלילה האיך לפרוש מאחורי המקום'. ועל גוף התלונה כתב רש"י: "אמרו, כמה טרחנו בדרך הזה? שלשה ימים שלא נחנו מעינוי הדרך!".

וכן ברשב"ם פירש: "מצטערים מטורח הדרך". גם הספורנו כך פירש. והוסיף שהטענה לא היתה מוצדקת:

'כמתאוננים - על טורח הדרך, לא מתאוננים בלבם באמת, כי לא היתה אצלם שום סיבה ראויה לזה שיתאוננו, אבל היו מתאוננים בדבריהם לנסות'.

^{יא} יתכן שלדבריהם גם ל"ש ענין ערבוב השטן במועדים, היות ואין קול תקיעת החצוצרות דומה לקול השופר שישמע לעתיד לבוא.

ומבואר שהתלונה היתה שקרית ולא מוצדקת. ואכן כך מסתבר כי הלא הענן נשא אותם ולא סבלו שום טורח.

אולם מדברי ת"י עולה שהתלונה היתה אמיתית. ואכן 'המתלוננים' סבלו מטורח הדרך:
וְהוּוּ רְשִׁיעֵי עֲמָא כְּמִצְטַעְרִין מְכוּוְנִין וְהִגְיָאן בֵּישׁ קָדָם יִי וְשְׁמִיעַ קָדָם יִי וְתִקִּיף רוּגְזִיה
וְדָלִיקַת בְּהוּן אִישָׁא מְצַלְהָבָא מִן קָדָם יִי וְשִׁצִיאת מִן רְשִׁיעֵי דְבִסְיִיפֵי מְשֻׁרִיתָא דְבֵית דָּן
דְּהוּה פִּיסְלָא עֲמָהוּן;

[ויהיו רשעי העם כמצטערים מתכוונים והוגים רע לפני ה'. ונשמע לפני ה' ויחר אפו ותבער בהם אש צולבת מלפני ה' ואכלה מן הרשעים שבקצה המחנה של בית דן שהיה הפסל עמיהם]

ומבואר שהמתלוננים בהם פגעה האש היו אלה שהלכו בקצה המחנה והם משבט דן וכמבואר בת"י עה"פ (שמות יז, יח) "ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים":

"והיה לוקח והורג אנשים מבית דן שלא היה הענן מקבל אותם מפני הע"ז אשר ביניהם".

וכן בפרשת זכור בה נאמר (דברים כה, יח) 'ויזנב בך כל הנחשלים'. תרגם יונתן:

"והיה הורג בכם כל מי שהיה מהרהר לסטות אחרי דבר ה'. הם גברים משבט דן שהיה בידם עבודה זרה, והיה הענן פולט אותם, ובית עמלק מקבל אותם".^{יב}

מעתה נמצא שאנשים אלו שלא היו בתוך הענן, אכן לא נישאו על ידו. וסבלו את כל טורח הדרך מחמת חטאם. ועל זה באה תלונתם על טורח הדרך שאכן סבלו. כמובן שהטענה אינה מוצדקת מסיבה אחרת, היות ובחטאם נפלטו מהענן על שעבדו ע"ז.

*

אלדד ומידד | האם אלדד ומידד היו אחיו הגדולים של משה רבנו?

(במדבר יא, כו) וַיִּשְׁאַרוּ שְׁנֵי אַנְשִׁים בְּמַחֲנֶה שֵׁם הָאֶחָד אֶלְדָּד וְשֵׁם הַשֵּׁנִי מִידָד וַתִּנַּח עֲלֵהֶם הָרוּחַ וְהִמָּה בְּכַתְבֵּים וְלֹא יָצְאוּ הָאֵהָלָה וַיִּתְנַבְּאוּ בְּמַחֲנֶה:

בני מי היו אלדד ומידד?

בדבר זה ישנם כמה דעות:

דעה א' אחי משה מן האב

ה'דעת זקנים' (יא, כו) כותב שאלדד ומידד היו אחי משה מן האב, ומפרש שכאשר נצטוו בני ישראל על העריות פרשו כל הזוגות שנישאו באיסורי תורה. ואף עמרם הוצרך לפרוש

^{יב} וכן מבואר בתרגום יונתן בעת שבא בלעם לקלל את בני ישראל נאמר (במדבר כב, מא): "וַיַּעֲלֵהוּ בְּמֹת בְּעַל וַיִּרְא מִשֵּׁם קִצָּה הָעָם". ומתרגם יונתן: "וראה משם מחנה דן המהלכים בקצה העם שנפלטו מתחת ענני הכבוד". ושם (במדבר כג, א) מתרגם: "והיה כיון שראה בלעם אותם שעבודה זרה ביניהם, שמח בליבו ואמר לבלק בנה לי כאן שבעה מזבחות".

מיוכבד היות והיתה דודתו האסורה עליו. ונשא עמרם אשה אחרת ונולדו לו ממנה אלדד ומידד, והרי הם אחי משה הקטנים ממנו^י. והביא שכך נמצא כתוב על מצבתם:
"ומצאתי קונטרס מר' עמרם מר' הלל שהיה מארץ ישראל. אני הלל ראיתי קבר אלדד ומידד והיה כתוב עליהם אלדד ומידד אחי אהרן מן האב. ולא מן האם"^{יד}.

דעה ב' אלדד בן קיסלון. וקמואל בן שפטן

וי"א שאלדד הוא 'אלידד בן כסלון' משבט בנימין. ומידד הוא 'קמואל בן שפטן' משבט אפרים^{טו}. וכך מבואר במדרש תנחומא: (בהעלותך יב) שמפרט את חמשת הדברים שנתייחדו בהם אלדד ומידד יותר משבעים הזקנים:

"...הזקנים לא נכנסו לארץ, אבל אלדד ומידד נכנסו. אלדד, הוא אלידד בן כסלון. ומידד, זה קמואל בן שפטן.

דעה ג' אחי משה מן האם ולא מן האב

בת"י מבואר שיטה נוספת, שאלדד ומידד היו אחי משה מן האם. אך מאב אחר:

ואשת"יירו תרין גוברין במשריתא שמייה דחד אלדד ושמייה דתניין מידד בנוי דאלצפן בר פרנך דילידת ליה יוכבד ברת לוי בזמן דפטרך עמרם גברה ואתנסיבת ליה עד דלא ילידת ית משה: (ראה בת"י המשך פסוק זה המביא באריכות את כל נבואתם)

וישארו שני אנשים במחנה. שם האחד אלדד ושם השני מידד, בני אלצפן בן פרנך, שילדה לו יוכבד בת לוי, בעת שגרשה עמרם בעלה. ונשאה לו עד שלא ילדה את משה]

ומבואר בת"י שאלדד ומידד היו אחיו הגדולים של משה רבנו - מן האם. כי בזמן שגירש עמרם אבי משה, את אשתו - יוכבד בת לוי, במצרים. נישאה יוכבד לאליצפן בן פרנך, ונולדו לה בנים אלו - אלדד ומידד. ולאחר מכן התגרשה מאליצפן בן פרנך וחזרה לעמרם ונולד לה משה רבנו.

והנה מדבריו עולים כמה חידושים:

האם עמרם החזיר גרושתו לאחר שנישאת?

^י על פירוש זה יש תמהים שהלא לפי החשבון נמצא שהיו קטנים כבני שנה וכיצד נקראו 'מזקני ישראל'. כי לדבריו עמרם פרש מיוכבד לאחר מתן תורה, ואירוע זה לא היה מאוחר ממעמד הר סיני יותר משנה, וכיצד שייך לומר שהיו מהסנהדרין והתנבאו. ולכן יש מהמפרשים שר"ל שאכן גם לדבריו עמרם גירש אותה עוד בעודו במצרים היות והיה נביא וידע שהתורה עתידה לאסור את דודתו. וכבר עמד בענין זה מרן הגר"ק זצ"ל (בשער המלך סד"ה אפשר משום) וע' בטעמא דקרא (פ' בעהלותך ד"ה שאלה) בענין אם יכול קטן להתנבאות (שם כתב שאלדד ומידד נקראו זקנים משום שקנו כמה אף שהיו רך בשנים וכ"כ בדרך שיחה פ' בהעלותך).

^{יד} וכן כתב גם בספר 'תולדות יצחק': "קבלה ביד הנביאים הראשונים כי אלדד ומידד היו אחי משה מן האב".

^{טו} ולפירוש זה מיושב מה שקשה על הפירושים האחרים, שאם אלדד ומידד היו אחים כיצד ישבו יחד בסנהדרין? הרי כתוב ברמב"ם (עדות טז, ה) שאין מושיבין בסנהדרין שנים הקרובים זה לזה? ולפירוש זה אלדד ומידד לא היו אחים וקושיא מעיקרא ליתא. לפירושים האחרים צריך לומר, שמינוי שנעשה עפ"י נבואה שונה הוא ויכולים להתמנות אף אחים.

א. שעמרם החזיר את גרושתו לאחר שנישאת לאיש אחר. שהוא דבר שנאסר בתורה [דברים כד, ד] "לא יוכל בעלה הראשון אשר שלחה לשוב לקחתה להיות לו לאשה אחרי אשר הטמאה כי תועבה הוא לפני ה'".

ואמנם היה זה קודם מתן תורה, אך מקובל שאבותינו קיימו את כל התורה כולה עוד קודם נתינתה, ובוודאי עמרם שנאמר בגמ' (שבת נה:): שהוא מארבעה אנשים שמתו בעטיו של נחש. ואף מכונה בת"י (שמות ו, כ) 'עמרם חסידא'?

וכבר התקשה הרמב"ן (בראשית כו, ה) כיצד נשא עמרם את דודתו והרי האבות קיימו כל התורה. ותירץ שקיימו את התורה רק בארץ ישראל. ולפ"ז מיושב גם הקושיא הנ"ל.

ויש שיישבוי דברי ת"י על פי המבואר ברמב"ם (אישות א, א) שקודם מתן תורה אופן הנישואים היה ע"י לקיחת האשה לביתו. בלי חופה ועדים וכו' שכל זה נצטוו לאחר מתן תורה.

עוד מבואר ברמב"ם (מלכים , א) כשמונה את סדר הצטוות מצוות התורה מאדם הראשון כותב:

"ובמצרים נצטוה עמרם במצות יתרות. עד שבא משה רבנו ונשלמה תורה על ידו".

ובכס"מ שם תמה מנין לרמב"ם שעמרם נצטווה במצוות יתירות. ונשאר בצ"ע. אכן בת"י עה"פ (שמות ב, א) "וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" כתב: שעמרם לקחת את יוכבד אחרי ששלחה מחמת גזרת פרעה. והושיבה 'בכילתא וגינונא דהילולא' [אפריון וחופת נישואין] כלומר שבליקוחין השניים הושיבה בחופה^{יח}.

ויתכן שזה כוונת הרמב"ם במה שכתב 'שעמרם נצטווה במצות יתירות' - שאחד מהם הוא אופן הנישואין ע"י חופה וקידושין. וזה היה לאחר ששלחה - קודם הליקוחין השניים ביוכבד.

ולכן ניתן להבין שמכיון שהנישואין הראשונים שנעשו ללא חופה וכפי שהיה נהוג קודם מתן תורה. נישואין כאלו אינם אוסרים את האשה לשוב לבעלה לאחר שגירשה, אף כשנישאת לאיש אחר. ורק נישואין גמורים על פי תורה שנעשו ע"י חופה, הם שאוסרים על האשה לשוב לבעלה. ולכך מובן מדוע לא עבר עמרם על איסור זה, היות ורק בנישואין השניים עשה בה חופה.

^{יז} ובאמת החיד"א (שו"ת 'חיים שאל' ח"א צה, ג) כותב, שעמרם החזיר גרושתו לאחר שנישאת ולא קיים כל התורה. ועיין בספר הליקוטים (ערך משה אות קל"ב) בשם המהר"ל מקראקא דכיון שמשנה נולד ע"י עמרם שהחזיר את גרושתו משנשאת לא זכה ליכנס לארץ ישראל.

^{יח} עיין בספר 'ברכת אברהם עה"ת.

^{יח} עיין בגמ' סוטה יב. "אמר רבי יהודה בר זבינא, שעשה לה מעשה ליקוחין, הושיבה באפריון, ואהרן ומרים מרקדין לפניו, ומלאכי השרת אמרו אם הבנים שמחה". וכתב המהר"ץ חיות שם שהמקור לרמב"ם הוא מסוגיא זו. ועיין מהרש"א (בבא בתרא קכ). שכתב שעמרם עשה לה חופה וקידושין.

מדוע לא נזכרו אלדד ומידד בדברי הימים?

הנה בדברי הימים (עיין דבה"י א' כג, יז; כד, כא; כו, כה;) נמנו כל צאצאי עמרם. ולדעות שאלדד ומידד היו אחי משה מן האב, יש לידע מדוע לא נזכרו בדברי הימים יחד עם כל בני עמרם?

ולדברי ת"י מיושב כי כלל לא היו צאצאי עמרם אלא בני אליצפן בן פרנך, שהוא כבר היה בן ששים ונכנס לארץ כי לא נגזרה עליו הגזרה אמנם בגמ' בשבת פח. מבואר (לפירוש רש"י שם) שמשה רבנו היה שלישי לבטן. וברש"י כתב שנולד שלישי לאמו לאחר מרים ואהרן. ומשמע דלא כדברי ת"י, שלדבריו משה רבנו היה חמישי לבטן, כי מלבד אהרן ומרים, אף אלדד ומידד נולדו לפניו.

*

הבשר עודנו בין שניהם טרם יכרת | מדע מתו דווקא בשלב זה - טרם שנהנו מהבשר?

(במדבר יא, לג) הַבֶּשֶׂר עוֹדְנוּ בֵּין שְׁנֵיהֶם טְרָם יִכָּרֵת וְאִם יִי חָרָה בָּעַם וַיִּי בָּעַם מִכָּה רַבָּה מְאֹד:

מה הפירוש טרם יכרת? והאם הספיקו ליהנות מן הבשר?

ברש"י הביא ב' פירושים. א. עפ"י אונקלוס שמתו לפני שגמרו את האכילה לפני שהבשר הספיק להתעכל. (עיין שפתי חכמים) ב. שמתו לפני שהספיקו להתחיל באכילה - 'אינו מספיק לפוסקו בין שיניו עד שנשמתו יוצאה.

בת"י מצד אחד כתב את הלשון שממנה דייק רש"י מהאונקלוס כפירוש הראשון 'עד לא פסק'. אך מאידך הוסיף כאן ענין שמלמד שסבור כפירוש השני:

רְשִׁיעֵיָא הֶוּן אֲכָלִין מִן בְּשָׂרָא וּלְמָאן דִּיִּהְבִּית לְהוֹן לָא הֶוּן מְכַרְכִּין בִּישְׂרָא עַד כְּדוֹן הֶוָה בִּינֵי כְּבִיהוֹן עַד לָא פָּסַק וְרוּגְזָא דִּי תַקִּיף בְּרִשְׁעֵי עֵמָא וְקָטִיל יִי בְּעֵמָא קְטוּל סְגִי לְחֻדָּא:

[הרשעים היו אוכלים מן הבשר ולמי שנתן להם לא היו מברכים. הבשר עודנו בין שיניהם טרם יכרת ואף ה' חרה ברשעי העם]

בדבריו הכניס ת"י את ענין הברכה שהרשעים היו אוכלים את הבשר בלי ברכה. וצ"ב מה בא לומר בזה? והלא לא נענשו מחמת זה, אלא מחמת שהיו 'מתאוננים'.

ויתכן שביאור דבריו שוודאי עצם המיתה באה כעונש על תלונתם. אלא שדייק ת"י מהצורה שבה נענשו כשהבשר היה בין שניהם עוד טרם שהתחילו באכילה. ומדוע מתו דווקא באופן זה ולא לאחר שנתעכל הבשר במעיהם. ולכך הוסיף שאופן המיתה קשור לכך שלא בירכו ולכן לא הספיקו להנות מזה.

ביאור זה מלמדנו שת"י סבר כהפירוש הב' שמתו עוד קודם שהחלו באכילה לפי שלא בירכו על אכילתם.

גוף דברי ת"י שהרשעים מתו לאלתר הוא דלא כמו שאמרו בגמ': (יומא עה:)

“כתיב ‘הבשר עודנו בין שניהם’ וכתיב ‘עד חודש ימים’, הא כיצד? בינונים נידונין לאלתר, רשעים מצטערין והולכין עד שלושת ימים.”

*

האשה הכושית | מי היתה האשה הכושית? ציפורה או מלכת כוש?

(במדבר יב, א) וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדוֹת הָאִשָּׁה הַכּוּשִׁית אֲשֶׁר לָקַח כִּי אִשָּׁה כּוּשִׁית לָקַח:

מי היא האשה הכושית אותה לקח משה? ומה דברו מרים ואהרן?

ברש"י מבואר עפ"י 'הספרי', שמרים ואהרן דיברו על פרישת משה מציפורה אשתו. מחמת דיבורו עם ה'. וציפורה קרויה כושית משום שהכל מודים ביופיה, כשם שהכל מודים בשחרותו של כושי. ראה ברש"י שמבאר מ"ט נאמר ג' פעמים כושית.

בת"י מבואר פירוש אחר:

וְאַשְׁתֵּי מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה פְּתַגְמִין דְּלֹא מְהַגְנִין עַל עֵיסַק אֶתְתָּא כּוּשִׁיתָא דְּאַסְבוּהִי כּוּשָׁי לְמִשְׁחָה בְּמִיעַרְקִיהָ מִן קֳדָם פְּרַעָה וְרִיחָקָה אַרוּם לְאִיתָּא אֶסְבוּהִי ית מְלֶכְתָּא דְּכוּשׁ וְרִחִיק מִינָהּ:

[וידברו מרים ואהרן במשה דברים שאינם מהוגנים על אודות האשה הכושית שהשיאו הכושים למשה בברחו מלפני פרעה וגרשה כי לאשה השיא את מלכת כוש וגרשה] הרי שמפרש שדיבור מרים ואהרן היה על האשה הכושית כפשוטו. והיא מלכת כוש שנתנו בני כוש למשה רבנו לאחר שהמליכוהו עליהם בזמן שברח מלפני פרעה טרם שהגיע ליתרו.

סיפור זה מובא בהרחבה 'בדברי הימים דמשה' (מובא בילקו"ש שמות) ושם אכן מבואר שמשה לא התקרב ולא נשא את אותה מלכה. וכך גם טענה אותה מלכה בפני בני עמה כאשר באה לשכנעם להעביר את משה ממלכותו ולהושיב תחתיו את בנה. וכך אכן קרה, הקשיבו לה בני עמה, ושלחו את משה מעליהם והלך למדין.

אמנם אהרן ומרים לא ידעו מדבר זה ודברו אודות נישואיו כביכול עם מלכת כוש.

אלא שלפירוש זה יש להבין מהו שאמרו 'אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דיבר? ומה השיב להם ה'?" ובשלמא לפירוש רש"י באו לומר שאף הם נביאים ומחמת נבואתם לא הוצרכו לפרוש, ומדוע משה פרש? ועל זה השיב להם ה' שנבואת משה שונה מכל הנבואות.

והנה בדעת זקנים (כאן) גם מפרש כדברי ת"י ובדבריו כותב יישוב לקושיא זו:

כי אשה כושית לקח. - בדברי הימים דמשה **משמע כושית ממש שהיתה מלכה ומשה משל על כוש ארבעים שנה.** ולכך אמרו אך במשה דבר ה' כלומר וכי בשביל שדבר עמו הקב"ה נתגאה שלא רצה ליקח אשה מבנות ישראל, הלא גם בנו דבר, ולא נתגאינו בכך.

ונראה שעל אותה מלכה שלקח היו אומרים כן כי מצפורה בורח היה מפני פרעה ואנוס
היה:

ומבואר שטענתם היתה להבנתם שסיבת נישואי משה למלכת כוש נבעה ממה שנתגאה
בכך שה' מדבר עמו, ולכך לא רצה להינשא לבת ישראל. וזהו שאמרו 'הלא גם בנו דיבר
ה' - ובכל זאת נישאנו לבני ישראל.

אלא שבת"י נראה שסבור שדיבורם היה גם על ענין הפרישה מציפורה וכמו שכתב רש"י.
כי הת"י על הפסוק הבא (יב, ב) שבו מתואר טענת מרים ואהרן - 'הלא גם בנו דיבר ה'. לא
תירגם כדברי ה'דעת זקנים' הנ"ל, אלא מתרגם:

וְאָמְרוּ הַלְחֹד בְּרַם עִם מֹשֶׁה מִלֵּיל יְיָ דְאִתְפָּרַשׁ מִתְּשֻׁמִּישׁ דְּעָרִיס הָלֵא אֹף עִמָּנָא מִלֵּיל
וְשִׁמִּיעַ קָדָם יְיָ:

[ויאמרו הרק אך במשה דבר ה' שפרש מתשמיש המטה, הלא גם בנו דבר. ונשמע לפני
ה']

ומבואר שסבר ת"י שדיבורם כלל את ב' ענינים אלו. א. נישואי משה למלכת כוש. ב.
פרישתו מציפורה מחמת דיבור ה' עמו. יט

ובזה מיושב מה שלכאו' קשה על דברי הדעת זקנים שמפרש שדיברו רק על נישואיו
למלכת כוש. שהנה ברש"י מבואר הטעם מדוע דיברו אהרן ומרים על ענין זה כאן לאחר
נבואת אלדד ומידד. ומבאר רש"י (לשיטתו שדיברו על פרישת משה מציפורה) שכששמעה
ציפורה שאלדד ומידד מתנבאים, אמרה: 'אוי להם לנשיהם של אלו' שעכשיו הם יפרשו
מהם כמו שמשה פרש ממני.

אך לדברי ה'דעת זקנים' צ"ב מדוע נזכרו לדבר מענין זה כאן?

אך לדברי ת"י שפירש שהיו ב' דיבורים, מיושב שאחרי נבואת אלדד ומידד דיברו על
פרישתו מציפורה, ומזה הגיעו לדבר אף על נישואיו עם מלכת כוש. ששני ענינים אלו שורש
אחד להם, שלהבנתם הגיעו מחמת דיבור משה עם השכינה וכנ"ל.

יט מעניין הדבר מדוע לת"י לא השיב ה' דבר על ענין מלכת כוש. ואולי משום שמשה כלל לא נישא אליה והיה להם
טעות בנתון.

פרחים לתורה / הרב ישראל חיים בלומנטל, מג"ש בכולל תורה מרכזי

הגבהות והגאווה - גדולות מן העוונות

וְהָאִישׁ מֹשֶׁה עָנִיו מְאֹד מִכָּל אָדָם אֲשֶׁר עַל פְּנֵי הָאֲדָמָה (יב, ג)

"אמרו לו: מה הוא גדול מן העוונות? אמר: הגבהות והגאווה" (המבי"ט, שער עבודת האלקים פרק ד).

ראש ומייסד ישיבת אור ישראל, הגאון הצדיק רבי יעקב ניימן זצ"ל, מבאר (בספרו דרכי מוסר) את מהות מידת ענוותנותו של משה רבנו ומקורה, על פי הפסוק "ויפח באפיו נשמת חיים" (בראשית ב, ז), עליו דרשו חכמינו ז"ל (בזוהר הקדוש) מאן דנפח מדיליה נפח, וכמבואר בדברי הרמב"ן (בראשית ב, ז): ירמוז לנו הכתוב הזה מעלת הנפש, יסודה וסודה, כי הזכיר בה שם מלא ואמר כי הוא נפח בְּאִפּוֹ נְשִׁמַת חַיִּים, להודיע כי לא באה בו מן היסודות כאשר רמז בנִפְּשׁ התנועה (בראשית א כ), גם לא בהשתלשלות מן השכלים הנבדלים, אבל היא רוח השם הגדול מפיו דעת ותבונה, כי הנופח באפי אחר מנשמתו יתן בו.

ומכיון שעל הקדוש ברוך הוא נאמר שבמקום גבורתו שם אתה מוצא ענוותנותו (מגילה לא.), ממילא כך גם טבע הנשמה הנאצלת ממנו יתברך, ולכן הענווה היא תופעה טבעית בנשמה בלי שום חשבונות.

ומכאן שכל מי שמקורב לנשמתו הוא עניו, וכמידת קרבתו אליה כן גודל ועוצמת מידת ענוותנותו. כנגד זה המתרחק מנשמתו ומתחבר לגופו ולחומר, נעשה בעל גאווה, כי טבע הגוף להתגאות, וממילא כגודל שקיעותו של האדם בהבלי העולם הזה, גודל גאוותו.

לכן אמר ירמיהו (ט, כב): כֹּה אָמַר ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל חֲכֵם בְּחִכְמָתוֹ וְאֵל יִתְהַלֵּל הַגִּבּוֹר בְּגִבּוֹרָתוֹ אֵל יִתְהַלֵּל עֲשִׂיר בְּעֲשָׂרוֹ. כי אלו הדברים המביאים לידי גאווה.

אבל ממשיך הנביא ואומר: כִּי אִם בְּזֹאת יִתְהַלֵּל הַמִּתְהַלֵּל הַשֶּׁפֶל וַיִּדַע אוֹתִי. אם יתקרב להקדוש ברוך הוא, תדבק בו מדת הענווה, כי "השכל וידוע אותי" מהווה קירבה לנשמה.

מוסיף הרב ניימן זצ"ל שהוא הדין בכל המידות. מידות רעות אינן באות מן הנשמה, שכן בהיותה חלק אלוק ממעל אין בה מידות רעות. מקור המידות הרעות בגוף העכור, וככל שאדם חי חיי חומר, הוא נשלט על ידי המידות הרעות. מאידך ככל שאדם חי עם הנשמה ומתרחק מן הגשמיות, שולטות בו מידות טובות. וכל אלה דברים טבעיים שהרי "נשמה שנתת בי טהורה היא" מכל המידות הרעות.

וזה פשר ענוותנותו של משה רבנו. הוא זכה להתרחק מן החומר עד קצה הגבול וחי רק עם נשמתו. ארבעים יום ששהה בהר סיני, "לחם לא אכל ומים לא שתה" (שמות לד, כח). מי שחי חיים רוחניים כאלה, ממילא הוא עניו, כתכונת נשמתו.

יעקב בנה הקטן

על הפסוק "ותקח רבקה את בְּגֵדֵי יַעֲקֹב וְעָשָׂה בְּנֵהּ הַגָּדֹל הַחֲמֻדֹת אֲשֶׁר אֶתָּה בְּבֵית וְתִלְבֹּשׂ אֶת יַעֲקֹב בְּנֵהּ הַקָּטָן" (בראשית כז, טו), שואל הבת עין, הרי עשיו לא היה גדול בהרבה מיעקב, אלא שנולד רגע אחד לפניו, וכי בגלל זה ייקרא גדול ויעקב קטן?!

ותירץ שעשיו הוא מקור הגדלות והגאווה ששורשם מהקליפות. לכן נקרא 'גדול' כי זו מהותו ושורשו. ואילו יעקב היה מצד הקדושה ולכן כולו הכנעה וענוה לפני ה' יתברך, ולכן נקרא 'קטן' כי זו מהותו. ונרמז בשמו 'יעקב' כי האות יו"ד היא הקטנה בגודלה מכל כ"ב האותיות, והמילה 'עקב' היא בחינת עפר שכולם דשים עליו בעקב.

לאור דברי הרב ניימן זצ"ל הדברים מובנים היטב, כי עשיו חי חיי חומר, וממילא זה הביאו לעבור חמש עבירות ביום פטירת אברהם אבינו (ילקוט שמעוני, תולדות כט), וגם להתמלא גאווה הנובעת מחיי חומר.

אבל יעקב שהיה איש תם יושב אהלים (בראשית כה, כז) ומתרחק מן החומר וחי חיי נשמה ודבק באלוקיו, ממילא היה עניו, כתכונתה הטבעית של הנשמה.

והבת עין מוסיף שיש עניו המרגיש שיש בו ענוה. אך יש עניו שמרגיש שאין שום מעלה בענוותנותו, ועוד חושב שלפי ערך שפלותו זה נקרא שמתגאה, וזו היתה דרגת יעקב אבינו.

ואנכי עפר ואפר

אברהם אבינו, כשהתפלל על סדום, התבטא "ואנכי עפר ואפר" (בראשית יח, כז). אומרים חכמינו (סוטה יז). דריש רבא, בשכר שאמר אברהם אבינו ואנכי עפר ואפר, זכו בניו לשתי מצוות, אפר פרה ועפר סוטה.

מבאר בעל בית הלוי, שהעפר, ביסודו לא היה נחשב כלום, רק בעתיד יכולים לבנות ממנו בניינים וליצור ממנו יצירות פאר, ואולי אף יזרעו בו ויצמיח פרי לתפארת אחרי חרישה וזריעה.

לעומתו האפר היה בעבר חפץ, אשר פעמים היה אף חשוב ונכבד ויקר ערך, אך בסופו נשרף ונותר ממנו אפר שחור שאינו ראוי להצמיח.

אומר אם כן אברהם אבינו, אני לא הייתי ראוי לניסים בעבר, כי מתחילתי הייתי כעפר, ואף אינני ראוי לניסים בסופי, כי בסופי אני נחשב כאפר.

ומכיון שהחשיב את עצמו כעפר שאין בו מאומה בעברו, לכן זכו בניו לעפר סוטה, הבא לברר את עברה, האם חטאה או לא.

ומכיון שהחשיב את עצמו אף כאפר שהוא חסר חשיבות מצד העתיד, זכו בניו לאפר פרה אדומה הבא לטהר את הטמא ולבנות לו מהיום והלאה עתיד של טהרה. נמצא אם כן שהאפר משפיע על עתידו.

מי זוכה להשראת השכינה?

הגמרא (נדרים לח.) אומרת: אין השכינה שורה אלא על גיבור חכם עשיר ועניו. ומבאר המהרש"א, שהצורך בכל התכונות הנזכרות, הן לשלימות הענוה. אם האדם עני או חלש, ענוה בנסיבות אלו היא טבעית ומובנת מאליה. אבל גיבור עשיר וחכם, שהכל צריכים לו וצובאים על פתחו מבוקר עד ערב, ובכל זאת הוא עניו, סימן שמבין שאין למעלותיו כל ערך לעומת רוממות ה' יתברך. כאשר מתוך התבוננות זו הוא משפיל ומכניע את עצמו, זוכה להשראת השכינה.

בזה יתבארו דברי הגמרא (פסחים קיג.) ארבעה אין הדעת סובלתן, אלו הן, דל גאה ועשיר מכחש וזקן מנאף ופרנס מתגאה על הציבור בחנם.

דל, צריך להיות מטבעו שפל רוח. אם גם בעת דלותו מתגאה, אין הדעת סובלתו...

ענוותנותם של גדולי ישראל

הגאון הצדיק רבי שמואל יוסף רבינוב זצ"ל היה תלמיד מובהק של החפץ חיים ומגיד שיעור בקלויז של הגר"א בוילנא, והיה בקי בש"ס בבלי וירושלמי. בערוב ימיו השתוקק להתגורר בארץ ישראל.

שנה אחת נחלש מאד, ועלה להתגורר בארץ ישראל, וקבע דירתו בבני ברק והשתוקק לעסוק שם בתורה ובמצוות ללא טרדות. שנה אחת כבדו אותו בחתן תורה, ולאחר התפילה ליוו אותו לביתו בשירה וזמרה וריקודים לכבודו. לפתע הבחינו בו שהוא בוכה בדמעות ואומר "הלא איש פשוט אני ומה רוצים ממני"... והרגישו שיש לו יסורים מהכבוד שמכבדים אותו. קראו לאשתו שתניח את דעתו, והיא בפקחותה אמרה לו שזהו מנהגם בכל השנים ללוות תמיד את חתן תורה לביתו, לכבוד התורה, ולא עושים כן לכבודו כלל. כששמע דבריה נחה דעתו. לאחר מכן כשעברו ליד בית הכנסת אחר, מעדת החסידים, שמעו הללו את השירה והמחולות, ויצאו אף הם עם ספרי התורה בידם לכבודו, ושרו הניגון "אור זרוע לצדיק" לכבודו. והוא זצ"ל שאל בתמיהה, מי זה הצדיק? וכשאמרו לו שרוקדים לכבודו, התחיל לבכות ללא הרף ואמר "כבר טועים בי שאני צדיק", ובכה הרבה עד שחששו שיתעלף מרוב חולשה ועוגמת נפש, ומיהרו להביאו לביתו.

ספרה אז אשתו הרבנית ע"ה שכל אותו היום הוא נפל למשכב מרוב צער, וחשב שזה עונש עבירו משמים שיטעו בו.

כשביקר בברלין הגאון הקדוש רבי אלחנן ווסרמן הי"ד, ברכו עליו "שחלק מחכמתו ליראיו", בשם ומלכות, והוא התעלף מרוב צער.

במה יתגאה לב האדם...

על מדת הענוה, כותב הרמב"ן באגרתו: ובמה יתגאה לב האדם, אם בעושר, ה' מוריש ומעשיר (שמואל א, ב ז). ואם בכבוד, הלא לאלקים הוא שנאמר "והעושר והכבוד מלפניך" (דברי הימים א, כט יב) ואיך מתפאר בכבוד קונו? ואם מתפאר בחכמה, מסיר שפה לנאמנים וטעם זקנים יקח (איוב יב כ).

ואת דכא ושפל רוח אשכון

מסופר שכשהגיע בפעם ראשונה הצדיק רבי אברהם יהושע העשיל מאפטא, בעל האוהב ישראל זיע"א, לעיר אחת, קיבלוהו בסבר פנים יפות שני בעלי בתים עשירים. כל אחד מהם רצה שהצדיק יבוא לביתו, וכך נוצרה מריבה ביניהם מי יזכה לארח את הצדיק... האחד היה מוכר כבעל גאווה ו"אפו מורם", ואילו השני בעל ענווה, אך אינו מדקדק כל כך במצוות. כל העיר התעניינה במי מהם יבחר הרבי לקבוע את מעונו. להפתעת כולם בחר הרבי להתארח בביתו של העניו, אף שאינו מדקדק כל כך במצוות. הידיעה הפליאה את החסידים ובחירתו של הרבי עוררה "גלים" בקרב חסידיו.

הרבי הרגיעם ואמר: על אלו שהם בעלי עבירה נאמר (ויקרא טז טז): "השכן אתם בתוך טומאותם", למרות שהם טמאים שכינה ביניהם. ואם נאה לו להקב"ה להיות בתוכם, בוודאי שגם לי נאה ויאה להיות עמהם... אך על בעלי הגאווה אומר הקב"ה: "אין אני והוא יכולים לדור בכפיפה אחת" (סוטה ה.). האם נראה לכם תלמידיי, שבמקום שהקב"ה מונע עצמו מלדור, אלך אני לדור...!?

גם לימדם הצדיק שני דברים חשובים מאד בהנהגת ה': 1. הקב"ה מוכן לקבל כל אחד למעט בעלי גאווה... 2. "אף על פי שהם טמאים שכינה ביניהם..."

להלן דברי הכלי יקר (בראשית מא, א) על הענוה: בנוהג שבעולם שאדם שיש לו איזו מעלה ביתר שאת על חבירו אינו זוכר את חבירו הקטן מערכו ובל ישא את שמו על שפתיו מצד רום לבבו, וזו היא טענת הפילוסופים על השי"ת לאמר שלגודל רוממותו ית' אינו משגיח בשפלים וכו', ולבטל דיעה נפסדה זו נאמר (שמואל א ב ג) אל תרבו תדברו גבוהה גבוהה יצא עתק מפיכם כי א-ל דעות ה' ולו נתכנו עלילות, ר"ל אל תדברו שמצד שהקב"ה גבוה מעל כל גבוהים אין לו ידיעה בפרטי מעשינו, כי א-ל דעות ה' שיש לו ידיעה בכולם ולו נתכנו כל עלילות מעשה איש. וכדי לאמת דבר זה שהקב"ה שוכן את דכא ושפל רוח, צירף הקב"ה בשמו הגדול ית' ארבע אותיות של מספר מועט יותר מכל האותיות שבאלפ"א ביתא, כשתכתוב יו"ד ה"א וי"ו ה"א הסתכל בכל האותיות כשתכתבם במילואם לא תמצא שום אות שיעלה למספר מועט כמו אלו. וכן אמרו רז"ל (מגילה יא.). א"ר יוחנן כל מקום שאתה מוצא גדולתו של הקב"ה שם אתה מוצא ענותנותו כו' מן הכתובים שנאמר (תהלים סח ה) סולו לרוכב בערבות בי-ה שמו, ר"ל שבחוהו בי-ה שמו, כי עם היותו רוכב בערבות גבוה מכל, אע"פ כן י-ה שמו, שהם האותיות הקטנים במספר והתיבה רק בעלת שני אותיות דהיינו המועט בצירוף האותיות וכל זה מופת על ענותנותו ית'.

שבת שלום ומבורך!

לתגובות: blu.israel@gmail.com

שבט מישראל / הרב ישראל פרידמן, רב קהילת טשארטקוב, מח"ס 'שבט מישראל', מאנשעסטער

לפרשת נשא בחו"ל:

החידוש הגדול שילפינן מקרבנות הנשיאים

בספרי האחרונים דנו אם יש ענין לעשות חצי מצוה, כאשר האדם אינו יכול לעשות כל המצוה, או דאמרינן דחצי מצוה לא נחשב כמצוה כלל ולכן אין שום חיוב על האדם להשתדל לקיים חצי מצוה. ולדינא כתב החיד"א בספרו ברכי יוסף (או"ח סי' תפב, סע' ד) בשם שו"ת שבות יעקב (ח"ב, סי' יח), "אם אין לו רק פחות מכזית מצה בליל פסח אין לו חיוב כלל לאכלו ולא מצוה היא כלל". ועל כך כתב החיד"א, "ונראה לי דקצת מצוה איכא וזכר לדבר מדקיי"ל חצי שיעור אסור מן התורה וה"ה דאיכא קצת מצוה בחצי שיעור ולא יהא אלא לזכר המצוה צריך לאכלו".

כשיטת השבות יעקב נקט גם המשנה למלך, דלאו מצוה היא כלל לאכול פחות מכשיעור, וכן נקטו עוד הרבה אחרונים (ע"ע משנה למלך (פ"א מחמץ ומצה, הל' ז); שו"ת חיים שאל (ח"א, סי' ג); שו"ת אבני חפץ (סי' ז; סי' יג וסי' כח) ובנפש חיה (להגר"ר מרגליות, סי' נג)), שסוברים שמי שאינו יכול לקיים מצוה כתיקונה, אין שום ענין לעשות חצי המצוה. וכגון מי שאין לו חמש סלעים לתת לכהן לפדיון הבן, שאין שום מצוה ליתן לו ג' סלעים. ובאלף המגן (סי' תקצג, סק"כ) כתב, "לא מצינו כלל שום מצוה דיהיה חיוב בבציר משיעורא כמו למשל תפילין ושופר וד' מינים וכיוצא בזה זולת במצוה הבאה על ידי אכילה".

אולם האחרונים הקשו על זה (עיין כלי חמדה פקודי, אות ד), מהא דהבדיל משה רבינו ג' ערי מקלט בעבר הירדן, אע"פ שלא היו קולטות, משום דאמר מצוה שבא לידי אקיימנה. ואיתא בספרנו (פר' ואתחנן, עה"פ 'אז יבדיל') ש"הקפיד לקיים קצת מצות עשה". ורואים מדבריו, שאפילו אם אינו יכול לקיים המצוה בשלימות כדבעי, עכ"ז יש לקיים גם קצת ממנה. וכן כתב הרמב"ם בפירושו המשניות (אבות ד, ב), שעשה בזה "חצי המצוה", וז"ל הרמב"ם: "וכבר העידו חכמים ע"ה על חידוש נפלא בתורה יש בו זירוז על מעשה המצות והוא אמרו (דברים ד, מא) 'אז יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן' ויודע שאינן מועילות שלא יהיה בהן דין ערי מקלט עד שיבדלו השלש אחרות שבא"י ואם כיוצא בזה במשה רבינו ע"ה משיג האמתות שלם נכסף להוסיף חצי מצוה עשה על כל מעלתו ושלמותו אין צריך לומר שיעשו מי שנצטרעה נפשם והוחזק צערתם וקדמה", עכ"ל הרמב"ם.

והנה בשו"ת ארץ צבי (ח"א סי' א, ד"ה עוד נראה) גם העלה שאלה זו, אם יש מצוה או חוב לעשות חצי מצוה. וחילק בין מצוה חיובית, שכבר חל עליו חיוב גמור לאכול מצה ואם אין לו אז י"ל שמחוייב לאכול חצי שיעור, לבין מצוה קיומית, כגון לבישת ציציית, שאינה מצוה חיובית כלל, רק כשיש לו בגד כשיעור, אז חל עליו החיוב, אבל באין בו שיעור, אין לו חיוב כלל. וכעין זה כתב גם הגר"ר מרגליות בספרו נפש חיה (ד"ה ודברי

רש"י), שרק במצוה חיובית יש לעשותה גם בחצי מצוה, משא"כ אם עשה חצי מצוה קיומית לא עשה מידי.

ומעתה יש לדון, האם מצות הבדלת ערי מקלט היתה מצוה חיובית שחלה דוקא על משה רבינו, או מצוה קיומית? ונראה שזה תלוי בשתי לשונות בגמ' מכות (י). וכדדרש רב שמלאי, "מאי דכתיב 'או יבדיל משה שלש ערים בעבר הירדן מזרחה שמש?' אמר לו הקב"ה למשה הזרח שמש לרוצחים. איכא דאמרי א"ל הזרחת שמש לרוצחים". וביאר שם המהרש"א (בחי' אגדות), דנחלקו אם היה זה ציווי מהקב"ה למשה רבינו, או שעשה כן על דעת עצמו והקב"ה הסכים על ידו.

ומעכשיו לפי הלישנא השניה קשה, הלא לכו"ע אין שום ענין לעשות חצי מצוה קיומית ומה היה הענין להפריש ג' ערי מקלט שאינן קולטות? ונלענ"ד לתרץ, **דיש לחלק בין עשיית חצי מצוה דאינו נחשב כמצוה, לעשיית מצוה בשותפות, שהראשון עושה חצי המצוה ויודע שיבואו אחרים ויגמרו מה שהוא התחיל, דאז מקבל הראשון שכר כולה וכדאיתא בשדי חמד (מער' מ"ם, סוף כלל קצח), "מצוה שעושים אותה הרבה בני אדם בשותפות כל אחד נוטל שכר כאילו עשאה כולה לבדו ומטעם זה נוהגים כל בית ישראל לעשות חברת ש"ס ומחלקים אותה בין כמה בני אדם וכמו כן מה שנוהגים שעושים חברה לכתוב ס"ת בשותפות הדין נותן שכל אחד יקבל שכר כאילו כתב כל הספר תורה לעצמו".**

השדי חמד כותב שהמקור לחידוש מפליא זה שיכולים ללמוד רק דף אחד ויקבל שכר כאילו למד כל הש"ס, הוא משו"ת הד"ר (סי' כט, אות קיז), שחיבר הגאון ר' יחיאל מיכל היבנר זצ"ל אב"ד ניזנוב, שהביא סמך ממדרש רבה (נשא יג, י), שבעת הקמת המשכן, כל הנשיאים רצו להביא ראשונים להתחיל העבודה וגם רצו להיות האחרונים לגמור חנוכת הבית איתם, "אמר ר' יודן (כתיב בנחשון 'וקרבנו' עם וי"ו והלא הוא היה הראשון והל"ל 'קרבנו'), העלה עליהם הקב"ה כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וביום אחרון. כתיב (במדבר ז פד) זאת חנוכת המזבח וגו' והלא קערה אחת היתה ומזרק אחד היה וכף אחת היתה ביום המשח אותו, מה ת"ל קערות כסף שתים עשרה וגו', אלא העלה עליהם כאילו כולם הקריבו ביום ראשון וכאילו כולם הקריבו ביום אחרון".

הרי שמקרבנות הנשיאים אנו לומדים חידוש נפלא דכאשר האדם עושה רק חלק מן המצוה דמניח לאחרים להיות שותפים עמו ולגמור המצוה, נחשב כאילו הוא עשה כל המצוה בעצמו.

ועומק ביאור המדרש מובא בספר זכר לאברהם אליעזר (שנת תשי"ג עמ' 42) מהרה"ג ר' חיים וועג ז"ל וז"ל: שמעתי אומרים בשם אדמו"ר קדוש ישראל מרן רבי ישראל זצ"ל מטשארטקאו שאמר באריכות כי אהבת ישראל לומדים העם מנשיאיו, כי אם יש להנשיאים אהבה בינם לבין עצמם גם העם עושים כן, והנשיאים איך יבואו לזה, כשאינם מתגאים זה על זה. ולכן כשהתחילו הנשיאים להקריב את קרבנותיהם אנו רואים כי אם בו ביום הראשון הקריב נחשון בן עמינדב, בכל זאת נאמר מפורש "וקרבנו" בוא"ו מוסיף, לומר כי הוא לא ידע שהוא הראשון ודפח"ח".

וכן נקט הכתב סופר (פר' משפטים עה"פ ועבדתם את ה' אלקיכם), שמצוה שעושים אותה ביחד עם אחרים, כל אחד מקבל שכר כאילו עשה כל המצוה בעצמו וז"ל "אמרו חז"ל אין דומה יחיד עושה מצוה לרבים עושים מצוה, וטוב שיתאחדו רבים לעשות מצוה אחת. והנה שכר מצוה שעושים רבים וכל אחד יש לו חלק במצוה זו לכאורה כל אחד ראוי לו שכר כפי חלק שיש לו במצוה זו, אבל באמת הקב"ה נותן לכל אחד כמו שעשה כל המצוה לבדו. ויש לפרש בזה 'ויקחו לי תרומה מאת כל איש וכו' תקחו את תרומתי' (שמות כה, ב), היינו שיהיה בעיני כאילו כל אחד נתן כל התרומה. וזהו שנאמר (שם כג, כה) 'ועבדתם את ה' אלקיכם', לשון רבים, שלעולם טוב לעשות מצוה באגודה אחת, 'ובירך את לחמך' (שם) שיתן לך ברכה כל אחד בפני עצמו כאילו עשה כל המצוה", עכ"ל. וכפל הכתב סופר את דבריו בפר' פנחס (בסופו ד"ה את הכבש), "במצוה שרבים עושים יחד הגם שכל אחד אין לו בו רק חלק המצוה מכל מקום נחשב לפני ה' כמו שעשה כל המצוה" עיי"ש עוד.

ובזה יש לפרש דברי הגר"א בספר אמרי נועם (ברכות, כו.), וז"ל: "וחסרון על שנמנו חביריו לדבר מצוה והוא לא נמנה עמהם אע"פ שעשה המצוה, אך אין לו שכר כל כך כאילו עשה בחבורה ויתרון השכר חסר לו. וזהו שאמר לא יוכל להמנות, פירוש שלא יוכל להמנות עמהם בשכר שהם נוטלים מהמצוה כל אחד כנגד כולם כמ"ש (ברכות, מז:): שכר כולם ס"ד אלא שכר כנגד כולם", עכ"ל.

ובזה מובנים שפיר דברי חז"ל בתדב"א, "מכיון שאמרו ישראל נעשה ונשמע מיד אמר הקב"ה ויקחו לי תרומה", כלומר שחידוש זה שיהודי יקבל שכר בעד עשיית חבירו, שייך רק מאחר שכלל ישראל הם כגוף אחד וקומה שלימה. ולכן רק אחר דאמרו יחדיו נעשה ונשמע, כאיש אחד בלב אחד, ולא אמרו כל אחד "אעשה ואשמע", אז נעשתה המציאות שכל אחד יקבל השכר כאילו תרם את כל המשכן לבד בעצמו.

ולכן, משום שידע משה רבינו שאחר פטירתו יגמרו בני ישראל מה שהוא התחיל, לכן הפרשת הג' ערי מקלט אינה נחשבת כעשיית חצי מצוה, אלא כעשיית מצוה בשותפות, שמשה רבינו עשה חצי המצוה, אדעתא שאחרים יגמרו אותה ואז כולם מקבלים שכר המצוה כולה.

ויש להביא ראיה לזה מדברי המדרש רבה (בחוקותי, פר' כב) והובא במגן אברהם (או"ח, סוף סי' קנד) דאם אין לאדם מצוה קבועה לדורות מה הנאה יש לו? וז"ל המדרש: "כל מי שהומה ומהמה אחר המצוות ומצוה קבועה לדורות אין לו, מה הנאה יש לו? (ופי' העץ יוסף: ומה הנאה יש לו כיון שאין לו מצוה שיזכה בה לדורות שאחריו כגון בונה בית הכנסת או כותב ספר תורה). תדע לך שהוא כן, שהרי משה כמה מצות וצדקות עשה וכמה מעשים טובים היה בידו, ויש לו מצוה קבועה לדורות הדא הוא דכתיב (דברים ד, מא) 'אז יבדיל משה'", עכ"ל המדרש. ופי' שם העץ יוסף ויפה תואר: "ואע"פ שמשה זיכה לכל הדורות במצות היינו במה שלמדם, אבל במעשה מצוות שעשה לא זכה אלא בהבדל ערי מקלט שיצילו תמיד הרוצחים על ידיהם".

והנה לכאורה דברי המדרש סותרים למה שאמרו חז"ל בגמ' סוטה (יג:): בעצמות יוסף, שכיון שמשנה רבינו לא גמר המצוה לקבור את יוסף הצדיק, לכן לא נקראת המצוה על שמו וכדכתיב (יהושע כד) "ואת עצמות יוסף אשר העלו בני ישראל", דאע"פ שמשנה רבינו התחיל במצוה וכדכתיב (שמות יג, יט) "ויקח משה את עצמות יוסף עמו", אולם מאחר שלא גמר לא נקראת על שמו. וא"כ למה מצות הפרשת הערי מקלט כן מתייחסת למשה רבינו, אע"פ שלא גמר המצוה?

אולם לפי דברינו הנ"ל שפיר יש לחלק, דבעצמות יוסף, משה רבינו לבד עסק בהמצוה והיה במחשבתו לעשות המצוה מתחילתה ועד סופה, אולם אחר גזירת מי מריבה שנגזר עליו למות במדבר ולא היה יכול לגמור המצוה שהתחיל בה, לכן אין נקראת על שמו, משא"כ בהבדלת הערי מקלט, ידע מראשית שלא יגמור המצוה והתחילה בדרך שותפות ע"מ שאחרים יסיימו המצוה ולכן נחשבת כמצותו. (ות"ל שמצאתי סייעתא לסברא זו באגרות משה חו"מ ח"א ס' מט עמ' צה. ד.ה. ולע"ד עיי"ש).

וראה עוד בכלי יקר (דברים ד, מא) שפירש כעין זה, שהבדיל משה רבנו הג' ערי מקלט על דעת שיבוא אחרים ויגמרו מה שהוא התחיל עיי"ש, וזהו הקשר לפסוק הקודמת (שם ד, מ) "ושמרת את חוקיו ואת מצותיו וכו' ולבניך אחריך" שגם מצוה כזו שאינך יכול לגמרה ואתה מניחה "לבניך אחריך" לגמרה תיזהר בה לשמרה.

וביסוד זה שמצוה בשותפות כל אחד מקבל שכר כאילו עשה כולה, מבואר מה שכתב רש"י (שמות יח, יג), "כל דיין שדן דין אמת לאמיתו אפילו שעה אחת מעלה עליו הכתוב כאילו עסק בתורה כל היום וכאילו נעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית". והקשו מפרשי רש"י, שבחז"ל הזכירו רק שנעשה שותף להקב"ה במעשה בראשית ומנין יצא לרש"י חידוש עצום כזה, שאם דן רק שעה אחת כאילו עסק בתורה כל היום, והשאירו בצ"ע.

ולפי יסוד השדי חמד והכתב סופר הנ"ל, מתורץ שכך היא מידת השותפות, וכמו שבסיום הש"ס שמחלקים הש"ס בין הרבה אנשים, "כל אחד נוטל שכר כאילו עשה כולה לבדו", "באמת הקב"ה נותן לכל אחד כמו שעשה כל המצוה לבדו", כמו כן מאחר שהדן דין אמת נעשה שותף עם הקב"ה במעשה בראשית, ממילא נחשב כאילו עסק כל היום בתורה! (וראה בשפת אמת (יתרו תרל"ה ד"ה מבוקר), "כל דיין שדן דין אמת וכו' ונאמר עליו מבוקר עד ערב והוא באמת נחמה גדולה לדיונים העוסקים בצרכי ציבור שנאמר בגמרא ובמדרש שעל ידי זה באים לידי ביטול התורה רק שגדולה מצוה בשעתה").

ובדרך זו איתא בגנזי ישראל בפר' קדושים (תרפ"ז) וז"ל "דהנה תרי"ג מצוות כמעט א"א שאדם פרטי יקיימן בשלימות, אך יש דבר שעל ידו יוכל לקיימן כולו והוא על ידי זה כי כל ישראל יש להם התחברות שלימה ואם הם באהבה ואחדות אז נחשב לכל אחד ואחד גם מה שחבירו עושה כאילו הוא עושה. זו גם כוונת ר' עקיבא שאמר (ויקרא רבה כד, ז) 'ואהבת לרעך כמוך' (ויקרא יט, יח) זה כלל גדול בתורה שעל ידי זה יהיה כמו שקיימו כל אחד ואחד כל התורה כולה". (וראה עוד בשמירת הלשון חתימת הספר (פר' ז ד"ה וע"כ).

ובמשחת שמן (ח"ג ס' צו) הביא מהגאון ר' ליב גורביץ זצ"ל אם מותר לשני מוהלים לעשות ברית בשבת, שאחד ימול ואחד יפרע, דהשו"ע (יו"ד סוף ס' רס"ו) אוסר והרמ"א כתב דאינו מוצא טעם לדבריו, ובסופו של דבר כתב שכדאי להחמיר וכן פסק בכנסת הגדולה, וכן נטו להחמיר בשו"ת נודע ביהודה (תנינא או"ח ס' כב) ובליקוטי תשובות חת"ס (ס' צט), אולם במשנה ברורה (ס' של"א ס"ק ל"ו) כתב וז"ל: "ביו"ד סוף סימן רס"ו כתב בהג"ה שטוב להחמיר לכתחלה שלא ימולו שני מוהלין מילה אחת בשבת שזה ימול וזה יפרע אלא המל הוא עצמו יפרע אבל הרבה אחרונים כתבו שיש להקל בזה וכן המנהג בכל מדינת פולין תמיד הם שני מוהלים זה חותך וזה פורע בין בחול ובין בשבת".

ונראה ששיטת המחבר דאסר לעשות מילה בלי פריעה דכיון דמל ולא פרע כאילו לא מל, לכן הראשון שעשה רק המילה ולא פרע לא קיים שום מצוה ועשה רק פעולה של חילול בלי תיקון. אמנם יש לטעון דאין להוכיח מכאן דשיטת המחבר שחצי מצוה אינו נחשב כמצוה, דאפשר לומר דאפילו אם ת"ל דחצי מצוה נחשב כמצוה אולם אכתי יכול להיות שאינו חזק כל כך לדחות שבת, אולם לפי הרמ"א והמקילים נראה שפיר כי יש ראייה משם לשאלתינו שסוברים דחצי מצוה נחשב כמצוה שלימה.

שיח שפתותינו - שמירת הלשון בפרשת השבוע / הרב איתמר חבשוש, מ"ח"ס 'ומשחרי ימצאוני' במעלת עשרה הראשונים

**האם מרים ואהרן דיברו לשון הרע ממש ח"ו על משה רבנו
או רק אבק לשון הרע**

וַתְּדַבֵּר מְרִים וְאַהֲרֹן בְּמִשְׁחָה עַל אֲדֹת וְגו' (יב, א)

[א] במסכת אבות דרבי נתן (נוסחא א' פרק ט') איתא: רבי שמעון אומר על מספרי לשון הרע נגעים באים עליהם, שכן מצינו באהרן ומרים שספרו לשון הרע במשה ובאת עליהם הפורענות, שנאמר (שם) "ותדבר מרים ואהרן במשה". למה הקדים הכתוב מרים לאהרן, מלמד שהלכה צפורה ושחה לה למרים הלכה מרים ושחה לו לאהרן עמדו שניהם ודברו בצדיק ההוא. מתוך שעמדו שניהם ודברו בצדיק באת עליהם הפורענות שנאמר (שם, ט) "ויחר אף ה' בם וילך". מה ת"ל וילך, מלמד שנסתלק מאהרן ודבק במרים. מפני שלא היה אהרן עסקן בדברים אבל מרים שהיתה עסקנית בדברים מיד נענשה יותר. מרים אמרה עלי היה הדבור ולא פירשתי מבעלי. אהרן אמר ועלי היה הדבור ולא פירשתי מאשתי. ואף אבותינו הראשונים היה הדבור עליהם ולא פירשו מנשותיהם אבל הוא מפני שדעתו גסה עליו פירש לו מאשתו. ולא היו דנין אותו בפניו אלא שלא בפניו. ולא היו דנין אותו בודאי אלא בספק. ספק שדעתו גסה עליו ספק שאין דעתו גסה עליו. והרי דברים ק"ו, ומה מרים שלא דברה אלא באחיה ולא דברה אלא שלא בפניו של משה נענשה, אדם הדיוט המדבר דברים בפני חבירו ומביישו על אחת כמה וכמה שיהא עונשו מרובה, עכ"ל.

ומבואר מדבריו שדיברו לשון הרע ממש על משה רבינו, ואמרו עליו שמפני שהוא גאוותן לכן פירש מאשתו [אלא שלא אמרו זאת בודאי אלא רק בספק, וגם היה זה שלא בפניו]. וכן משמע קצת מהא דהוצרך הכתוב מיד אח"כ להעיד עליו (שם, ג) "והאיש משה עניו מאוד וגו'", וא"כ כל הנהגתו זאת אינה ח"ו מגאווה, אלא מפני שדרגת נבואתו גדולה מכם. וע"ע כעין זה בלשון המדרש תנחומא (פרשת צו סימן יג), וז"ל: ולמה אמר תחלה מרים ואח"כ אהרן אלא שהיא פתחה בדבר תחילה, ולפיכך הקדימה הכתוב, ומה אמרו "הרק אך במשה דבר ה'", כלומר במשה דבר ה' לבדו שפירש מאשתו, הלא גם בנו דבר כמו כן דבר עמנו ולא פירשנו מדרך ארץ, עכ"ל. אכן נראה שלא אמרו להדיא שהוא גאוותן, רק התפלאו על הנהגתו במה שונה הוא מהם - בבחינת 'קינאת סופרים תרבה חכמה' (עיין בבא בתרא כא, א). וכן משמע מהמשך דבריו שם שסיים: ומה מרים שלא נתכוונה לגנותו של משה נענשה, ק"ו למספר בגנותו של חבירו ובלשון הרע ילקה האדם בצרעת, עכ"ל.

[ב] אכן בספרי בפרשתינו (פיסקא צט), מפורש שהיה זה רק 'אבק לשון הרע', דאיתא שם בזה"ל: והרי דברים ק"ו, ומה מרים שלא נתכוונה לדבר באחיה לגנאי אלא לשבח ולא למעט מפריה ורביה אלא לרבות, ובינה לבין עצמה כך נענשה, המתכוון לדבר בחבירו

לגנאי ולא לשבח ולמעט מפריה ורביה ולא לרבות ובינו לבין אחרים ולא בינו לבין עצמו על אחת כמה וכמה, עכ"ל. וכמפורש בחז"ל שגדר 'אבק לשון הרע' הוא כשמספר בטובתו של חבירו ומתוך כך באים לידי גנותו (עי' תוספתא עבודה זרה פ"א הל' י"ד, ובמסכת בבא בתרא קסד, ב).

וכן נראה מהספרי פרשת כי תצא (פיסקא רעה), וז"ל: והלא דברים קל וחומר, ומה מרים שלא דברה אלא שלא בפניו של משה ולהניתו של משה ולשבחו של מקום ולבנינו של עולם כך נענשה, המדבר בגנותו של חבירו ברבים על אחת כמה וכמה שיענש, עכ"ל.

וע"ע בילקוט שמעוני (רמז תשיט, אות י"ב) "ותדבר מרים ואהרן" (יב, א), זהו שאמר הכתוב "ברוב דברים לא יחדל פשע וחושך שפתיו משכיל", מי שחושך שפתיו מלדבר בחברו משכיל, עכ"ל עיי"ש. והנה לכאורה ישנה סתירה בפסוק זה, שבתחילה הזהיר על רוב דברים ולא על מיעוט, ואילו בסוף הפסוק אמר "חושך שפתיו" משמע שאפילו קצת לא ידבר. אלא שהפסוק מרמז על דיבורה של מרים שאמרה קצת וגם לא מפורש בגנותו של משה, אבל כיון שאחרים יכלו להבין מזה רוב דברים, לכן לא יחדל פשע. ולכן נענשה ע"כ. ולכן המשכיל צריך לחשוך שפתיו, ולא לדבר על אחרים אפילו קצת.

עכ"פ מדהביא הילקוט"ש ע"כ פסוק זה משמע ג"כ שהיה זה רק 'אבק לשון הרע'.

וראה עוד להגאון רבי שמעון סופר זצ"ל (נכד החת"ס ובעל שו"ת 'התעוררות תשובה'), שכתב כאן בספרו 'שיר מעון', וז"ל: יש לדקדק, פשיטא דשמע השם יתברך ומה משמיענו בזה. נ"ל כך, מי שרוצה לדבר לשון הרע על אדם גדול ורוצה שיקובל ויאמינו עליו, לא יכול לדבר דברים רעים אשר קשה להאמין עליו, וגם לא יאמינו לו אדרבה יאמרו עליו שהוא מבעלי לשון הרע, לכן המה חכמים להרע מדברים עליו טובות דרך אוהבים ורעים, ובהם מלובשים דברים אשר השומעים בעצמם יבינו הרע ממנו. והנה אהרן ומרים לא דברו חלילה בפירוש רע על משה רבינו, רק אמרו שפירש מן האשה, כמה גדול צדקתו של משה שפירש מן האשה, והשומעים דנו כי לא נכון היא כי "עונתה לא יגרע" כתיב (שמות כא, י). וזהו "הרק אך במשה דבר ה' הלא גם בנו דבר", אעפ"כ לא פירשנו עצמנו ומשה בצדקתו הגדולה פירש. ואמר וישמע ה', ששמע שמיעה לשון הבנה לדברי קנטור, אבל בני ישראל לא הבינו כך, עכ"ל.

ג] והנה מצינו מחלוקת בהמשך דברי הספרי בפרשתנו, האם מרים דיברה הלשון הרע בפני משה, או שלא בפניו, וז"ל הספרי (פיסקא ק'): "ויאמרו הרק אך במשה", והלא אף עם האבות דבר הקדוש ברוך הוא ולא פירשו מפריה ורביה: הלא גם בנו דבר ולא פירשנו מפריה ורביה: וישמע ה', מלמד שלא היתה שם בריה אלא בינן לבין עצמן דברו בו שנאמר וישמע ה'. ר' נתן אומר אף בפניו של משה דברו בו, שנאמר "וישמע ה'", והאיש משה עניו מאד", אלא שכבש משה על הדבר, עכ"ל. ולכאורה נחלקו האם היה זה לשון הרע ממש או רק 'אבק לשון הרע'. [ע"כ הספקתי לכתוב בענין זה, ויש עוד להאריך. ואשמח לקבל ע"כ הערות והארות וראיות נוספות!].

*

זהירות מיוחדת בשמירת הלשון בחודש סיון - ותפילה חשובה בענין זה לימים אלו

מאת מרנא הגר"ח פלאגי זצ"ל

כתב מרנא הגר"ח פלאגי (מועד לכל חי, סימן ח' אות ד'), וז"ל: בחודש הזה המזל הוא אוריאל, ולכל מזל לית פה ולשון, ולמזל סיון יש לו, שנתנה בו תורה, לקיים "והגית בו יומם ולילה" (עי' יהושע א, ח). ואוי המרבה לו דברים בטלים, ומה גם בחודש הזה, ואינו מקיים "ודברת במ" (דברים ו, ז), ואין צריך לומר המדבר נבלות הפה וליצנות ולשון הרע ושקר וחנופה ודיבור חול בשבת ודיבור בבית הכנסת ובשעת התפילה ושיחה עם נשים כדי להסתכל ביופיין, וכיוצא מאלה מכל דיבור שאסור לדבר - דכולם איסור עולם בכל עת ובכל זמן, ויגדל עונשו במאוד מאוד בחודש הזה דעושה פגם גדול במזל העליון, ולתופסי התורה איסור מוסיף - כי איך יזכו לתורה בפה דובר הרע וכדומה, עכ"ל.

והוסיף ע"כ תפילה מיוחדת וז"ל:

רבונו של עולם, זכנו לשמור פינו ולשוננו מכל דיבור רע ואסור, ואת פינו נמלא רק בתורה ותפילות ובהודאות לך יתברך, ובדיבורי מצוה וקדושה. וחזקנו ואמצנו לקיים מוצא שפתיים בפרט בחודש זה חודש סיון, חודש שניתנה בו תורה שיש במזלו סוד פה ולשון, ונקיים בפיו את הפסוק "והגית בו יומם ולילה", ונקיים את מצות עשה של "ודברת במ" כראוי בכמות ובאיכות לשם שמים. והצילנו מכל פגם בדיבור, הן מנבלות פה וליצנות ולשון הרע, שקר וחנופה, והן מדיבור חול בשבת או בבית הכנסת או בשעת התפילה, ומשיחה עם נשים, והן מדיבור באמצע לימוד או שיעור תורה, חס ושלום. אלא נשיח בחוקיך, ופינו יספר במשפטיך, ובעדותיך נדברה, ונשיש ונשבח תמיד בתהילותיך, וכל מוצא שפתינו יהיו על אדני התורה והיראה ולנחת רוח לפניך. ולא נבוש בעולם הזה ולא נכלם לעולם הבא, אמן וכן יהי רצון.

לתגובות: Ci9335108@gmail.com

שימו לב אל הנשמה / הרב נפתלי שמואל רייך, משפיע דישיבת 'תורת דוד', מונסי ניו יורק

לפרשת נשא בחו"ל:

נשא את ראש בני גרשון

פרשת נשא נקראת כמעט בכל השנים בשבת שלאחר חג השבועות. צדיקים אמרו על שבת זו כי יש בה עדיין מהארת החג. ובלשון קודשם: "שבת נאך שבועות, איז נאך א שבועות!" ונראה, כי יש אף מסר חשוב בפרשה זו שיש לה שייכות מיוחדת לחג השבועות.

*

הפרשה מתחילה: **נְשָא אֶת רֹאשׁ בְּנֵי גֵרְשׁוֹן גַּם הֵם לְבֵית אֲבֹתָם לְמִשְׁפַּחָתָם**. במפרשים עמדו על הלשון "גם הם" שנאמר בבני גרשון, שאם הכוונה להשוותם לבני קהת, היה צריך לומר "נשא גם" את ראש בני גרשון או "גם את ראש בני גרשון נשא", אך מהו הלשון "נשא את ראש בני גרשון גם הם"? וכן צריך ביאור אומרו "לבית אבותם למשפחותם", מה רצה לומר בזה?

והנה בספרים הקדושים האריכו בענין בני גרשון, שהוא מלשון **פִּי גֵרְשׁוֹנֵי הַיּוֹם מִהֶסְתַּפַּח בְּנַחֲלַת ה'** (שמואל א כו, יט), והוא רמז לאנשים שמרגישים מגורשים מבית המלך. עליהם אומר הכתוב "נשא את ראש בני גרשון", לחזקם ולעודדם.

ונראה להתעמק בזה, מהיכן הגיע לגרשון הרגשה זו כי גירשוהו מהסתפח בנחלת ה'? למה נדמה לו כי הוא לא רצוי מלפניו יתברך? האם יש ממש בחששותיו או שזה סתם דמיון? ואם אכן יש ממש בהרגשתו והוא באמת לא רצוי מלפני ה', איך באמת ישא את ראשו? הרי הקב"ה דוחה אותו ואינו חפץ בו. באיזו זכות הוא מרים את ראשו?

אכן, ניקל מאוד לתאר למה גרשון מרגיש גרוש ומרוחק מנחלת ה'. כידוע, ללוי היו שלשה בנים: גרשון, קהת ומררי. גרשון הוא הגדול, אחריו מגיע קהת, והקטן הוא מררי. והנה כאשר מגיע עת חלוקת התפקידים במשכן, דוקא בני קהת, בני האח הבינוני, עוקפים את גרשון הבכור, ומקבלים את התפקיד הבכיר לעבוד עבודה באהל מועד בקודש הקדשים. הם אלו שזוכים לשאת את כלי המשכן, הארון, המנורה, השולחן, המזבח וכו'. בני גרשון, האח הגדול, מקבלים רק את תפקיד המשנה □ לעבוד ולמשא. הם נושאים את היריעות, מכסהו, מכסי התחש, קלעי החצר וכו'. את כל הכיסויים הם נושאים, אבל את הכלים הקדושים, את אלו אין להם את הזכות לשאת, זכות זו שמורה לבני האח הצעיר יותר...

האם אין זה אך טבעי שירגישו פגועים?

ומי בכלל קבע את חלוקת התפקידים? זה לא היה משה רבינו. הכל נעשה על ידי פקודה מלמעלה. בני גרשון ידעו את זה. ידעו כי הקב"ה הוא זה שקבע את חלוקת התפקידים. האם אין כאן ראייה ברורה לכך שהקב"ה דוחה אותם ואינו חפץ בהם? היש לך "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'" גדול מזה?

מהי התשובה אליהם?

התשובה היא, כי באמת, מה שאדם אחד מקבל תפקיד חשוב יותר מהשני, ואולי אף תפקיד קדוש יותר, אינה סיבה כלל וכלל שהשני ירגיש נזוף ודחוי. כל אחד ותפקידו. אך בכדי שאכן אדם לא יפגע במצב כזה, הוא צריך חוסן פנימי. עליו להיות איש שהוא שלם עם עצמו...

שורש הדבר למה שאדם חש כאוב ופגוע מיחס לא שוויוני כלפיו, זה הכל משום שאינו שלם עם עצמו. את כל זהותו הוא בונה לפי ההתייחסות של העולם כלפיו. אדם שהוא שלם עם עצמו, ויודע להכיר ולהעריך את מי שהוא ומה שהוא, מה אכפת לו ממעמדו ומהצורה בה מתייחסים אליו? הוא עושה את מה שהוא עושה, כי זה באמת מה שמתאים לעשות. זה ייעודו ותפקידו, וזה מה שהוא!

"נשא את ראש בני גרשון", בני גרשון יכולים להרגיש פגועים ודחויים, אבל תפקידם הוא להרים את ראשם מתוך ידיעה מי הם ומה הם: "גם הם □ למשפחותם לבית אבותם". גרשון מבין כי הוא חוליה בתוך שרשרת קדושה. זהותו אינה נקבעת לפי התפקיד שהוא מקבל, אלא לפי מה שהוא, הוא שייך לשלשלת קדושה למשפחותם לבית אבותם, וזהי שורש מהותו.

כיון שהוא מגיע לשלימות עם עצמו. השלמה במי שהוא ומה שהוא. הוא זוכה להרמת ראש! עכשיו הוא לא ירגיש דחיה בזה שנעקף על ידי אחיו הצעיר. כל אחד מה שהוא, ולפי זה תפקידו בקודש. אדרבא, אם יתנו לו עתה למלא את תפקידו של בני קהת, לא יחפוץ בכך, כי כיון שהוא שלם עם עצמו, הרי בעשותו תפקידו של אחר, חשוב ומכובד ככל שיהיה, ירגיש לא טוב עם זה, כאילו עושה שקר בעצמו ואינו נאמן לזהותו האמתית.

*

הפרשה מתחילה עם הפסוק "וידבר ה' אל משה לאמור". משמעות המילה לאמור, מובא בחז"ל בכמה מקומות, הינה כי הדיבור שייך לדורות. אכן מסר זה של "נשא את ראש בני גרשון" הוא מסר נצחי ששייך לדורות □ ובמיוחד דורנו...

מוכיחי הדור יידעו להצביע על כל מיני חסרונות וליקויים ממנו דורנו, דור עקבתא דמשיחא, טובל. אבל דומני כי המכה הקשה ביותר שלנו הוא החיסרון של אישיות אצל אנשים...

היו זמנים שאנשים הגיעו לגדלות מתוך יגיעה שנבע מאידיאל ואש פנימית. לא משנה באיזה תחום. אם זה היה דרגות בחכמה, עשירות, כח וגבורה. היתה לאנשים איזושהי שאיפה פנימית שנבעה מהזדהות עמוקה במטרה בה דבקו, והיא בערה בהם. כאש תוקד בעצמותם היו מוכנים ללכת באש ובמים לממש את שאיפותיהם. היום, אנשים עושים את מה שפופולרי לעשות. השאיפות שלהם ופעולותיהם לא משקפות את מי שהם, כי אין להם בכלל אישיות. הם אף פעם לא התייגעו לעצב את אישיותם או הקריבו למען אמונתם, זה הכל הצגה...

והעצוב מכל, כי האנשים האלו בטוחים שהם באמת מה שחושבים עליהם. הם לא קולטים כמה זהותם אינה פנימית ואמתית. אם יום אחד הם יורדו מהבמה הציבורית, וההמון ימאס בהם, הם יפלו לדיכאון עמוק, אולי אף יגיעו עד כדי התאבדות, כי באמת אין להם אישיות, וכאשר הזהות הבודיה שלהם קורסת, שוב אין להם במה להרגיש טוב עם עצמם.

*

יש סיפור על אחד מחכמי חלם שישב והתבונן בשאלות עתיק היומין של "מי אני ומה אני?" ו"מי אומר שאני באמת מי שאני חושב שאני?". לבסוף הוא הגיע למסקנה כי ביום-יום הוא יודע מי הוא, כי הוא הרי לבוש עם בגדיו, ואנשים מכירים אותו, כך הוא יודע שהוא באמת הוא. אבל, תהה לעצמו, מה יהיה בזמן שהוא נמצא בבית המרחץ? שם, כיון שהוא מתפשט מבגדיו, ואינו ניכר שהוא באמת הוא, אולי, בתוך כל ההמולה, הוא יתבלבל עם מישהו אחר, ואז הוא לא יהיה הוא...

בעיה זו הציקה לו זמן רב, עד שמצא פתרון מבריק. הוא יקשור לבוהן רגלו חוט אדום, וכך, בכל רגע הוא יוכל להסתכל למטה ולבדוק שאכן הוא הוא, ולא חלילה התחלף עם מישהו אחר!

למרבה הצער, כאשר שהה במקוה באותו ערב שבת, החוט האדום שהיה קשור לרגלו השתחרר בתוך המים, והשתחל לתוך בוהן רגלו של אדם אחר שהיה באותה עת במקוה. כאשר מיודענו, "גדול חכמי חלם", גילה כי החוט האדום איננו, הוא לא ידע את נפשו מרוב לחץ, ומהר התחיל לחפש אחר עצמו בין כל האנשים. סוף סוף מצא את האיש עם החוט האדום הקשור לרגלו ומיד פנה אליו בתחנונים: "אדוני היקר! יודע אני מי אתה, אבל אנא, תאמר לי בבקשה, מי אני???"

*

כמה סיפור זה ממחיש את פני הדור... הזהות שלנו כולה בנויה על חיצוניות. מקרי החיים שלנו, המעשים שלנו, דעת הקהל עלינו, תנאי החיים שהקב"ה הועיד לנו וכו' וכו'. כל אלו קובעים לנו בתודעתנו מי אנחנו, וזו טעות איומה, לעומתה יש לנו את דבר ה' הנצחי שקורא לנו: "נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבותם למשפחותם!". אל תדמה בנפשך כי אתה מה שחושבים עליך, או מה נסיבות החיים אומרים לך שאתה, אתה מבני אברהם יצחק ויעקב! יש לך נשמה קדושה החצובה מתחת כסא הכבוד, שירדה כאן לעולם עם תכלית ותפקיד. כל השאר הוא חיצוניות. לבושים, שרק חכמי חלם קובעים על פיהם את מהותו של האדם!

אם נפנים את זה, נוכל להתרומם בכל מצב. גם כאשר כל הסימנים מראים לנו כי אנחנו במצב של "כי גרשוני מהסתפח בנחלת ה'", "וְאֲנִי אֲמַרְתִּי נִגְרַשְׁתִּי מִנֶּגֶד עֵינֶיךָ" (יונה ב, ה), מכח הידיעה של מי אנחנו באמת, נוכל לקיים את המשך הפסוק "אֶךְ אוֹסִיף לְהִבִּיט אֶל הַיָּבֵל קִדְשֶׁךָ". אנו יודעים כי למרות כל המסביב, אין מציאות כזאת שנתנתק מהקב"ה.

תמיד אנו קשורים אליו בעבותות של אהבה מצד עצם מהותנו. מצד זה שאנו בניו. זו המהות שלנו, ושום דבר אינו יוכל לשנות את זה.

*

דוגמא אחת לאיש ששמר על עצמו בזמנים הכי קשים מכח זה שלא איבד את זהותו, אנו מוצאים בשלמה המלך.

שלמה המלך, עת ישב על כסא מלכותו, לא היה רק מלך על ירושלים אלא שלט על כל העולם כולו. בחז"ל מובא, כי החיות שעוצבו על כסאו התרוממו להניח את כתר המלכות על ראשו, מה שמרמז על שילטונו אפילו על החי. ואפילו על העליונים מלך (סנהדרין כ, ב). אבל הוא לא נשאר על כסאו לעד. הגמרא בגיטין (סח, א) מספרת בארוכה איך צד שלמה המלך את אשמדאי, מלך השדים, והביא אותו תחת ידו, ועד שבעקבות מעשה שהיה, השתלט עליו אשמדאי והעיף אותו למרחק של ארבעת מאות פרסי. שלמה המלך נהפך למחזור על הפתחים, ובכל מקום שהגיע אמר: "אני שלמה הייתי מלך ירושלים", וכולם חשבו אותו לחסר דעה.

והנה אם נתבונן על מצבו של שלמה המלך בימים ההם, קשה לתפוס איך לא איבד את שפיותו מרוב צער ועגמת נפש. צריך להבין, כי כאשר שלמה המלך נהפך למחזור על הפתחים, ואשמדאי שימש בפועל כמלך, לא היה זה סתם נפילה מאיגרא רמה לבירה עמיקתא, סיפור של מלך אדיר שמלך על כל העולם שביום אחד נהפך לקבצן ומטרה לצחוקם של העוברים ושבים שחושבים אותו לאיש מסכן שחי באשליות, זה הרבה יותר עמוק מזה, כי אם אשמדאי, מלך השדים, מכהן כמלך על כל העולם, הרי שההשלכות מזה נוגעות לכל מוסדי ארץ, כל היקום בסכנה. מדובר באסון עולמי בקנה מידה שלא היה מימות עולם! ומי אשם בזה? הוא! הוא זה שבעצם איפשר לאשמדאי להשתלט עליו וממילא להשתלט על כס המלכות. איך לא איבד בעקבות כך את עשתונותיו? ולא זו בלבד, אלא האמין חזר שוב ושוב על טענתו כי הוא המלך, מתוך אמונה כי בסוף יחזור לשלטון. וכמבואר בגמרא, שבסוף אכן הצליח להוכיח לסנהדרין כי הוא המלך וחזר למלוך, אך איך החזיק מעמד עד אז ולא התמוטט פיזית ונפשית כאחד?

והתשובה לכך, כי שלמה המלך אף פעם לא באמת איבד את מלכותו! אף כשהיה מושלך ארבע מאות פרסי מחוץ לבית המלכות, עדיין היה מלך. על מה מלך? אומרת הגמרא בסנהדרין (כ, ב): "רב ושמואל, חד אמר מקלו וחד אמר גונדו".

שלמה המלך אינו מלך כי אנשים מכירים בו שהוא מלך, הוא מלך כי זוהי מהותו. זו האמת שלו. ואם זו היא מציאותו, הרי שתמיד הוא מלך. אם אין לו ברשותו אלא מקל או גונדו (מלבוש), הרי שאין מלכותו פרוסה אלא עליהם. אבל הוא מלך! את זה אף אחד לא יכול לקחת ממנו!

מכח זה החזיק שלמה המלך מעמד. כי גם אם הוא טעה, ובגלל זה איבד את הכל, הוא גרוש מארמונו, נהפך למוזר לאחיו, מה גם שבתור יהודי שיודע כי הכל מאת ה', הבין את המשמעות העמוקה מכל מה שהתרחש לו, כי באמת זה הקב"ה שגירש אותו מבית

המלכות, אף על פי כן, שלמה המלך מחזיק חזק בזהות שלו. הוא יודע שהוא מלך ושום דבר לא יכול לשנות את המציאות הזאת. מכח זה החזיק מעמד, ומכח זה אף זכה לבסוף לחזור להיות מלך על ישראל.

*

שלמה המלך הוא דוגמא אחת, אבל לאורך ההיסטוריה היהודית אנו נפגשים רבות עם אישיים מופלאים, דמויות הוד, שלמרות כל מה שעבר עליהם, משברים קשים בגוף ובנפש, לא איבדו את שלוותם ולא יצאו מכליהם, והכל משום שהאנשים האלו לא תלו את זהותם במה שמחזיקים מהם או בתנאי החיים שלהם. הם היו מי שהם מצד עצם מהותם, והם ידעו את זה.

אדם הראשון, האיש הראשון עלי אדמות, הוא אולי הדוגמה החזקה ביותר. גירושו של אדם הראשון מגן עדן, הוא התגלמות הקיצונית ביותר ממצב של "כי גרשוני היום מהסתפח בנחלת ה'". באותה עת, אין לך "בני גרשון" גדול ממנו. יציר כפיו של הקב"ה, אשר שני עקביו האירו כשני גלגלי חמה. הוא חי בגן עדן, שם נהנה מזיו השכינה ודרכו התחברה כל הבריאה לעליונים. ברגע אחד התהפך עליו הגלגל באופן הקיצוני ביותר ומלהיות מקור הברכה של עולם נהפך למקור הקללה. הוא גורש מגן עדן, ובגיננו נגזרה גזירת מיתה ויגיעה על כל העולם, וכל הצרות והייסורים של עולם הזה החלו. והכל בגלל מצוה אחת שנתן לו הקב"ה, והוא נכשל בה...

למרות זאת, אדם וחווה קבורים במערת המכפילה! פתחו של גן-עדן! יחד עם האבות והאימהות!

הלוא דבר הוא?! איך זכו לכך? הם, שהביאו כל כך הרבה צרות לעולם, וכי מגיע להם להיקבר יחד עם האבות והאימהות במקום כה מיוחד?

אך התשובה לזה, כי למרות נפילתם האדירה, הם לא איבדו את מעלתם! ולמה? כיון שהם לא איבדו את זהותם!

מיד אחר מעשה חטא עץ הדעת, אומרת לנו התורה הקדושה: וַיִּקְרָא הָאָדָם שֵׁם אִשְׁתּוֹ חַוָּה כִּי הִיא הָיְתָה אִם כָּל חַי הַיּוֹם (ג, כ). מה מונח בזה? האם רק עכשיו מצא אדם הראשון לנכון לתת שם לאשתו? אבל אפשר להבין את זה, כי במילים האלו אדם הראשון בא לחזק את חוה, על דרך "נשא את ראש בני גרשון גם הם לבית אבותם". עתה, אחר שעבר עליהם נפילה כזאת, והרי, באיזשהו מקום, חוה היתה הגורם לכל הנפילה הזאת, אדם הראשון לא נותן לה ליפול ברוחה ומזכיר לה מי היא באמת □ את "אם כל חי!". גם אם נכשלנו, זה לא שינה את מי שאנחנו. את חוה. אני אדם.

כך, במקום שהחטא יגרור אותו למחוזות שליליים של כעס וריב, עם חוה ועם עצמו, אדם הראשון תופס את עצמו, וזוכר לעצמו ולאשתו, מי הם. הוא הרי 'אדם'. יש לו תפקיד להידמות לעליון, לחבר שמים וארץ. דבר זה לא השתנה בגלל החטא. המציאות שלו לא השתנתה רק בגלל שהוא גורש מגן עדן. הוא חייב כעת להמשיך בתפקידו. אם עד עתה

הוא זכה למלאותו מתוך עונג בגן עדן, עתה התנאים השתנו והוא ימלא את תפקידו לפי התנאים העכשוויים.

מכח זה אדם הראשון לא איבד את עצמו ונכנס לעולמה של תשובה. כידוע התיאורים מחז"ל על תשובתו הכבירה, ואיך נשאר כל הזמן בשערי גן עדן. הוא ידע מאין בא, הוא ידע מי הוא, ומכח זה זכה לחזור בתשובה שלימה, עד כי הוא וחזה זכו להיקבר בפתחו של גן עדן. שם חלקם ספון, כי שם הוא מקומם באמת, הוא המקום שמעולם לא יצאו משם.

*

כולנו מזרע אדם הראשון, ועל ידי מעשי תקפו וגבורתו, הוא הוריש לנו את הכח שגם אנו נוכל לקיים "נשא את ראש בני גרשון", בדיוק כמוהו. לדעת ולזכור כי לא מקרי החיים ותנאיו קובעים את זהותנו, אלא אנחנו מי שאנחנו מכח המציאות שלנו. והמציאות שלנו היא שאנחנו בנים למקום!

זו לא עבודה קלה. תמיד זה דרש גבורה עצומה לחיות את האמת, אבל בדור שהחיצוניות כל כך שולטת בו והכל נמדד לפי דעת הקהל, לאנשים אין אישיות וסתם נסחפים אחר הזרם המטורף, קשה עד מאוד להיבדל ולמצוא את נקודת האמת שלנו.

יש פתגם עתיק ביידיש: "אזוי ווי עס יידל'ט זיך, אזוי קריסטל'ט זיך". כלומר: כפי איך שהיהודי מתנהג, ככה הגוים מתנהגים. היהודים הם אור לגוים, הם המנוע של כל העולם, ממילא ההתנהגות שלהם משפיע על כל העולם. אבל למרבה הצער, יש גם מצב הפוך: "אזוי ווי עס קריסטל'ט זיך, אזוי יידל'ט זיך". מה לעשות, רוחות הזרות שמנשבות בעולם הגדול משפיעות עלינו...

מסופר על ר' משה רייכמן ז"ל, הנגיד של הדור, שבימי תוקפו, לא היה רק אחד מהאנשים העשירים בעולם אלא גם מבעלי הצדקה הגדולים שידע היהדות החרדית מימות עולם. שבת אחת, הלך לבקר קרוב משפחה שהיה מאושפז בבית החולים יורק שבטורונטו. קרוב המשפחה היה מאושפז באחת מהקומות הגבוהות בבית החולים, והואיל וזה היה בשבת, ר' משה נאלץ לעלות במדרגות. אחרי כמה קומות, הרגיש צורך לפוש קמיע ונכנס למחלקה, שם התיישב על כיסא לכמה דקות. לאחר כמה דקות של מנוחה, הוא קם ללכת, אבל גילה כי דלת היציאה נעולה. מיד פנה לאחות שתפתח לו את הדלת, אבל לתדהמתו היא פונה אליו כמו לילד קטן ואומרת לו: "לא, לא, לא", אסור לצאת, אתה יודע את זה, תחזור לחדר שלך". הסתבר שנכנס למחלקה הפסיכיאטרית. אין יציאה בלי אישור. ר' משה לא האמין למה שקורה לו, "סליחה" הוא אמר לאחות, "יש כאן טעות, אני לא מאושפז כאן, תפתחי לי את הדלת!" האחות היתה רגילה לטענות כאלו מצד המאושפזים, והודיעה לאורח הנכבד באופן באופן שאינו משתמע לתרי אנפין: "אדוני, אתה יודע, לא יוצאים מכאן לבד. בזמן השחרור, יבואו לקחת אותך, ואז תוכל לחזור הביתה!". ר' משה לא האמין למשמע אוזניו, מה הוא עושה פה? הוא התחיל להתחנן בפני האחות: "סליחה, אבל את יודעת מי אני? אני פאול רייכמן! תני לי לצאת!". "כן, כן, בודאי", עונה האחות בציניות, "והאיש הזה העומד לידך בטוח שהוא הנסיך צ'ארלס... עכשיו תחזור לחדר שלך!"

ר' משה חיפש אחר ראש המחלקה, אמר לו מי הוא, והסביר איך קרה הטעות שנכנס למחלקה. ראש המחלקה לא ידע אם לקבל את גירסתו וביקש שיציג תעודה מזהה. כמובן שמאחר וזה היה שבת, לא היה אצלו תעודה כזאת. רק לאחר של כמחצית השעה של מו"מ מול כל המי ומי במחלקה, הביאו את אחד ממנהלי בית החולים שיבא להכריע. מיד כאשר המנהל הגיע, הכיר את ר' משה - שבעצמו תרם תרומות נכבדות לאותו בית החולים - והתנצל בפניו על התקרית, שחרר אותו ואף ליווה אותו למחלקה אותה חיפש להגיע. סיפור אמתי זה, הוא בעצם סיפור החיים שלנו.

ממקום קדוש אנו מושלכים לתוך העולם הזה □ בית משוגעים גדול. ולמרות שאנחנו יודעים כי זו בית משוגעים, אנחנו נסחפים אחר השיגיונות של שאר המאושפזים! אכן, התפקיד שלנו הוא לשמור על השפיות אף בתוך בית המשוגעים! לא לשכוח מי אנחנו! לא לתת למציאות הזאת מה שאנו נמצאים במחלקה הפסיכיאטרית לשכנע אותנו כי אנחנו שייכים לשם, ושגם אנחנו כמו שאר השוהים במקום.

*

אכן, כל השבוע קשה מאוד ללכת נגד הזרם, קשה למצוא רגעים של פניות הנפש לחקור אחר מהותנו ולהתבונן מה אנחנו באמת, אבל לפחות בשבת קודש, זה הזמן להתבונן, להקדיש דעת ומחשבה למצוא את עצמנו, והזמן מסוגל לכך.

בשבת קודש, כאשר כל הבריאה חוזרת לקדמותה, זה הזמן שאפשר לזכות לקצת יישוב הדעת, להכיר איך כל מסלולי החיים שאנו עוברים במשך ימי המעשה, כולם מובילים למקום אחד. כמו החלות, הלחם המיוחד של שבת קדוש, החלה מתחילה מנקודה אחת, משם מתפצלת לכמה רצועות קלועות אחת בתוך השניה, ולבסוף שוב מתחברות לנקודה אחת. כך בדיוק הם החיים שלנו. באנו ממקום קדוש, הולכים למקום קדוש, רק באמצע יש איזה עלמא דפרודא שצריך לעבור... והעיקר שלא נאבד את עצמנו בתוך כל הבלגן של מסלולים הרבים. שנזכור מי אנחנו, מהיכן באנו, ולא להיות כמו אותו חכם מחכמי חלם שאיבד את זהותו במקוה. ואנחנו לא צריכים חוט אדום כדי לדעת מי אנחנו, אנחנו יודעים מי אנחנו, כי הזהות שלנו היא אמיתית, היא לא מעוצבת על ידי שום גורם חיצוני, היא מציאות שקיימת מצד האמת הפנימית שלנו.

*

זה המסר שאנו צריכים לקחת מהפרשה. תנאי החיים ומקריו לא יקבעו לנו את זהותנו. גם אם נוף החיים מצביע לנו כי אנו מגורשים מנחלת ה', דחויים ולא רצויים מלפניו ח"ו, ואולי באמת עשינו מעשים שלכאורה איבדנו על ידם את עולמנו ר"ל, אף על פי כן, נישא את ראשנו ונתרומם מעל לכל החשבונות האלו, ושם נגלה כי "גם הם לבית אבותם". המציאות שלנו, כבני אברהם, יצחק ויעקב, היא מציאות גבוהה מעל גבוה, שנמשכת למעלה עד לכיסא הכבוד, ואת המציאות הזאת שום דבר בעולם לא יכול לשנות.

מתי נחלנו שורש זה? במעמד הר סיני. באותו זמן, כאשר הקב"ה בחר בנו להיות לו לעם סגולה והועיד לנו את התפקיד הגדול להיות ממלכת כהנים וגוי קדוש, זכינו שרוממנו מכל לשון והנחיל לנו את הדרגה הגבוהה להיות בנו בכורו. וכן בכל שנה ושנה, בחג השבועות, שוב מתחדש כל האורות שהיו במתן תורה, וכמפורש בתורה כי במתן תורה היה "קול גדול ולא יסף". וכאשר אנו זוכים שבת פרשת נשא לאחר חג השבועות, זה הזמן להרחיב את האופק הרוחני שלנו, להתרומם ולאחוז חזק בזהות האמתית שלנו, ומכחה להתקדם הלאה בחיים.

*

לתגובות: a0527151544@gmail.com

ניתן להאזין לשיעורים (באנגלית) בקו "חזק" של "חפץ חיים הריטג' פאונדיישן" שלוחה

1 - 5

בארץ הקודש: 03-929-0707 | בארה"ב: 845-356-6665 או 718-258-2008 | באנגליה: 44-

203-375-1580

תבונות שורש - הארות בפרשה על פי שורשי התיבות / הרב אשר זאב שרייבט, מח"ס תבונות כפיו, תבונות מועד

שאיפות או מנוחות? | ביאור שורשי: נסע, חנה, דגל

עַל פִּי ה' יִסְעוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל פִּי ה' יִחַנוּ וְעַל פִּי ה' יִסְעוּ (שם, כג).
וַיִּסַּע דָּגֶל מַחֲנֵה בְּנֵי יְהוּדָה... (י, יד).

הפרשה עוסקת הרבה בעניני נסיעה וחניה של המחנות, ויש לעיין בשורשי התיבות הללו, למה מחנה מתואר על שם החניה ולא על שם המסע, וכן יש לעיין מהו הענין של 'דגל', שלכאורה דגל הוא משהו הנספח לאנשי המחנה, ואילו בפסוק לא כתוב שהמחנה נסע, אלא שה'דגל' נסע.

נסע

יש לברר מהו החילוק בין 'הליכה' ל'נסיעה', שהרי מצינו בפסוק 'הלוך ונסוע' (בראשית יב, ט), 'נסעה ונלכה' (שם לג, יב), ובעברית היום מחלקים בין 'הליכה' ברגל, ל'נסיעה' ברכב, אבל לא מצאתי בפסוקים מקור לכך, אלא גם הליכה רגלית יכולה להיות מתוארת כנסיעה, כמו המסעות של ישראל בפרשה שהלכו ברגל, ואדרבא נראה בתורה שהליכה בכלי רכב מכונה 'רכיבה' ולא 'נסיעה'.

ונראה ש'הליכה' עיקרה הוא לעזוב את המקום הנוכחי, לעבור למקום אחר, ו'נסיעה' העיקר הוא להגיע ליעד של המקום המבוקש והמתוכנן. ולמשל, כשנאמר אצל אברהם 'הלוך ונסוע הנגבה' הכוונה שאף שחיבב את כל הארץ, היה מוכן ללכת מהמקום שמצוי בו, וזאת כדי לנסוע ולהגיע להר המוריה. ולכן כשחזר ופרע הקפותיו נאמר 'וילך למסעיו' הכוונה שעזב את המקומות ששהה בהם, כדי להגיע למקומות שבעבר נח שם, דהיינו שהם היו כמו יעד שהגיע לשם.

ובדברים (א, יט) נאמר: וַיִּסַּע מִחֹרֵב וַיֵּלֶךְ אֶת כָּל הַמִּדְבָּר הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא הַהוּא אֲשֶׁר רָאִיתֶם דֶּרֶךְ הַר הָאֱמֹרִי כַּאֲשֶׁר צִוָּה ה' אֱלֹקֵינוּ אֲתָנוּ וַנָּבֵא עַד קִדְשׁ בְּרִנֵּעַ, וְאָמַר אֲלֵכֶם בְּאֵתֶם עַד הַר הָאֱמֹרִי אֲשֶׁר ה' אֱלֹקֵינוּ נָתַן לָנוּ - מבואר שהנסיעה מחורב לא היתה בגדר הליכה, כי לא רצו לעזוב את חורב, אלא היא היתה מתוך רצון להגיע אל הר האמורי, אולם בדרך עברו כל מיני מקומות נוראים, ולא היה להם ענין להיות באותם מקומות, רצו לעזוב כל מקום ולהגיע כבר לנחלתם.

חנה

חניה הוא מקום שנבחר לשהות בו בינתיים עד שהמצב ישתנה, וגם 'חנית' שהוא כלי מלחמה שיש לו חוד בראשו שייך לשורש זה, כי נראה שמשמש גם לסייע בהליכה, בוחרים

היכן לדקור אותנו, כדי שיהא יציב ויוכלו להיתמך בו [נוכתוב (שמו"ב א, ו) 'זהנה שאול נשען על חניתו'], והמקום הנבחר הזה הוא המקום ש'חונה' בו.

גם חנויות הנזכר בירמיה (לו, טו) ונזכר הרבה בחז"ל כמקום של מכירת מזון, כתב הרד"ק שנקרא כן לפי שחונים שם האכסנאים. אך הנה ראינו שבעל ה'חנות' נקרא 'חנוני', וממילא אפשר לומר להיפך, שהחנוני היה בוחר לו מקום לחנות בו ולמכור שם את סחורתו כל זמן שיש קונים, ואין זו חניה של אכסנאים אלא של ה'חנוני', [ועיין יו"ד סימן רפ"ו סי"א ובפתי"ת שם ודו"ק].

והנה 'מחנה' מצינו שהוא מקום פרוז ופתוח ככתוב בפרשת שלח 'ומה הארץ אשר הוא יושב עליה הבמחנים אם במבצרים', אולם האבן עזרא כתב שם 'כמו הקדריים שחונים באוהלים', ולפי זה כוונת הפסוק ש'מחנה' הוא מקום שאנשים קובעים בו את מקומם עד שיצטרכו ללכת למקום אחר, וזה היה המהות של ה'מחנות' הנזכרים בפרשה.

דגל

'דגל' מסמל שהקבוצה הנושאת אותו יש להם יעד מסוים ומוגדר בחייהם, וגם מבטא שמחמת היעד הזה שיש להם הינם שונים מאחרים, אינם דומים ואינם מעורבים עם אחרים שאין להם את ההדגשה כלפי היעד המדובר.

ונראה מתוכן הפסוקים שנזכר בהם ענין ה'דגל' - שהדגל אינו מוכרח להיות איזה בד מצוייר התלוי ומתנופף על גבי נס, אלא כל שהכרת פניו של אדם מעידים ששייך לאנשים שיש להם יעד ומבט מסויים על החיים - ההכרה הזו היא ה'דגל', וזהו פירוש הפסוק 'ובשם אלקינו נדגול' - שיש אנשים שגם בזמן צרה אינם לחוצים, אלא עסוקים באמונה בישועת ה', ומרגישים שהאנשים הללו אין להם ענין לעבור את החיים ללא פחדים, אלא הענין שלהם הוא 'לא להיבהל מפחדים', לזכור את ה' וטובו ולהירגע למרות הפחדים, להכריז בכך שאין בעולם מקרים היכולים לפגוע באדם ולהזיק לו, אלא הכל מנוהל על ידי 'אלקינו' בחשבון ובתכלית והכל לטובה... כל היהודים החיים כן, הם המכריזים בהבעת פניהם '...בשם אלקינו נדגול!'

בשיר השירים כתוב 'הביאני אל בית היין ודגלו עלי אהבה', מבואר מלשון הפסוק שהמשורר אומר ש'דגלו עלי' - שהדגל של דודי הינו 'עלי', רואים אותו 'עלי', וזה נראה עלי על ידי שהפנים שלי מביעים 'אהבה', דהיינו, הדוד רוצה שהנטפלים בו ילכו אחריו באהבה, יראו על פניהם את הרצון והשמחה והחביבות והתשוקה ללכת אחריו, המראה הזה הוא ה'דגל' המייחד את כל המקושרים אליו, מייחד אותם על ידי מהלך ודרך חייהם, מי שהיהדות משמחת אותו כל כך כאילו שהובא אל 'בית היין', מצטרף הוא אל ה'דגל' הזה, הפנים המאירות שלו הופכות להיות נושאות את דגל ה', 'דגל אהבה'!

ביאור הפסוקים

ולאור הקדמות אלו יכולים להאיר את ביאור הפסוקים:

בני ישראל היו במצב של 'נסיעה', כל הכיוון שלהם היה מתוך יעד ברור להגיע לארץ ישראל, וכמו שאמר משה אל חותנו 'נוסעים אנחנו אל המקום אשר אמר ה' אותנו אתן לכם', ונכון שלא טוב להיות במדבר והנמצא במדבר רוצה 'ללכת' משם, אבל אז העיקר אצלו לא להיות במדבר, אין לו ענין להגיע למקום מסוים דוקא, אבל כאשר יש יעד ברור שרוצים להגיע לשם זה מוגדר כ'נסיעה', ולכן ממשיך משה ואומר לחותנו 'לכה עמנו והטבנו לך', כאומר לו, שנכון שאין לך חלק בארץ, אין לך ענין להגיע למקום שה' נותן לנו, אבל במדבר הרי אינך יכול להישאר, עליך 'ללכת' מכאן, ואם כן אולי תבחור ללכת עמנו... אולם גם בתוך המצב של 'נסיעה' יש זמנים של 'חניה', שיש סיבה המצריכה לעצור ולהשתהות במקום מסוים, ושם לא קבעו את מקומם כיעד, אלא נותרו כ'מחנה', כאנשים המצפים שהצורך ישתנה ויוכלו לחזור ל'מסע'.

נו, יתכן שהחניה לא תהא מוצלחת, ויהודי יקווה שכבר ימשיכו את המסע, ועד כדי שישכח את היעד של המסע, יחשוב בעיקר על הצורך של ה'הליכה', לעזוב את המקום הנוכחי, אבל ה' רצה שיהיו במצב של 'מסע', במצב של תשוקה להגיע למקום אשר אמר ה', ולא בסוג הליכה שאין לה מטרה עצמית, אלא העיקר 'לא להיות כאן' [כעין 'מלאכה שאין צריכה לגופה'].

ויתכן גם להיפך שהחניה תהא מאד מוצלחת, חונים סביב אהל מועד, רואים את ענן ה' יומם ומראה אש לילה, מקבלים את התורה הנשמעת למשה מאהל מועד, וממילא כאשר יגיע הזמן 'לנסוע' - לא יהא זה לא בגדר 'נסיעה', אלא כמו מחנה הצריך לפנות את מקומו, וגם זה אינו כרצון ה'.

אלא רצון ה', הוא להרגיש את ה'על פי ה' יסעו, ועל פי ה' יחנו', שכאשר מגיע זמן של חניה, ישמחו בחניה הזו, יעריכו את העיכוב, יהיו שמחים בזכות לחנות סביב אהל מועד, באופן שהחניה תהא מושלמת בתכלית המנוחה והריצוי, לא יהיו מוטרדים בצורך להמשיך את המסע... אבל ברגע ש'על פי ה' יסעו', מיד יתמלאו ברצון להגיע 'אל המקום אשר אמר ה', לא להרגיש כמחנה הצריך לזוז, או כמישהו שלא נוח לו כאן, אלא יהיו כמישהו המשתוקק להגיע אל היעד -

ולכן היו צריכים את ה'דגלים', ה'דגל' הזכיר לכל 'מחנה' שהוא אמנם חונה כאן וטוב לו כאן, אבל יש לו גם יעד ותכלית לחיים, ברגע שמוזמן להתפנות כלפי ההתקדמות לאותו יעד, שוכח מכל מה שיש לו כאן, הפנים שלו מביעות שאין לו משהו אחר זולת ה'מסע' שלפניו.

ולכן אומר הפסוק 'ונסע דגל מחנה...' כי מצד היותו 'מחנה' היה טוב לו להישאר במקום החניה, אך בכל זאת הנסיעה היתה בגדר 'נסיעה', כי לא חלק הנפש ה'חונה' הוא זה אשר 'נסע', אלא ה'דגל' שבנפש, הזכרון שאינו מסיח דעתו מהיעד שלפניו הוא אשר הסיע את המחנה בחפץ ורצון שלם.

הדגל של שבט לוי?

אצל שבט לוי לא מצינו 'דגל', וההסבר לכך פשוט, כי שבט לוי אין לו רצונות עצמאיים, אין לו יעדים עצמאיים, מתלווה אל ה', התנועה הנפשית שלו הוא ביטול, מבטל את הרצון העצמי, מה שאין כן שאר השבטים, העבודה שלהם הוא לקדש את הרצונות העצמאיים, שירצה הן במנוחה שבוחר לו ה', והן ביעדים שמעורר בו ה'.

ואולי זהו הענין המבואר בפרשה שטיהרו אותם על ידי גילוח, כי השערות היוצאים מראשו של אדם וגופו רומזים לרצונות הממלאים את ראשו וגופו, וכאשר מתגלח, מרמזים שמסיר מתוכו את כל השאיפות הללו.

הלימוד

מי שזוכה להיות בבחינת 'שבט לוי' שתמיד רואה רק את ה' לנגדו, אין לו כל מיני חשבונות של רצון והעדפה, אשרי חלקו.

אבל, בדרך כלל, אנשים יש להם שאיפות ותכניות כלפי מה שנראה להם כהצלחת חייהם, אך יש כאלו העסוקים בעיקר בכל מיני סידורים ומנוחות ובילויים המבטלים מהם את ההתקדמות כלפי מה שהגדירו כ'הצלחה', ויש כאלו שכל כל טרודים בהתקדמות כלפי הצלחתם, עד שאין להם זמן ורוגע לכל מיני צרכים אחרים הן רוחניים והן גשמיים...

ושני הסגנונות הללו אינם נכונים, יהודי צריך להגיע לבהירות שהחיים שלו מפוצלים לשני חלקים, יש לו את היעד של ההצלחה [שכמובן צריך להיות משהו ערכי ואמתי, ואיננו עוסקים כאן בבירור ענין זה], ויש לו את כל מיני החניות-המנוחות שבדרך, שצריך להתפנות אליהם בתכלית המנוחה, אבל מתוך זהירות לא להיגרר אחר המנוחות הללו, שברגע, שמבין שאפשר לחזור ליעד, מיד מתעורר בו הרצון והשאיפה כלפי ההצלחה... נמצא מיד שם!

כאשר חיים בצורה הנכונה הזו, כל התקדמות החיים נעשית מתוך תנועה של מנוחה וזכות, כי יתכן שאדם יפנה כלפי איזה שאיפת הצלחה מתוך חפץ הלב השואף לכך, אבל היות וישגיח להתקדם כמה שיותר וכו' החפץ הזה יתפוס את הכח השתלטן והכופה שבנפש, וכל תנועת התקדמותו תהא מתוך טירדה נפשית שמוכרח להתקדם, אינו מסוגל לחשוב ש'לא יגיע ליעד שהציב לפניו'... אבל כאשר מסכימים לחניות והמנוחות ברגיעה ואמונה, ועם סיום החניה 'מעוררים' שוב את ציור היעד של המסע והחפץ להגיע לשם, מפעילים תמיד מחדש את תנועת הנפש של החפץ והתשוקה!

והיסוד הזה נרמז גם בהפטרת הפרשה: **'לא בחיל ולא בכח כי אם ברוחי אמר ה''**!

חינוך

חינוך בפרשה / הרב יואל מיכל מונדרוביץ, מפקח בתלמודי תורה ומרצה חינוכי

כמתאוננים

נערכים להיכנס לארץ המובטחת תוך ימים ספורים. עם ישראל נוסע מהר סיני, משה רבינו קורא בלהט 'קומה ה' וּפְצוּ אֵיבֵיךְ' וגו'. תיכף מתממשת ה' לשון החמישית' בגאולת מצרים: 'וְהֵבֵאתִי אֶתְכֶם אֶל הָאָרֶץ...'. משה פונה ליתרו חותנו ומזמינו ליטול חלק במסע הקדוש. בדבריו משתמש משה חמש פעמים בשורש 'טוב': 'וְהֵטַבְנוּ לָךְ כִּי ה' דִּבֶּר טוֹב עַל יִשְׂרָאֵל... וְהָיָה כִּי תֵלֵךְ עִמָּנוּ וְהָיָה הַטוֹב הַהוּא אֲשֶׁר יֵיטִיב ה' עִמָּנוּ וְהֵטַבְנוּ לָךְ. האוירה טובה, חיובית וחגיגית!

החגיגות קורסת באחת. וְהָיָה הָעַם כְּמֵתְאֻנְנִים רַע בְּאֲזְנֵי ה'... מתחילה סידרה של תלונות וגישה פסימית. לדבריהם נוסעים מהר מדי, רעבים, צמאים, עייפים, חם לנו, נִפְשָׁנוּ יִבֶּשֶׁה אֵין כָּל... המרגלים זורעים חשש ורפיון, ריסוק האופטימיות. נרגנות והכפשות מפי קורח ועדתו. הבכיינות והטרוניות הביאו נפילה תהומית. הכניסה לארץ מתעכבת.

משגיח בישיבה החליט להעיר לתלמידיו על ריבוי תלונותיהם. שוב רוטנים על האוכל, המיזוג והמיטות. פתח המשגיח את שיחתו השבועית ב'דבר צחות' מחודד 'בדיחה' בשפה מכובדת]. הבחורים פרצו בצחוק מענג. בהמשך השיחה חזר על בדיחה זו. רק בודדים צחקו. אחרי כמה דקות חזר - שוב - על אותה בדיחה. הפעם, אף אחד לא צחק. הסביר לבחורים: נכון, לא ניתן לצחוק על אותה בדיחה שוב ושוב. אם כן, אפוא, למה אתם מתבכיינים על אותם דברים - שוב ושוב?

סוציולוגים ומנתחי התנהגות חקרו מה מניע אנשים מסוימים להיות 'מתלוננים סדרתיים', לראות את החיים באפרוריות פסימית. דמוי עצמי נמוך, ילדותיות, קנאה נסתרת, חוסר סיפוק, מרירות הנובעת מחוסר הצלחה בחיים. הם מְפַצִּים עצמם בכך שלא רק להם 'רע' - אלא לכולם. 'מתאוננים' רבים משיגים בכך 'תשומת לב' שחסרה להם.

הקידום הטכנולוגי על אופניו הרבים מְפַרְה את תרבות הַנְרָגְנוּת. בעבר רָטְנוּ בבתי-הכנסת וב'ספסל' בגינה השכונתית. הדברים לא התפזרו במהירות ובתפוצה רחבה מדי. כיום, בהקשה זריזה ובלתי אחראית, בהודעה קולית או מוקלדת, מופצות תלונות, הוצאת דיבה, רכילות ולשון הרע, כאש בשדה קוצים. לְשׁוֹן הדוברים האלה קרוי 'חץ'. כיום, יותר מפעם, החיצים נעשו קטלניים. משפחות נהרסות, פרנסות נשמטות, עסקים מתפרקים, בהקשת 'שִׁגְר' בלתי אחראית.

קבוצת 'ווטסאפ' של הורי הת"ת. [ב"ה, במוסדות רבים מילה זו זרה, אך מדין 'הכר את האויב' קראתי למכשול בשמו]. מחליפים בה מידע על מועדי הלימודים ומטלות שיעורי בית, עוזרים זה לזה בהסעות וכדו'. אך לעתים - קרובות מדי - מתקיימות שם שיחות

רכילות על צוות הת"ת. ויהי היום, יוסי פוגש את בנו העצוב. הוא מספר לאביו כי הרבי "נתן לי פליק ונפלתני". יוסי מתרעם! רַבֵּה מרביץ?! לבן שלי? מיד שולף את ה'פון' ושואל 'בקבוצה': " רַבֵּה פלוני מרביץ! גם לכם? ידוע? מה עושים?". תוך שניות מתקהלים 'בעלי החיצים' כחיות טרף ותולשים פיסות נשמה מעל המלמד. 'הוא נראה עצבני!', 'הוא לא זמין לי 24/7', 'הבן שלי אומר שהוא קשוח', 'רציני מדי'... אחת דתו למות בתלייה בכיכר העיר!

שכן של המלמד מפנה את תשומת לבו לצונאמי שסביבו. הוא מחויר, בודה, ומנסה להבין 'בשל מי הסער הגדול הזה! הרביץ? הוא? מתי? חלילה וחס! הוא פונה למנהל במבוכה, והלה חושש מהתארגנות לפנות לרשויות ונטישת הת"ת. המלמד קם, ונוסע לביתו של יוסי, בתיאום. הוא מבקש לשמוע מפי הילד עצמו, כמובן - בנוכחות ההורים. הילד לא יודע כי המדינה גועשת בגללו. הוא חוזר ומספר שאכן היה עצוב כי "הַרְבֵּה נתן לי 'קליק' (ממתק שוקולד), וזה נפל לי".

יוסי צונח. קולט את כשלונו ומתמלא בושה. מחשבותיו סוערות: 'למה נחפזתי לחרוץ גורל מבלי לברר, למה אני כזה 'קוטר'. נכון, חבר בעבודה העיר לי לאחרונה שהמילה הכי-נשמעת ממני היא 'אוף'. בעבודה התחלתי להיזהר, אך עלי להשתנות באמת!'. יוסי כתב בקבוצה "טעיתי! הַרְבֵּה צדיק ואני הרשע! נכשלתי! הנני מפייסו ברבים!'. הרוחות נרגעו, אך הכתם לא יסור לגמרי. אנשים נוטים לזכור את הדיבה, את הרוע, ולא את ההכחשה... הנזק כבר נעשה... !

להתלונן? רק באופן גלוי וישיר, ולא במרחב הציבורי. נלמד להגיש תלונה ב'שאלה' ולא 'בקריאה'. לברר ולא לקבוע. וכיצד נצמצם את מגפת התלונות? בריבוי מחמאות! כאשר יכירו אותך כ'איש טוב', לא ימהרו להכפישך. הרגיל להתלונן - מזמין נגדו תלונות. 'אוף' אינה מילה ומידה 'יהודית'. נוציאה מעל לשוננו, ובעיקר - מליבנו.

בהצלחה בעבודת הקודש! יחיאל מיכל מונדרוביץ'

123ymm@gmail.com

חידות

חדוותא - שאלות לחידודא בפרשת השבוע / הרב בנימין צבי יהודה לוי, מח"ס לקוטי רש"י ולר"מ משוררים על הגש"פ

שאלות לפרשת בהעלותך

- א. על איזה פסוק בפרשה קורא הנביא (הושע יא, ג) ואנכי תרגלתי לאפרים קחם וגו' קחם על זרועותיו?
- ב. איזה דין משותף לפסח ולמעשר (עי' פסחים צד:)?
- ג. היכן מצאנו לשון "הפסקה" (2)? ולשון "פריחה"? לשון "שחיקה"? ולשון "קדרה"?
- ד. על איזה דין בפרשה לעגה אשת קרח (סנהדרין קי.)?
- ה. היכן מצאנו דבר הפוסל בלויים וכשר בכהנים, והכשר בלויים ופוסל בכהנים (עי' חולין פרק א' משנה ו)? והיכן מצאנו רמז ל"בן חמישים לעצה" (רע"ב אבות פ"ה משנה כא)?

חדוותא דאפטרותא בהעלותך (זכריה ב-ד)

- ו. היכן הובטח יהושע הכהן הגדול שיזכה לתחיית המתים? תגובות ופתרונות (לכל השאלות או חלקן) נא לשלוח לכתובת. 7628366@okmail.co.il

*

תשובות לפרשת במדבר

- א. איזו ברכה בפרשת וזאת הברכה (דברים לג, יא) נאמרה מחמת עניין האמור בפרשה (רמב"ן דברים שם)?
- ברכת שבט לוי (דברים לג, יא) "בְּרַךְ ה' חֵילֹוֹ" וכתב הרמב"ן (שם) "וטעם ברך ה' חילו שיהיו חיל גדול, והטעם שירבו ולא ימעטו בבואם אל הקדש כטעם אל תכריתו את שבט משפחות הקהתי (במדבר ד, יח) וכן נאמר באזהרות שלהן (שם פסוק יט) ולא ימותו". כלומר שמבואר בחז"ל (במדבר רבה ג, יא) שהארון היה מכלה בבני קהת, וביאר הרמב"ן שמשום כך נזקקו לברכה.
- ב. מנין שמזבח הזהב אינו מקבל טומאה (חגיגה כז.)?
- "מזבח הנחושת דכתיב (שמות כ-כד) מזבח אדמה תעשה לי מזבח הזהב דכתיב (במדבר ג-לא) המנורה והמזבחות איתקוש מזבחות זה לזה".

ג. היכן מצאנו לשון "ימין" (אבן עזרא, ועי' רש"י בראשית לה, יח ד"ה בנימין)?

(י) דָּגַל מַחֲנֵה רְאוּבֵן תִּימְנָה לְצַבָּאתָם וכו'. ופי' באבן עזרא תימנה. מגזרת ימין:

וכעי"ז מצאנו ברש"י (בראשית לה, יח ד"ה בנימין) "בן ימין, לשון צפון וימין אתה בראתם (תהלים פט, יג).", והיינו שדרום נקרא ע"ש ימין.

ולשון "מעשה" (עי' רש"י שמות ל, יג)?

(ג, מז) עֲשָׂרִים גֵּרָה הַשְּׁקָל: ופירש"י (שמות ל, יג) גרה. לשון מעשה, וכן בשמואל (א ב, לו). יבא להשתחות לו לאגורת כסף וככר לחם:

ד. איזה ציווי מצאנו הן במעמד הר סיני והן במשכן (עי' רמב"ן בריש פרשתן)?

ציוויי ההגבלה, בפרשתינו נאמר (א, נא) "וְהָזַר הַקֶּרֶב יוֹמֶת" ובמעמד הר סיני נאמר (שמות יט, יג) "כָּל הַנִּגַּע בְּהָר מוֹת יוֹמֶת".

וכתב הרמב"ן (א, א) "ועתה יגביל את המשכן בהיותו במדבר, כאשר הגביל הר סיני בהיות הכבוד שם. צוה: "והזר הקרב יומת" (במדבר א, נא), כאשר אמר: "כי סקול יסקל" (שמות יט, יג). וצוה: "ולא יבאו לראות כבלע את הקדש ומתו" (במדבר ד כ), כאשר הזהיר שם: "פן יהרסו אל ה' לראות" וגו' (שמות יט, כא). וצוה: "ושמרתם את משמרת הקדש, ואת משמרת המזבח" (במדבר יח, ה), כאשר אמר שם: "וגם הכהנים הנגשים אל ה' יתקדשו" וגו' (שמות יט כב), "והכהנים והעם" וגו' (שמות יט, כד).

ה. איזה ביטוי האמור בפרשה משותף לאהרן הכהן ולתרח (עי' רמב"ן דברים טז)?

(ג, ד) וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם: ופירש"י על פני אהרן. בחייו:

ובתרח נאמר (בראשית יא, כח) וַיָּמָת הָרֶן עַל פְּנֵי תָרַח אָבִיו בְּאָרֶץ מוֹלְדֹתוֹ בְּאוֹר כְּשָׂדִים: ופירש"י על פני תרח אביו. בחיי אביו וכו'.

ועל הכתוב (דברים טז, יז) "לא יוכל לבכר את בן האהובה על פני בן השנואה הבכור" כתב הרמב"ן "וממה שאמר הכתוב "על פני בן השנואה הבכור" יראה לי שאין המצוה הזאת והדין הזה נוהג אלא בחיי הבכור וכו' כי לא מצאתי "על פני" רק בחייו על פני אהרן אביהם (במדבר ג, ד) על פני תרח (בראשית יא כח) וכן כולם".

והיכן מצאנו לשון זו באדם שמת לו מת (בראשית כג, ג, ועי' ויקרא רבה כ, יא)?

(בראשית כג, ג) וַיָּקָם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ וַיְדַבֵּר אֶל בְּנֵי חַת לְאֹמְרָם:

ומשמע ש"על פני" עולה אף על אדם מת. (ואפשר שיש חילוק בין "על פני" לבין "מעל פני").

ובמדרש נחלקו בזה חז"ל (ויקרא רבה כ, יא) "וַיִּכְהֶן אֶלְעָזָר וְאִיתָמָר עַל פְּנֵי אֶהֱרֹן אֲבִיהֶם (במדבר ג, ד), רַבִּי יִצְחָק אָמַר בְּחַיָּיו, רַבִּי חֵיָא בַר אֲבָא אָמַר בְּמוֹתוֹ. עַל דַּעֲתִיָּה דְרַבִּי חֵיָא

³ בשאלה כתבנו בטעות לח, יח, ועמכם הסליחה

בַּר אָבִיָּא דְאָמַר בְּמוֹתוֹ, כְּתִיב הִכָּא פָּנֵי, וְלִהְלֵן הוּא אוֹמַר (בראשית כג, ג): וַיִּקַּם אַבְרָהָם מֵעַל פְּנֵי מֵתוֹ, מַה לְהֵלֵן בְּמוֹתוֹ, אָף כָּאן בְּמוֹתוֹ. עַל דַּעְתֵּיהָ דְרַבִּי יִצְחָק דְאָמַר בְּחֵייו, נֶאֱמַר כָּאן עַל פְּנֵי, וְנֶאֱמַר לְהֵלֵן (בראשית יא, כח): וַיָּמָת הָרֶן עַל פְּנֵי תַרְח אָבִיו, מַה לְהֵלֵן בְּחֵייו אָף כָּאן בְּחֵייו.

חדוותא דאפטרטא במדבר (הושע ב)

ו. איזה משל מצאנו בהפטרה ובשיר השירים (א, ו)?

(יז) וְנָתַתִּי לָהּ אֶת כְּרָמֶיהָ מִשֶּׁם וְכוּ' ופירש"י את כרמיה. ת"י לשון פרנסים ומנהיגים וכן לא יפנה דרך כרמים (איוב כד) וכן כרמי שלי לא נטרתי (שיר א).

(שיר השירים א, ו) שְׁמֵנִי נִטְרָה אֶת הַכְּרָמִים כְּרָמִי שְׁלִי לֹא נִטְרָתִי: ופירש"י נוטרה את הכרמים. ושם שזפתני השמש והושחרתי כלומר נתנוני ע"א אחרים וכרמי שהיה שלי מאבותי לא נטרתי, מצינו פרנסים נקראים במקרא בלשון כרמים שנאמר (הושע ב) ונתתי לה את כרמיה משם ומתרגמינן ואמני לה ית פרנסהא וכן (איוב כד) לא יפנה דרך כרמים:

ז. היכן נרמזה "זכות אבות"?

(יב) וְעַתָּה אֲגַלְּהָ אֶת נִבְלָתָהּ לְעֵינַי מֵאֲהַבְיָהּ וְאִישׁ לֹא יִצְלִנָּה מִיָּדִי: ופירש"י ואיש לא יצילנה מידי. אף זכות אבותם תמה:

תשובות לפרשת נשא

א. איזה דבר משותף בין קרבנות הנשיאים לבין מעשה רבקה ואליעזר, ויש לו שייכות גם לעניינא דיומא?

שבמעשה רבקה ואליעזר נאמר (בראשית כד, כב) וְשָׁנֵי צְמִידִים עַל יְדֵיהָ עֲשָׂרָה זָהָב מִשְׁקָלָם: ופירש"י רמז לעשרת הדברות שבהן:

ובקרבנות הנשיאים נאמר (ז, כ) כֹּהֵן אֶחָת עֲשָׂרָה זָהָב מְלֶאָה קִטְרֶת: ופרש"י עשרה זהב. כנגד עשרת הדברות:

ב. אימתי לכל המאוחר נעשו בני ישראל מחנות ודגלים (דיוק ברש"י בשני מקומות בפרשה, וע"ע במדבר רבה פרשה ב אות ג, ילקוט בשלח פרשה יז)?

(ה, ב) צו אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּשְׁלְחוּ מִן הַמַּחֲנֶה כָּל צְרוּעַ וְכָל זָב וְכָל טָמֵא לְנַפְשׁ: ופירש"י צו את בני ישראל וגו'. פרשה זו נאמרה ביום שהוקם המשכן, ושמנה פרשיות נאמרו בו ביום: וישלחו מן המחנה. שלש מחנות היו שם בשעת חנייתן, תוך הקלעים היא מחנה שכינה, חניית הלויים סביב כמו שמפורש בפרשת במדבר סיני היא מחנה לוייה, ומשם ועד סוף מחנה הדגלים לכל ארבע הרוחות היא מחנה ישראל. הצרוע נשתלח חוץ לכולן וכו'.

ומשמע שבא' בניסן היו ג' מחנות ולכאו' משמע גם שהיה מחנה הדגלים קיים.

עוד נאמר (ז, יט) הִקְרַב אֶת קַרְבָּנֹךָ קֶעֶרֶת כֶּסֶף אֶחָת וכו' ופירש"י הקרב את קרבנו. מה תלמוד לומר הקריב בשבטו של יששכר מה שלא נאמר בכל השבטים, לפי שבא ראובן

וערער ואמר, אחר שקדמני יהודה אחי אקריב אני אחריו, אמר לו משה מפי הגבורה נאמר לי שיקריבו כסדר מסען לדגליהם, וכו'.

ומשמע שבאותו היום כבר היה ידוע סדר המסעות והדגלים.

והנה אמרו חז"ל (במדבר רבה פרשה ב אות ג) "בְּשֶׁעָה שֶׁנִּגְלָה הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא עַל הָרֶם סִינַי יָרְדוּ עִמּוֹ כ"ב רִבְבוֹת שָׁל מַלְאָכִים, שֶׁנֶּאֱמָר (תהלים סח, יח): רָכַב אֱלֹקִים רִבְתִּים אֲלֵפֵי שָׁנָאן, וְהָיוּ כָלֵם עֲשׂוּיִם דְּגָלִים דְּגָלִים, שֶׁנֶּאֱמָר (שיר השירים ה, י): דָּגוּל מִרְבָּבָה, בֵּינוֹן שָׂרְאוּ אוֹתָן יִשְׂרָאֵל שֶׁהֵם עֲשׂוּיִם דְּגָלִים דְּגָלִים, הִתְחִילוּ מִתְאַוִּים לְדְגָלִים, אָמְרוּ אֲלוֹאֵי כֶךְ אָנוּ נַעֲשִׂים דְּגָלִים כְּמוֹתָן וְכוּ', אָמַר לָהֶם הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא מָה נִתְאַוִּיתֶם לַעֲשׂוֹת דְּגָלִים, חֲיִיכֶם שָׂאֵנִי מִמֵּלֶא מִשְׁאֲלוֹתֵיכֶם, (תהלים כ, ו): יִמְלֵא ה' כָּל מִשְׁאֲלוֹתֶיךָ, מִיַּד הוֹדִיעַ הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא אוֹתָם לְיִשְׂרָאֵל וְאָמַר לְמִשְׁחָה לֶךְ עֲשֵׂה אוֹתָם דְּגָלִים כְּמוֹ שֶׁנִּתְאַוּוּ.

ומבואר שבמעמד הר סיני עדיין לא נעשו דגלים.

אולם עי' בילקוט (בשלח פרשה יז) "דְּבַר אַחַר, מִי קָרָא ווִי, פְּרָעָה קָרָא ווִי. לְמָה הַדְּבַר דּוֹמָה, לְאַחַד שֶׁהָיָה לוֹ קֶצְצִים מְכָרִם בְּדָמִים מְעֻטִים הֵלֶךְ הַלּוֹקֵחַ וְעֲשָׂה לוֹ תַבּוֹת וּמַגְדָּלִים וְחִפְצִים הַרְבֵּה, רָאָה אוֹתוֹ הַמוֹכֵר, אָמַר, ווִי לְאוֹתוֹ הָאִישׁ, מָה מְכַר. כֶּךְ פְּרָעָה הָיוּ יִשְׂרָאֵל מִשְׁעַבְדֵּינָם לוֹ בְּטִיט וּלְבָנִים וְלֹא הָיוּ נִכְרִים שֶׁהֵם אִמָּה. בֵּינוֹן שֶׁיִּצְאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם וּבָאוּ וְנַעֲשׂוּ דְגָלִים עַל הַיָּם, יֵצֵא פְּרָעָה וְרָאָה אוֹתָם שֶׁהָיוּ עֲשׂוּיֵינָם דְּגָלִים הִתְחִיל קוֹרָא ווִי, וַיְהִי בְּשֶׁלַח פְּרָעָה."

ומשמע שעל הים חנו כדגלים.

ג. היכן מצאנו לשון "קרן"?

(ה, ז) וְהָשִׁיב אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ וַחֲמִישְׁתּוֹ יִסֹּף עָלָיו וְנָתַן לְאַשֶׁר אָשָׁם לוֹ: וּפִירִשׁ"י אֶת אֲשָׁמוֹ בְּרֹאשׁוֹ. הוּא הַקֶּרֶן שֶׁנִּשְׁבַּע עָלָיו (בבא קמא קי):

לשון "יון ישן"?

(ו, ג) מִיַּיִן וְשֶׁכֶר יִזִּיר וּפִירִשׁ"י מִיַּיִן וּשְׁכָר. כִּתְרַגְמוֹ מִחֲמַר חֲדַת וְעֵתִיק, שֶׁהֵינָם מִשְׁכָּר כִּשְׁהוּא יִשָּׁן:

ולשון "מלאות" או "קמורות" (עי' רמב"ן כאן, ורמב"ם בפי' המשניות עירובין פ"ח משנה ט)?

(ז, ג) "שֵׁשׁ עֲגָלוֹת צָב". (וברש"י פי' עפ"י התרגום "מכוסות").

הרמב"ן (כאן) פי' "ואפשר שיהיה "צב" מלאות וכן ובצבים ובפרדים (ישעיהו סו, כ) בעגלות מלאות אדם ויהיה "שש עגלות צב" שש עגלות של מלוי ומלואן היה מקרבנות החנוכה אשר יפרש".

ובפרשת צו כתב (ויקרא ו, ה) והאש על המזבח תוקד בו. שהוא כמו סולם למלאכים לעלות כענין שנא' ויעל מלאך ה' בלהב המזבח וכו'.
ז. היכן מצאנו לשון "לפעמים"?

(כה) וַתִּחַל רוּחַ ה' לְפַעְמוֹ בְּמַחְנֵה דָן בֵּין צְרָעָה וּבֵין אֶשְׁתָּאֵל: ופירש"י לפעמו. לבא בקרבו לפעמים:

חדוותא לחג השבועות

א. איזה דין משותף לחג השבועות, לפורים ולשבת (פסחים סב:)?

"א"ר אלעזר הכל מודים בעצרת דבעינן נמי לכם מ"ט יום שניתנה בו תורה הוא אמר רבה הכל מודים בשבת דבעינן נמי לכם מ"ט (ישעיה נח-יג) וקראת לשבת עונג אמר רב יוסף הכל מודים בפורים דבעינן נמי לכם מ"ט (אסתר ט-כב) ימי משתה ושמחה כתיב ביה".

ב. אימתי קרבו רק כבשי עצרת ולא קרבו שתי הלחם (דעה אחת במנחות מה:)?

(מתניתין שם) "הלחם מעכב את הכבשים ואין הכבשים מעכבין את הלחם דברי ר"ע אמר ר"ש בן ננס לא כי אלא הכבשים מעכבין את הלחם והלחם אינו מעכב הכבשים שכן מצינו כשהיו ישראל במדבר מ' שנה קרבו כבשים בלא לחם אף כאן יקרבו כבשים בלא לחם וכו'".

ג. באיזה עניין שונה האמור בשעיר של יום הביכורים משאר שעירי הרגלים (עי' בעל הטורים במדבר כח)?

"בכולם נאמר לחטאת חוץ מעצרת בשביל שניתנה בו תורה שמכפרת על לומדיה".

חדוותא דאפטרותא לחג השבועות (יחזקאל א)

ד. איזה דבר המוזכר בהפטרה פירש"י שהוא אבן טובה, ובחולין (צא:): פירש"י שהוא שם של ים?

(טז) מַרְאֵה הָאוֹפְנִים וּמַעְשֵׂיהֶם כְּעֵין תְּרַשִׁישׁ וכו' ופירש"י כמו אבן טובה ששמה תרשיש קרישטאל בלע"ז:

ובחז"ל (חולין צא:): "וכתיב ביה במלאך (דניאל י-ו) וגויתו כתרשיש וגמירי דתרשיש תרי אלפי פרסי הוא". ופירש"י גויתו כתרשיש. דיחזקאל כג תרשיש ים ששמו תרשיש כדמתרגמינן (יחזקאל א) תרשיש כרום ימא מראה הים וכתוב (יונה א) אניה באה תרשישיה.

כ"צ"ל "דדניאל", שרק שם נאמר "וגויתו כתרשיש".

כ"ד והובאו דברי חז"ל אף בדניאל (י, ו) וגויתו כתרשיש. פירשו רז"ל בשחיטת חולין (צא:): וגופו גדול שני אלפים פרסה כמדת ים ששמו תרשיש והוא ימה של אפריקא.

עוד מצאנו ברש"י (מלכים-א י כב) אני תרשיש. ספינת אפריקא: ובישעיה (ב, טז) פי' תרשיש. שם ים ששמו תרשיש: ועוד מצאנו בישעיה (ג, י) בת תרשיש. צור היושבת בים תרשיש:

ונראה שבדניאל שנאמר בו "גויתו" יכול להתפרש הן כמראה (כפי' המצודות שם) והן כמידת ארכו, אולם באופנים נאמר לשון "מראה", לפיכך פירש"י שהוא אבן טובה.

וצ"ב, שכידוע צור יושבת בצפונה של א"י, ואם הים שצור נמצא בה נקרא "ים תרשיש" לכאורה אין נאות לו להיקרא "ים אפריקה", ולכאורה נראה מדברי רש"י שהים (התיכון) כולו נקרא גם "ים אפריקה" מחמת שהוא לצפונה של אפריקה.

וכן נראה מדברי הקרבן העדה על דברי חז"ל (ירושלמי שקלים טז:): "חנניה בן אחי רבי יהושע אומר בין כל דבור ודבור דקדוקיה ואותיותיה של תורה דכתיב (שיר השירים ה, יד) ממולאים בתרשיש כימא רבא". שפי' שם הקרבן העדה כימא רבא. "ששמו תרשיש, והוא הים הגדול והוא מלא מיני דגים הרבה".

וכדבריו מפורש במדרש (שיר השירים רבה ה) "ממלאים בתרשיש, זה התלמוד, שהוא פנים הגדול, הדא דאתא אמר (יונה א, ג): תרשישה, וכו'".

אולם אח"ז מצאתי ברש"י בתהילים (מה, ח) אניות תרשיש. הם שכיני צור היא אפריקא ומאדום היא: ומשמע שצור בעצמה נמצאת ב"אפריקה", וצ"ב.

אספקלריא לדף היומי

אספקלריא לדף היומי - הארות במסכת הנלמדת**הרב אריה גלינסקי, מח"ס בירורים וביאורים**

דף פא.

תוספות ד"ה נתערבו 'ויש חידוש יותר בנתערב שתי פעמים מבנתערב פעם אחת דאף על גב דאיכא תרי רובי אסיר דגבי שאר מילי אוסרין חד רובא ושרינן תרי רובי כגון גבי יוחסין בסוף פ"ק דכתובות (דף טו. ושם) דאמר הולכין אחר רוב העיר והוא דאיכא רוב סיעה בהדה ואין הולכין אחר רוב העיר גרידתא ורוב סיעה גרידתא, לכאן יש קצת חידוש במה שדינו התו' תרי רובי בביטול ברוב לתרי רובי בהלך אחר הרוב, דבהלך אחר הרוב שעניינו תלייה, בתרי רובי יש כאן יותר מקום לתלייה, אבל ביטול ברוב הוא מצד הביטול של המיעוט ברוב וא"כ הרי כבר נתבטל ומה נתווסף בביטול הנוסף, ואולי דעת תו' שגם ביטול ברוב יסודו בהלך אחר הרוב, ויש לפלפל בזה, ויל"ע עוד דמה שמחינו תרי רובי הוא כשבפעם הראשונה יש לפנינו תרי רובי, בזה יש יותר מקום להקל, אבל כאן אינו באורך פעם אלא בשני פעמים בזה אחר זה א"כ בכל פעם הוא הליכה אחר רוב אחד, ויש ליישב קצת, וכפי הנראה שכוונת התו' רק לדוגמא בעלמא שעכ"פ מצינו כעין זה, וצ"ע.

*

תוספות ד"ה ככרות של בעל הבית 'אבל של נחתום שהם קטנות אפי' ר"מ מודה דלא מקדש', מבואר שההבדל בין של נחתום לשל בעל הבית הוא בגודל הככרות, וזה חידוש קצת, גם לא נתבאר למה הוא כן שהנחתומים עושים קטנים אם הגדולים חשובים יותר, ולולי דברי התו' לכאן היה אפ"ל שההבדל אינו בגודל, אלא כמו שמצינו בריש אלו מציאות שהככרות של נחתומים כולם שוים, ושל בעה"ב משונים אחד מחבירו, וא"כ אולי יש מקום לומר שהצורה המיוחדת של כל אחד זה עצמו הוא חשיבותו, וצ"ע.

*

דף פב.

בגמ' 'בשלמא לריש לקיש קסבר בדרבנן נמי רבויא הוא דבעינן, לכאן צ"ב למה באמת צריך ריבויא ואין די בעצם הספק, ומוכח מזה לכאן שתלייה של שאני אומר אינה בגדר ספק רגיל שיהיה בזה את הדין של ספק דרבנן לקולא, אלא הוא דים בפני עצמו, נוכן שמעתי מהגר"א אריאלי להוכיח כן מדברי הרמב"ן בהשגות לספר המצוות לרמב"ם שורש א שכתב להוכיח שבדרבנן הקילו כמה קולות וע"כ שאינו בלאו דלא תסור ומנה ספק דרבנן ותליית שאני אומר לשנים, וז"ל שם 'ורבותינו בכל התלמוד אומרים הפך מזה שהרי הם דנין כל דברי סופרים להקל. מהם באיסורין כמו שאמרו (ביצה ג ע"ב, וש"נ) ספיקא דאורייתא לחומרא וספיקא דרבנן לקולא. והקלו בחשש איסורין דדבריהם לומר שאני אומר בפרק ראשון שלפסחים (ט ב) אימר דאמרינן שאני אומר בדרבנן בדאורייתא מי אמרינן שאני אומר. והאמינו הקטנים שאינם ראויים להעיד כמו שאמרו שם (ד ע"ב) בדיקת חמץ

דרבנן והמנינהו רבנן בדרבנן], והביאור בזה לכאן כי כאן יש ריעותא בספק כי בוודאי יש כאן איסור באחד מהם וע"כ היה ראוי להחמיר, אלא שהקילו בזה קולא מיוחדת של שאני אומר, ובזה ייתכן שהקילו רק במקום ביטול ברוב.

*

תוספות ד"ה תנן אנדרוגינוס נושא - פירוש דמשמע נשואין גמורים והרי הוא כזכר ומאכיל בתרומה דאורייתא דאי לא הווי נשואין ודאין ה"ל למימר אנדרוגינוס שקדש קידושיו קידושין ומשני תני אם נשא דיעבד ולישנא דלכתחלה דהך סוגיא היינו פי' נישואין ודאין אבל אין לפרש וכו' ועוד יש לפרש דאנדרוגינוס נושא משמע דחייב לישא דמיפקד אפריה ורביה, יל"ע איך מוכח מזה שהוא בתורת וודאי, הלא אף אם הוא ספק מחוייב בזה מספק דאורייתא שהוא לחומרא, וצ"ע.

*

דף פג.

תוספות ד"ה אין אדם אוסר דבר שאין שלו ויא"ת ומ"ש מנותן נבלה או חלב בתבשיל של חברו שנאסר ואר"י דבדבר התלוי במחשבה הוא דאמר הכי כגון משתחווה לבהמת חברו דספ"ב דחולין (דף מ. ושם) דאפי' עשה בה מעשה כגון ששחטה איכא למ"ד דלא אסרה ואיסור כלאים נמי תלוי במחשבה כדאמר במס' כלאים (פ"ה מ"ו) גבי הרואה ירק כשאגיע אלקטנו אפילו הוסיף מאתים מותר לכשאחזור אלקטנו אסור, יל"ע לפי"ז בשני שותפין בשדה, אחד ניח"ל ואחד לא ניח"ל, האם ייתכן לומר שכלפי אחד יש כאן כלאים וכלפי חברו לא, ולכאן מצד הסברא הוא רחוק מלומר כן, ואולי די באחד מהן כדי לאסור לשניהם, ומאידך אולי צריך ששניהם ירצו כדי שיאסר וצ"ע, והנה כתבו התוספות לעיל [בסוע"א] וזה דלא מוקי התם כרבי יוסי ונימא דהתירו הגפנים אפילו בכלאים דאורייתא היינו משום דקסבר דלרבי יוסי אפילו זרעים מותרים דכיון דמן התורה אין אדם אוסר בכלאים דבר שאינו שלו אין כאן כלאים והכל מותר, ואולי משמע מזה שה"ה לכל שני שותפין שצריך שיאסר לשניהם כדי שיחול שם האיסור, אמנם ייתכן לחלק קצת בין כשכל אחד בעלים על מין אחד שרק בצירוף שניהם נוצר כלאים, לבין כשהכלאים עצמו הוא של שניהם, וצ"ע בזה.

*

דף פד.

בגמ' 'תניא א"ר כשהלכתי ללמוד תורה אצל ר' אלעזר בן שמוע חברו עלי תלמידיו כתרנגולים של בית בוקיא ולא הניחוני ללמוד אלא דבר אחד במשנתינו רבי אליעזר אומר אנדרוגינוס חייבין עליו סקילה כזכר, לכאן צ"ב כוונת הדברים, מהו זה שלא הניחוהו ללמוד, ואולי הכוונה שרצו ללמוד ממנו ושאלוהו שאלות, עד שלא הניחוהו ללמוד משם דבר חדש רק דבר זה, [אמנם לכאן זה ניחא יותר אם היינו אומרים שהמדובר על רבי אלעזר שהוא ר"א בן שמוע, וע"ז אמרו שלמד משמו רק דבר אחד, אבל התו' כתבו שצ"ל

רבי אליעזר, וא"כ צ"ע מה עניין ר"א בן שמוע לכאן, וצ"ל ששנו שם הלכה זו משמו, ואכתי צ"ע].

*

הרב יוסף דב הרצוג, ארה"ב

דף צה. ואין שכיבת אחותה אוסרתה שיכול. וצ"ב דמה שייך שביאת אחותה יאסר אשתו לאשת איש שזנתה תחת בעלה ומעלה מעל ובגד בבעלה שנאסרת, והא אדם יכול מדינא לישא נשים הרבה משא"כ אשה שמיוחדת רק לבעלה, ומשמע מזה שהאיסור לשאת עם אחות אשתו היינו משום דהוי בבגידה באשתו שלוקח אחותה דאחיות דומים זה לזה ומה"ט אפילו מגרש אשתו לשאת אחותה נחשב שבגד באשת נעורים כדי ליקח אחותה וזהו הכוונה לצרר שכתבה התורה, ומש"ה ס"ד שאם לוקח אחותה נאסרת אשתו עליו, וכן בחמותו לקמן לחד מ"ד דנאסרת אשתו עליו דאשה ובתה הוי גם מעין זה ונחשב שבגד באשתו בזה שמראה שעדיף לו אמה שלה.

דף צו. בן תשע שנים ויום אחד שבא על יבמתו ומת חולצת ולא מתייבמת. ופרש"י דכיון שביאת בן תשע הוי רק כמאמר אז יש עליה שני זיקות, והנה בקידושין דף יט. נחלקו רש"י ותוס' דשי' רש"י שביאת בן תשע מדאורייתא נעשית אשתו אלא שחכמים אמרו שאין לו רק דין כמאמר והתוס' סברי שמה"ת אינו קונה [וכבר עמדו דברש"י כאן בד"ה הרי זו מבואר שאינו קונה מה"ת ובשי' ר"ש משמע מדבריו דהוא מדאורייתא] והנה אם נימא שקונה מה"ת צ"ב ההמשך של המשנה אם לא ידע הראשונה משהגדיל הראשונה חולצת ולא מתייבמת והשנייה או חולצת ולא מתייבמת, והא כיון שעשה חליצה על הראשונה א"כ יש כאן הלאו דכיון שלא בנה שוב לא יבנה וא"כ היאך יכול לייבם השניה ועי' ברש"ש, ולמ"ש לעיל ששייך קנין מה"ת הגם שאינו מקיים בזה מצות יבום כגון מאמר לשי' ב"ש א"כ אפשר לומר שהגם שקטן קונה מה"ת אבל מכיון שאינו ראוי להקים שם לאחיו אין כאן קיום המצוה, וכמו כן אם מת הקטן לא היה כאן אישות שהיה ראוי להקים שם וליכא הקיום מצוה לייבם אותה וא"כ הלאו דכיון שלא בנה שוב לא יבנה לא שייך רק בזה שדחה המצוה שלא בנה בית הראוי לבנות אבל כאן אין זה הנחשב שדחה כתבתי לפום ריהטא ואולי טעיתי.

דף צז: מתני' הגיורת שנתגיירו בניה עמה לא חולצין. ופרש"י דאין להם אחוה מן האב דרחמנא אפקריה לזרעיה, ולקמן כתב בד"ה ואין חייבין מצד כקטן שנולד, אלא דשי' רש"י כמבואר לקמן דבהורתו שלא בקדושה ולידתן בקדושה חייבין מצד אשת אח מן האם דכלפיה האם נחשבים כאחים דלא הוי כקטן שנולד כשלידתן בקדושה ורק דאין להם יחוס כלפיה האב, וצ"ב דהא מבואר לעיל עח. מעוברת שנתגיירה שיש גירות כלפיה הולד וא"כ למה לא נימא גר שנתגייר כקטן שנולד דמי, ולכאו' הביאור בדבריו עפ"י דברי רש"י במגילה דף יד. ששם אם תלוי בלידה ושם אב תלוי ביצירה, וא"כ אם היה לידתן בקדושה מכיון ששם ישראל נקבע עפ"י האם ובשעת לידה היתה ישראלית נחשבים כאחין מן האם אלא שיש גם חלק האב וכלפיה זה צריכים גירות, אלא שסובר רש"י דהא דנחשב כקטן שנולד

היינו רק אם היתה גירות שלם בין מצד האב והאם אבל כאן מצד האם א"צ גירות וא"כ לא הוי כקטן שנולד, אבל כלפיה יבום שתלוי באב אין להם יחוס דזרמת סוסים זרמתם, ומה שכתב רש"י דסתם עבודת כוכבים זונה זהו רק למה אין החשש כלפיה בני אדם שאין יודעים הדין עי' בערוך לנר.

דף צח. אין אב למצרי. ופרש"י אפילו היכן דליכא למימר כקטן שנולד כגון הורתו שלא בקדושה ולידתו בקדושה וכמ"ש לעיל אבל אין לו יחוס להאב דרחמנא אפקריה לזרעיה, והנה לעיל סב. איתא דהא דאין להם חייס היינו כשנתגיירו אבל בהיותן עובדי כוכבים אית להו חייס דהא גוי יורש אביו מה"ת, ופרש"י שם דבנתגיירו אין להם משום דכקטן שנולד דמי, וצ"ע דהא מבואר בסוגין דאפילו היכן דלא אמרינן כקטן שנולד אין להם חייס מצד דרחמנא אפקריה לזרעיה, וצ"ל דרק כלפיה ישראלים ודין ישראל אין להם חייס אבל בדיני בן נח יש להם חייס אבל דברי רש"י צע"ג. [ועי' בקדושת לוי פ' מדבר דבגוי עיקר היחוס שלהם הוא כלפיה אם ומה"ט נקראים לאומים אבל אצל כלל ישראל עיקר היחוס שלהם הוא לאב וראיתי לבאר עפ"י דברי הגמ' נדה לא. ג' שותפין באדם וחלק החומרי בא מצד האם והמוח הוא מצד האב ואצל אומות העולם תכלית הבריאה הוא העולם הגשמי משא"כ אצל כלל ישראל ומה"ט אביו מלמדו תורה, אבל לענין מיהו יהודי נקבע עפ"י האם, ואולי מה"ט גופיה דגוף יהודי הוא סוג של גוף אחרת כמבואר בשבת דף פו: [וכידוע דברי החת"ס שם דאין להביא ראייה ונסיון מגוף של גוי לגוף יהודי] וכן איתא שפסקה זוהמתן ושיכולים להעלות ולעבד גם חלק הגוף כקלף של ס"ת וע"ד דאיתא הכל מודים בעצרת דבעינן לכם, וזהו א"א לקבל רק מאמא יהודית "א יודישע מאמע"].

דף צט: תנו לי בשביל רבי. ומבואר דמדינא מקיים בזה מצות נתינה [לשי' הרמב"ן שיש שני מצות הפרשה ונתינה] וצ"ב דהא אינו בתורת נתינה ואינו נעשה שליח לקבל בשביל רבו, ולכאו' מוכח מזה דמצות נתינה היינו שצריך לעשות שיגיע הממונות דשייך לכהנים לכהן, וכיון שכל מה שקנה עבד קנה רבו וזכה בממון מקיים גם בזה המצוה, וכן מוכרח מהא דמוכרין שלהן, ולמה לא נימא ספק דאורייתא לחומרא וצריכים לקיים מצות נתינה, וע"כ שהמצוה הוא שהממונות ששייך להכהן יגיע לכהן וכאן מכיון שהדין הוא המע"ה אין להם זכות ממנונות ממילא ליכא מצות נתינה, וכן מהא שיכולים ליתן לחשו"ק מדינא וכל מה שאין נותנים היינו רק מצד דהוי זילותא דתרומה וכמו שפרש"י, ועי' בקצות סי' רמג' ד' שהאריך בזה שהגם שא"א להקנות להם ולזכות להם אבל המצוה הוא רק שהתרומה יגיע לכהן ואפילו נתינה בע"כ אולי הוי נתינה לענין זה עיי"ש, אלא שיש לעיין דפסחים עב: מבואר שאכילת תרומה נחשב לעבודה וכן מבואר בר"מ סוף הל' תרומה דמברכים על מצות אכילת תרומה ולכאו' בנותן לחשו"ק היאך נתקיים החלק המצוה והעבודה שבו.

דף ק: לא תנסב עובדת כוכבים ושפחה דלא ליזיל זרעך בתרה. והנה הך אזהרה הוי לכאו' דוקא לאברהם דהא ביצחק מצינו שלא רצה להשיא אותו עם בתו של אליעזר דאין ארור מדבק בברוך ומשמע שלא היה אסור מצד שפחה, וכן מהא שכתב רש"י בפ' תולדות דיצחק לא היה יכול לשאת עם שפחה דהוי עולה, וזה דלא כמהרש"א דמבואר דהיה כאן צווי

מצד מצות בן נח, ובאמת גם מצד הלאו דלא תהיה קדש לכאו' לא היה אסור הגם שקיימו כל התורה כולה דלא שייך הלאו דקדישות רק לאחר שנתחדש פרשה של קידושין וכדמשמע מלשון הר"מ ריש הל' אישות, ועי' במהרש"א שהקשה מהא דנשא הגר וכתב דשחררה אותה, ובאוה"ח הק' מהא דכתיב שובי והתעני תחת ידיה, וכן גרש בן האמה, ומזה הוכיח דלא שחרר אותה אלא דא"כ הדרה קושית המהרש"א ואכ"מ, וע"ע במהרש"א שהקשה דהיאך נשא אותה דהא הוי מצרית ועיי"ש שכתב דכיון שנשא אותה כבר לא רצה לגרשה [והיינו שלא קיימו מצוות התורה בתורת אינו מצווה ועושה על חשבון של אחרים לצער אותה אלא שצ"ע לדבריו מהא דויסוף ויקח אשה ושמה קטורה] ובדעת זקנים בעלי התוס' פ' חיי שרה דהיה מותר מצד דהיה לו שם גר וקהל גרים אינו נקרא קהל, ובאמת היה אפשר לומר שקודם שהוליד יעקב והעמיד היב' שבטים לא היו נקראים בכלל קהל ה' וממילא לא היה שייך בכלל האיסור, ואפשר עוד לומר למה דמשמע מדברי הר"מ בסה"מ גביה איסור עמון ומואב וכן במצרי בל"ת נד' דכל האיסור הוא דוקא דרך חתנות והיינו דכיון דכתיב לא יבוא בקהל ה' ולמד דבלי קידושין אינו נחשב שבאו לתוך קהל ה' וא"כ קודם מתן תורה דלא נתחדש פרשה של קידושין לא היה נחשב שבאו לקהל ה' ולא היה אסור.

דף קא. אלא עולה בעל כרחו. ועי' בתוס' שהקשו דאולי הכוונה בע"כ של בני המשמר, ובאמת רש"י במשנה פירש כן דאין יכולים לעכב, אלא שצ"ע דלמה באמת אין יכולים לעכב דמ"ש מחלוקה דיכולים לעכב וכבר עמד בזה התוס' יו"ט, ואולי אפשר לומר שחלוק דין עבודה מחלוקת קדשים דבאמת מצד עבודה כל הכהנים ראויים לעלות לעשות עבודה אלא שחלקו המשמרת וכמו שפרש"י בפ' שופטים לבד ממכריו על האבות שאמרו טול אתה שבתך ואני אטול שבתך, והיינו דמה שיכול לעכב לכהן לעשות עבודה במשמר שאינו שלו היינו משום דאומר לו לך לשבתך, אבל הך ספק מכיון שאין לו שבת קבוע אז אינו יכול לעכב עליו, משא"כ הזכות לחלוק בקדשים אינו תלוי בעבודה דהא אפילו בעל מום שאינו עובד מקבל וע"כ שחלקו שכל הזכויות של אותו שבוע שייך להך משמר וכיון שהוא אינו יודע שהוא שייך לאותו משמר אמרינן ליה המע"ה ויל"ע בזה.

סיפור

"מתוך ההפיכה" - סיפור היסטורי מפעמים, מהעבר הלא רחוק / הרב חנוך חיים וינשטוק

[נ.ב. נסמכתי על ספר שמחברו כתב את הספר בארה"ב בשנת תשנ"ז וקיבל הסכמות רחבות מגדולי הרבנים באמריקה. זה נכתב לבני ולבנות הנעורים החסידיים בשפה האידיש ועשיתי לזה עיבוד ספרותי רחב מאד. אני לא אחראי לתוכן]

פרק קי"א "מי יותר מצווה על ואהבת לרעך כמוך?"

סקירה קצרה ועניינית של המשימה האחרונה:

רבי שלמה זלמן ז"ל מתגלה בחלום ומוסר כי חיים שלום זקוק לרחמי שמים מרובים במאבק האחרון כנגד הסטרא אחרא שמנסה להותיר אותו בידיה.

במקביל, רב נפתלי הרטשטיין מתגייס להציל את בן דודו מידי השובים האכזריים, הוא יודע שאין סיכוי שארה"ב תתערב בענייני מדינה אחרת, אבל הוא לא נואש יש לו תוכנית מבריקה איך להפעיל לחץ אדיר על ממשלת ישראל, כדי שתשחרר את חיים שלום מהכלא. אנו נקרא בנשימה עצורה את תוכניתו המבריקה של רב נפתלי עד גמירא, איך בחוכמה מופלאה הוא יעמיד את נציגי ישראל בפני שוקת שבורה.

*

הרעיון הגדול של רב נפתלי הרטשטיין:

רב נפתלי הרטשטיין הצליח לסדר לעצמו פגישה עם הנשיא בלשכתו בושינגטון הרבה יותר מהר ממה שחשב, הנשיא שמע רבות על רב נפתלי ומאד העריכו, יצא לו לדבר עמו מספר פעמים וגם עקב אחרי פעולותיו ורשם לעצמו כי הוא אדם מועיל וחבל שאינו חבר במפלגתו.

כשקיבל את הבקשה למפגש שמח, הוא נתן למנהל לשכתו הוראה לאשר לו "ויזיט" (ביקור) בלשכתו באחד מימי השבוע הפחות עמוסים.

רב נפתלי הגיע מוכן לביקור עם כל הקלסרים שהכין, הוא ידע על פה את כל הטיעונים שעומדים בפניו, הוא התכונן לאתגר את הנשיא בנושא הכי רגיש שלו.

כשנכנס ללשכה המתין לו ראש הלשכה מרטין סמפאר שהיה שחום עור מאד, ניכר היה שמוצאו הוא איטלייני- לטיני, הוא הוא הכין כסא מהודר עבור רב נפתלי אבל רב נפתלי לא התיישב עד שלא בדק ממה הוא עשוי, רק לאחר שהיה ברור לו שהוא עשוי מחומרים סינטטיים בלי שום תערובות חשודות התיישב במקומו, מרטין היה מופתע מעולם לא ראה תופעה זו, רב נפתלי נתן לו הרצאה קצרה על נושא השעטנז' הראש הגויי לא תפס בדיוק מה הבעיה אם הכסא הוא מחומר כזה או אחר, אבל הוא ציין לעצמו, כי הסנטור שעומד מולו הוא אדם בעל ערכים והם עומדים בסולם הגבוה של הנהגותיו.

לאחר מיכן הביא לו משקה צונן ופירות וקד קידה עמוקה תוך שהוא מתנצל בפניו שהנשיא עדיין מתעכב, הוא ביקש את הקלסרים שבידו כדי שצוות הנשיא יוכלו לעבור עליהם תוך כדי, רב נפתלי התכונן למצב כזה, הוא הכין לעצמו גיבוי על כל מה שנתן על כל צרה שלא תבוא.

כעבור מחצית השעה נכנס הנשיא יחד עם ראש הלשכה ומזכירו האישי. רב נפתלי קם לכבודו במלוא הדרת הכבוד ולחץ את ידו בכל הכבוד הראוי, הוא ידע את כל גינוני הטקט וידע לתמרן באופן שיראה מכובד אבל לא חנפני.

הנשיא הורה לרב נפתלי לשבת על מקומו, השיחה החלה בצורה שגרתית למדי אבל לאחר דברי הנימוס ניגש רב נפתלי אל התכלית, הוא שלף את הקלסר המקביל שברשותו והציג לפני הנשיא מספר גזירים שבחר להראותם לנשיא.

הקטע המרכזי נע סביב האירוע הקשה שהיה בגבול מקסיקו ארה"ב, כאשר קולונל ג'רמי בורדר נאלץ לסגת ולהשאיר את הגבול פתוח לחלוטין, בפעולה זו חדרו למעלה מעשרים אלף מהגרים לא חוקיים שכעת מסבים כאבי ראש עצומים לשלטונות.

"ובכן מה לך ולכל זה?" שאל הנשיא בחשדנות.

כאזרח ארה"ב נאמן קשה לי להשלים עם תופעה זאת ועוד תופעות נוספות שאתמקד בהן בהמשך, שגורמות לאבטלה עצומה בין דורשי העבודה הנאמנים שלנו, החלטתי לגייס כמה עשרות סנטורים וחברי קונגרס מכל גווי הקשת הפוליטית, כדי לחוקק חוק הגירה נוקשה שיוכל לסלק אפילו מי שכבר תקע מושבו, אם נוכל להוכיח שהוא לא פרודוקטיבי, יש לי עוד כמה גרסאות איך לתת לחוק הזה שיניים איתנות וחזקות, כדי להוציא את כל המסתננים אל מחוץ לחוק".

"איי דאנט בליב- אינני מאמין" אתה הדמוקרט ממפלגת הדמוקרטים הולך להיות שיא הרפובליקני?! פער הנשיא את פיו בתימהון. איך כל זה נפל עליך?"

"אני חושב בצורה שונה, בפני עומדים האינטרסים של ארה"ב כמדינה ריבונית לפני כל האינטרסים המפלגתיים, יש דברים שצריכים להיות בראש מעיינותינו מעבר למסגרת המפלגתית הצרה".

הוא פרס רשימה של תיקונים בחוק שיכולים לתת שיניים חזקות לחוקי ההגירה ולאפשר למשטרת הגבולות להגביל את מספר דורשי העבודה שאינם מועילים, הוא צירף רשימה שלימה של סנטורים וחברי קונגרס שהתחייבו אישית לרב נפתלי הרטשטיין ורוברט ריצ'פיילד יו"ר הסנאט להעביר את החוק בהקדם האפשרי.

הנשיא התפעל מהכושר היצירתי של רב נפתלי שידע למצוא כל פרצה בחוק ולתת מענה הולם וגם להראות שהחוק אינו נוקשה מדי, דבר שיאפשר גם את הסכמת המפלגה הדמוקרטית שנקרעת בין נאמנותה למדינה לשיטה הליברלית.

"חבל שאינך חבר במפלגה שלי, היית יכול לטפס מעלה ואולי להיות "סגן הפרזידנט" אם תהיה חרוץ אמליץ עליך מאד" הצטחק הנשיא ששפע קורת רוח מהמפגש המעניין.

הוא ישב שרוע בכורסתו כשידיו משוכלות סביב ראשו, מלא תהיות לרוח הפטריוטית של הסנטור ומה מונח מאחורי המפגש הזה. הפעם כבר לא היה קרבי אם יהיו כאן מניעים אחרים, הנושא של ההגירה היה בדמו הוא חייב להצליח במאבק הקשה בו נתונה ארה"ב שנים רבות, ההיסטוריה תדון אותו לכף חובה אם לא יסתום את הפרצה.

לאחר אין ספור מחשבות ביקש לדעת מה המניע הנסתר שמאחורי כל העניין.

רב נפתלי היה ערוך לזה, הוא לא ניסה להתחמק באלגנטיות אלא סיפר לנשיא בצורה ישירה וכנה שיש כאן גם אינטרס אישי שהוא חייב לפעול בו ולזה הוא זקוק לעזרת הנשיא, זו אמנם נגיעה אישית אבל היא טהורה לחלוטין, כשישמע הוד מעלת הנשיא את כל הפרטים יבין את עומק העניין לצורך העניין הוא יעזור לנשיא בתחום שלו כדי שהלה יעזור לו בתחום שלו

"אני מקוה שהנושא לא מעורב בפלילים כי אם כן שכח מכך" הזהיר הנשיא במלוא הרצינות

"חלילה וחס אני מדבר על עוולה שנעשתה והיא זועקת עד לב השמים" הבהיר רב נפתלי.
"הבה נשמע" כרה הנשיא אוון סקרנית למדי.

רב נפתלי גולל את הסיפור הכאוב על לויטנט [סגן] מולי פלד [חיים שלום] בן דודו האומלל שנתון בצורה כה אכזרית בכלא אימתני לא נודע בלי משפט, נראה שדנים אותו למאסר ללא הגבלה, בשל רגשות נקם קשות, הוא כואב את הכאב הגדול של המשפחה, בפרט של האם האומללה שמתמודדת שנים רבות עם חוסר הידיעה מה נעשה בבנה הבכור.

"אני מבקש מהנשיא שיתערב בעניין ויש לי את הרעיון איך לעשות זאת" סיים דבריו כולו מלא תקווה שהנשיא ייעתר.

"הבה נשמע איך אתה חושב שנצליח לתמרן את ישראל בנושא הסבוך?" הצטחק הנשיא מפשיר כולו, הוא כבר היה מודע לניסיון הראשון של רוברט יו"ר הסנאט, עתה הוא רואה שמאחורי הכל ניצב הסנטור נפתלי הרטשטיין שמצטייר בעיניו כאדם ישר לב, הוא לא קומבינטור כרוברט, אם הוא מתגייס לעניין, הוא פועל אך ורק ממניעים אנושיים בלבד.

"אני יודע שמדינת ישראל הגישה רשימת רכש רצינית ביותר עבור צבאה, היא זקוקה לנו בגדול, כל פריט שהיא מבקשת איננו מוצר לוקסוס אלא צרכי קיום, אבל אנחנו לא חייבים לתת להם את כל אשר הם שואלים בלי להציב להם תנאים. אני מבקש מהנשיא להציב אותי בין אלו שאמורים להיפגש עמם כדי לאשר את העסקה, אני כבר אדאג לתמרן אותם עם הבקשה לשחרר את בן דודי מולי [חיים שלום], הבה ננצל את הסיטואציה העדינה כדי לחלץ אותו מהכלא" הציע רב נפתלי.

"חחחחח אני נהנה מהראש היהודי שלך, יופי אתה יהודי וככזה זכותך אכן לפעול עבור בן משפחתך, יהודי זה סיפור אחר, כל עם ישראל אחד לא משנה מה היא אזרחותו, כולכם חטיבה מושלמת שמורכבת מהרבה פריטים שנמצאים בארבעה רוחות השמים. אני מתנה

איתך תנאי, אם אתה משריין לי את החוק המורכב הזה שיוריד ממני את כאב הראש הנורא, אני ממנה אותך להיות בין אנשי שינהלו את המו”מ של הרכש ונותן לך את הפריבילגיה המלאה לתחמן אותם כהוגן.

אבל שוב...אני לא עומד מאחורי זה, אתה צריך לראות, לא לסבך אותי באף פרט, אם יצטרכו את האחריות האישית שלי, זכור אני לא בתמונה, עליך להתמודד עם כל ההשלכות של העניין” סגר הנשיא את הנושא תוך טפיחת שכס חזקה על כתף הסנטור היהודי.

”לא תעמוד על דם רעך“.

משלחת הרכש נפגשה עם נציגי הממשל במלון היוקרתי "The Plaza New York" הם ישבו באחד החדרים המרווחים ביותר, מטעם הממשל ישבו כחמישה עשר איש וכמספר הזה מהצד הישראלי, הוגשו להם משקאות מכובדים וסיגרים יוקרתיים, ההתחלה הייתה לא רשמית, כדי להקל על ההתחלה, התנהלה לה שיחה קלילה באנגלית אוקספורדית, (רמה גבוהה במיוחד ומשתמשים בה בעיקר דיפלומטים בכירים) הנציגים הישראליים ידעו את השפה אבל לא ברמה כה גבוהה, מפעם לפעם התרחשו אי הבנות שגרמו לצחוק משני הצדדים.

לאחר חצי שעה התחיל החלק העסקי הכבד, האלופים צור ואבן הוציאו מתיקיהם את דפי הרכש, הם הגישו לראשי המשלחת האמריקאית, הללו נטלו את הדפים ועברו על הבקשות שהיו מלוות בתצלומים של כלי הנשק כדי שלא תהיה טעות בזיהוי הבקשה.

רב נפתלי הרטשטיין ישב צמוד לראש המשלחת סם פרקר, הוא היה לבוש בכובע קש רחב תיתורה שהסתיר חצי מפניו, הוא לא בלט בתחילה, המגמה הייתה לא לעורר בעיות בהתחלה כדי שתיווצר אווירה חיובית, ברגע שיגיע הרגע המתאים יש לו מה לומר, הוא הכין את הרקעים ואת המסמכים שיגיש להם בהתאם.

סם פרקר בחן את כל הבקשות, היו כאן בקשות בסכומי עתק שהתאימו למדינה גדולה כמה וכמה מונים מהמדינה הזעירה והחדשה, הוא פער את עיניו בתימהון רב, למרות שהייתה לו ידיעה כללית על רשימת הרכש, אבל כשהגיע שלב הפירוט נרעש, יש להם מושגים מעל ומעבר להשגות של מדינה זעירה כשלהם.

”עבור מי אתם רוכשים את כל כלי הנשק, לפי כמות הבקשה מדובר כאן ב”מעצמת על“ שעושה שדרוג מקסימלי” הפטיר סם פרקר כשהוא מתניז את דבריו בסרקוזם מושחז, הוא היה מתואם היטב עם רב נפתלי הרטשטיין, שהדריך אותו להניח את המוקשים הראשונים, רק כשהעסק יתחמם יכנס רב נפתלי לתמונה.

”האלוף צבי (צ’רה) צור היה מופתע מהתגובה הצוננת שקיררה את האמבטיה, האיתותים הראשונים שקיבל מכל הנוגעים בעסקה הראו בבירור כי הצד האמריקאי לא

יערים קשיים רציניים אפילו שהעסקה לא קטנה, נאמר לו על ידי הצינורות הדיפלומטיים שהם באים למשהו פורמלי לחלוטין, מה פשר התגובה הצוננת הזאת?

"אני חושב שהרכישה היא מינימליסטית ביותר, אנו עומדים מול שלושה צבאות חזקים שמגובים בעוד לכל הפחות שני צבאות שהם כעין "פרוקסי" (שרת שבא לעזור) שלהם.

במלחמת העצמאות נלחמנו בעור שינינו, על פי דרך הטבע היינו יכולים להפסיד את הכל, היה נס ענק ממרומים שהצבא שלנו שנלחם בחירוף נפש הצליח לגבור על צבאות שהיו עדיפים עליהם עשרות מונים, הלא תסכים עמי שאנחנו לא יכולים לשקוט על השמרים.

האויב מולנו לא נואש מתוכניתו להשמיד את מדינתנו הקטנה שמשמשת המקום היחיד שצריך לקלוט את שארית הפליטה של העם היהודי שכמעט נכחד בשואה האיומה, כיום אין ליהודים מקום, הם נרדפים בכל מקום, זו ארצנו מאז הוקם לעם לפני שלושת אלפים ושלוש מאות שנה, יש לנו את הקושאן לכך, בספר הספרים של היהודים "הבייבל" (התנ"ך) תוכל לקרוא פרקים שלמים על ההבטחה של בורא העולם לאבי האומה כי ארץ כנען היא הארץ שמובטחת לצאצאי אברהם אבינו, לפני כאלפיים שנה בא אויב חזק וכילה את ארצנו והחריב את הסמל היהודי שלנו "בית המקדש" שציין אותנו כעם הנבחר, מאז אנו מטולטלים בכל העולם נרדפים על צווארינו, עד לשואה האיומה שכמעט כילתה את כל העם היהודי.

הגיע הזמן להקים את העם היהודי מחדש, אנחנו השליחים של העם היהודי, הוא חייב להיות חזק ומרתיע את אויביו, כדי שלא יעזו להתחיל במלחמה נוספת שחלילה וחס תשמידנו מעל פני האדמה. לאור זאת הבקשה שלנו מצומצמת מאד ולגיטימית ביותר" סיים את דבריו כמעט נחנק מרוב התרגשות.

סם פרקר ראש המשלחת נדהם לשמוע את המילים של האלוף צבי צור, הוא דיבר בפתוס רב והסביר היטב את הבקשה שנראתה אכן לגיטימית מאד. הוא הסתכל במבוכה על נפתלי, הוא זקוק לו כעת, אין לו בקנה מה להשיב לראש הרכש.

רב נפתלי נטל את המיקרופון, הוא השיב לראש הרכש באנגלית מצוחצחת: גנרל חשוב ביותר, שמענו את הטיעון שלך, עם כל זאת אנו חושבים שהבקשה די מפולפלת, גם אם תקבלו 50% מהבקשות אתם די מסודרים, יש לנו הערכה מודיעינית מדויקת שגם אם תקבלו רק את מחצית הרכש תוכלו למגר את אויבכם, ידוע שמי שנלחם על ביתו יש לו את הכוח לגרש את המתנכל לו והוא לא שווה כוח לו.

המתנכל אינו נלחם על חייו וחירותו, הוא מבקש "לוקסוס" (מלבד הפלשתינאים שנלחמים גם הם על אדמתם היתר לא גרו בה מעולם, הם לא עוזרים לאחיהם לצאת מניוונם, מטרתם רק שנאת יהודים ותו לא) מי שנלחם על שלו יש לו את הכוח ללחום על ביתו, לכן די לכם באישור מחצית בקשתכם, יש לנו אלף ואחת בקשות נוספות מהרבה מדינות שחברות בברית שלנו, אם ניתן לכם את כל מבוקשכם, לא יהיה לנו את הבסיס

לחמש את יתר חברותינו, אנחנו לא יכולים להעדיף מדינה אחת על פני כל כך הרבה מדינות".

האלוף דן אבן קיבל פתק נסתר, יד נעלמה הגניבה לו את הפתק באופן שאיש לא הבחין בכך כדי לעדכן אותו בידיעה חשובה ביותר. הוא הסתכל בפתק במהירות, נכתב בו בכתב יד מרושל.

"אותו חצוף הוא יהודי חרדי ששמו נפתלי הרטשטיין, הוא כלל לא שייך למפלגה הרפובליקנית, הוא סנטור דמוקרטי שמשום מה הצטרף למשלחת, עליכם לקום ולזעוק, איך יתכן שדווקא יהודי יערים קשיים לבקשה כל כך לגיטימית"

האלוף היה ממש בהלם הוא לא האמין למראה עיניו, הוא העביר את הפתק במהירות לאלוף צור. אלא שעניו החריפות של רב נפתלי לא פספסו את הקטע הנסתר, הוא הבין שיש מישהו שדואג להדליף פרטים חשובים אודותיו כדי להשיב כנגדו מלחמה שערה.

ההתקפה אכן לא התאחרה להגיע, אלוף צור הגיב בקול כעוס: "אדון נפתלי היקר, כיהודי שאמון על שמירת צו התורה "ואהבת לרעך כמוך" אני אחוז בתדהמה איך אתה מתכחש לצו העליון של הבורא שציווה לדאוג לאחייך היהודים, הם צריכים להיות בראש מעייניך, רק אחרי כן עליך לחשוב על יתר הסובבים, אנחנו טוענים שמה שביקשנו אינו לוקסוס אלא משמש אותנו כחלק חיוני ביותר במשימה הקדושה, לחזק ולמצב את המדינה הקטנה שלנו שמתמודדת מול צבאות חזקים ביותר וזקוקה לנשק הרתעתי.

אנחנו לא יכולים להסתפק ברוגטקה (מקלעת) שתזרוק חלוקי אבן כפי שעשה דוד המלך עליו השלום כנגד גוליית, אי אפשר לדרוש מאתנו לסמוך על ניסים, הרי אתם בעצמכם אומרים שאסור לסמוך על ניסים, לא בכל יום מתרחשים ניסים ולא הכל ראויים לניסים, צריכים לבנות תשתית טבעית שניתן יהיה לגבור על האויב בצורה טבעית, את זה לא נוכל לעשות אם תקצצו לנו חמישים אחוז מהרכישה".

רב נפתלי הבין שיש לאנשי המשלחת אדם שעוזר להם מאחורי הקלעים, איש לא היה אמור לדעת כי הוא צורף למשלחת שבאה לדון עם אנשי הצבא הישראלי וודאי לא את שמו הפרטי, היה מישהו שדאג להעביר את המידע כדי להשיב מלחמה כאשר ינסה להשים מכשולים. אבל אין לו מה לפחד, עליו לענות להם במטבע משלו.

"יפה לשמוע דברי תוכחה על הצו של "ואהבת לרעך כמוך" גם אני בא לכאן כדי לקיים את המצווה הזאת של "ואהבת לרעך כמוך" ולא עוד אלא באתי לקיים מצווה חשובה ביותר של "לא תעמוד על דם רעך".

המילים שנזרקו לעבר המשלחת הישראלית פגעו במשלחת שלא הייתה מוכנה לכך.

סיפורים על מרן הגר"ח קניבסקי זצ"ל / הרב אליעזר קרביץ

סיפורים נפלאים על מרן הגר"ח קניבסקי זצוק"ל (7) - נרשם בשנת תש"פ

א.

אברך מהכולל שלמדתי בעבר סיפר לי, לפני כשנה נתקפתי בכאבי שיניים איומים. פניתי לרופא מומחה שאיבחן שהכתר שהרכיבו לי בעבר זוה ממקומה ונכנסו חיידקים שגרמו לדלקת חזקה. הרופא קבע שעלי לעבור טיפול מיוחד הכולל עקירת הכתר ובניית כתר חדש.

נתקפתי חלחלה. כיון שמלבד העלות היקרה שהיתה למעלה מארבעת אלפי ש"ח עוד נדרשתי לעבור זאת בכמה טיפולים כואבים ומייסרים.

בצר לי פניתי למרן הגר"ח שליטא וסיפרתי לו שהשן כואבת לי מאד. רבי חיים הציץ בי ואמר: "יקום פורקן".

הבנתי שהרב התכוון שעלי לומר את תפילת יקום פורקן הנאמרת בשבת קודש לפני תפילת מוסף. סרתי מיד לבית הכנסת "לדרמן" הסמוך, הוצאתי סידור מארון הספרים, והתחלתי לומר את תפילת יקום פורקן בכוונה רבה.

רק לאחר מכן התברר לי מפי אנשי הבית, שכאשר הרב מפטיר "יקום פורקן" כוונתו היא שהמצב אבוד ל"ע ואין מה לעשות... אני לא ידעתי זאת, וכאמור, אמרתי יקום פורקן בכוונה.

למותר לציין שמאז ועד עכשיו נעלמו הכאבים כפי שבאו... זוהי כוחה של אמונת חכמים פשוטה...

*

ב.

סיפר לי הגאון ר' אהרן ג. ממקורבי מרן שזכה לחבר כמה ספרים נפלאים תשובות ממרן רבינו הגר"ח. פעם סייעתי לאיזה אברך לעבור דירה עקב חובות שהיו לו, ונתייעצתי אז בשבילו עם מרן [היה זה לפני כעשרים שנה], ובסוף הוא מכר דירתו אבל לא מצא עדיין דירה לשכור, והנני זוכר שיצאתי אז מביהכ"נ לדרמן אחר שחרית, ומרן חזר מביקורו אצל אחותו הרבנית ברזם תליט"א, והלך לבדו מבלי שום מלווה, וכשמרן ראה אותי שאל אותי מה קורה עם אותו אברך, ואמרתי שהוא ב"ה הצליח למכור הדירה אבל הוא לא יודע להיכן ילך לגור כי עדיין לא מצא דירה לשכירות, ושצריך ברכה שימצא בקלות, אז אמר לי מרן: לא טוב הוא עשה, קודם היה צריך למצוא דירה ורק אחר כך למכור, עכלה"ק מילה במילה.

ומ"מ נבהלתי ממילותיו של מרן על אותו אברך שהיה צריך לישועה, ובקשתי ברכה בשבילו, ומרן הסכים לברכו ואכן זמן קצר אח"כ מצא דירה בס"ד. - ואולי מקורו של מרן הוא ממש"כ רש"י בחומש ויקרא פרשת כ"ה יעו"ש.

*

ג.

עוד סיפר, בהיותי בחור בישיבה בזכרון יעקב לפני ככ"ד שנים, שלחתי מכתבים בדואר, ופעם אחת כשהגעתי למרן הוא אמר לי ששכחתי לכתוב לו בנכתב את מספר תיבת הדואר של הישיבה להיכן לשלוח התשובות, ואמר לי לכתוב לו על איזה דף בסטנדר את הת"ד, והיה זה מספר 18, וכתבתי את המספר 8 כשבעיגול למטה הוא היה גדול או רגיל והעיגול העליון של ה 8 היה קטן יותר, אז אמר לי מרן שזה לא טוב, וצריך לעשות את המספר 8 באופן ששני העיגולים יהיו שווים באותו הגודל שני העיגולים, ומרן הראה לי כיצד לעשות ותיקן את זה בכתי"ק על ה 8 שאני כתבתי.

*

ד.

עוד סיפר, בהיותי בן 17, (אולי היה בגיל 14), שלחתי למרן מכתב ארוך עם הרבה שאלות, ומרן כתב לי שכשאהיה בב"ב אכנס אליו, והגעתי למרן במוצאי שבת, וכשהגיע התור שלי, הבאתי את זה למרן, ואמר לי שזה ארוך ושצריך לזה יותר זמן ושאכנס חזרה לביתו [אז מרן קיבל בכניסה לבית במדרגות למעלה], וכשנגמרו האנשים מרן סגר הדלת [היה זה כבר 12 בלילה], ואמר לי בא איתי, ונכנסנו לבפנים הבית ומרן התחיל לעלות לקומה השלישית [שהיה זה אז די חדש], ומרן התיישב עם 2 הדפים עמוסים בשאלות, ואני עמדתי, פתאום מיד בתחילת עיונו של מרן בשאלות, הוא אמר לי בזה הלשון: מה אני יושב ואתה תעמוד? בא קח כסא תביא לפה ותשב! וראיתי אז מה הם מידות טובות של גדול הדור אמיתי שעומד לפניו בחור צעיר ומרגיש כביכול שלא בנוח שהבחור עומד והוא יושב ויש ללמוד מזה הרבה מאד מאד מוסר השכל, וכך ישבתי עם מרן לבדו בסמוך אליו ממש כשהנני יושב לצד שממולו, כעשרים דקות, וענה לי שאלה אחר שאלה.

*

ה.

עוד סיפר, פעם במוצאי שמחת תורה עליתי אחר מעריב בלדרמן למרן, ופתאום בחור אחד ראה אותי ואמר לי שמעתי עליך מאיזה מקומות שאתה מקורב למרן בא נראה אם זה נכון אני רוצה לעלות אתך כדי לראות האם באמת מרן זוכר אותך ואוהב אותך כו', ואמרתי לו בא בא, ובפנים חששתי כי ידוע שמרן כל כולו תורה ואף מקורבים לא תמיד זיהה כידוע מכמה מעשים כאלו ובפרט שזמן רב לא הייתי, והנה זה פלא, איך שהגענו נכנסתי ומרן ישב שם כאילו פשוט יושב וממתין לי, ומחייך אלי עם טובו הגדול שנשפך בעצמה מפניו הקדושים, ואומר לי מעצמו לפני שהתחלתי לדבר, ה - . . . נכון? אתה . . .

. ? וואס הערצרך? מה שלומך? וכו' וכו', והיה זה ממש רוח הקודש גלוי גלוי, היה זה נראה כאילו מישוהו - ואולי באמת זה היה כן והיינו מעולם העליון, הודיע למרן שמישהו בא לבחון אותי אם אכן הדבר נכון, ממש היה נראה כאילו מרן ישב וחיכה לי לדבר זה, היה זה ממש פלאי פלאות, אחר כך מרן החל לעיין באיזה ספר מעשים על גדולי ישראל נכדרכו בימי חוה"מ שא"א לכתוב שאחר שגומר חובותיו מעיין בספרים אלו, ואף שהיה מוצאי יו"ט מ"מ עשה כן כי שומר על יו"ט שנין].

*

ו.

עוד סיפר, פ"א הגעתי למרן למעריב בלדרמן וחכיתי בסמוך למקומו בביהכ"נ למטה, כידוע שהיו איזה פעמים שהיה מגיע קצת לפני הזמן והיו מנצלים רגעים אלו לשאלות וברכות, וגם אני המתנתי שם, והנה איך שהגיע התור שלי הש"ץ אמר והוא רחום ומרן עוד הספיק ואמר לי שאבוא אחרי מעריב, והנה אחרי שסיימו מעריב באו אנשים כהרגל שהיה אז, וכשנגמר התור הבן הג"ר יצחק שאול אמר זהו אפשר ללכת לבית, אז מרן אמר לו לקרוא לי והסביר לו שאמר לי לבוא אחרי מעריב, וראיתי איזה דקות נוראה של מרן להיות עומד בדיבורו, ולזכור איזה אברך צעיר, כי לא היה לי נעים להידחק עם האנשים שבאו אחרי מעריב, ואעפ"כ מרן זכר שאמר לי לבוא אחרי מעריב, ולא הסכים ללכת

*

ז.

בכולל ערב שע"י קהילת שונה הלכות בראשות הגאון ר' גדליה הוניגסברג ניגש אחד האברכים לספר סיפור נפלא על המשפחה של גיסו שנישא לבת משפחה, שלפני שנים רבות אחרי הנישואין של הורי הכלה, הודיעו להם ע"פ הרפואה שאין להם סיכוי ח"ו לזש"ק, ואפילו הרופא כתב זאת על מסמך וחתם על כך. בצער להם פנה האב למרן ושטח בפניו את צרתו, ואת חתימת הרופא שאין להם סיכוי לילדים כלל. אמר לו מרן כדאי שתעבור דירה. ואז שאל אותו מרן היכן אתה גר, והשיב שגר בנתיבות. שאל אותו מרן, מה יש סמוך לנתיבות, והשיב, יש את אופקים או תפרח. אמר לו מרן, כדאי שתעבור לתפרח. והוסיף לו מרן להסביר לו מדוע מיעץ לו לעבור דירה לתפרח, כי המילה תפרח בראשי תיבות, האות ת' מרמז על תורה, האות האחרונה ח' מרמז על חסד, ונשאר האותיות פ-ר, וזה מרמז על פרו רבו. ובס"ד יהי' לך בת. וכדאי גם לנסוע להתפלל במירון בקבר של ר' שמעון בר יוחאי שיש במדרש שר' שמעון פוקד עקרות.

וכך עשה שעבר דירה לתפרח, וכעבור חודש נפקדה אשתו בס"ד. חזרו לרופא החילוני, ולא האמין כי הוא זה כלל, איך יכול להיות כזה דבר, לאיזה רופא הלכתם, הרי חתמתי שלא יהי' לכם ילדים. ואז אמר אבי המשפחה, לא הלכנו לשום רופא, הלכנו לבני ברק להרב קניבסקי והוא בירך שנזכה לילדים. אמר הרופא החילוני, אני מוכרח ללכת אתך לבית של הרב שלכם לשאול מה הוא עשה. הרי ע"פ הרפואה לא יכול להיות ילדים. ואכן נסעו יחד לביתו של מרן, ושאל הרופא את מרן, מה כבודו עשה להם, הרי ע"פ הרפואה

אין סיכוי כלל. ענה מרן, ראיתי יהודי בצרה גדולה, ברכתי אותו שיזכה לזש"ק. הרופא החילוני כ"כ התפעל, וביקש שיסדר לו סמינר לחוזרים בתשובה ובס"ד חזרה בתשובה. כעבור זמן אכן נולדה בת ראשונה, הלך אבי המשפחה לספר ולשמח את מרן שהברכה התקיימה וזכה לבת. מרן בירכו שבס"ד יזכה לעוד. וכעבור שנה בס"ד זכה לעוד בת. ושוב ניגש לספר למרן שזכה בבת נוספת. אמר לו מרן, כבר יש לך ב' סימנים של בנות, כעת בס"ד יהי' לך בנים, וכל פעם שנולד לו משהו, בא לספר למרן. וכשהתחיל את סיפורו שהוא ממקום פלוני, שאל אותו מרן האם קוראים לך כך וכך, ואמר כן. ואמר לו מרן, כי אני מתפלל עליך שאכן יהיו לך הרבה ילדים. וזכה בס"ד לעשרה ילדים, ולפני כמה ימים בתחילת חודש כסלו השיא את בתו השנייה לגיסו של האברך בכולל ערב.